

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра української мови

Магістерська робота
освітньо-науковий рівень – магістр

на тему: «ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАГОЛОВКІВ УКРАЇНСЬКИХ ТА
АМЕРИКАНСЬКИХ ОНЛАЙН-НОВИН, ПРИСВЯЧЕНИХ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ»

Виконала: студентка 2-го року навчання

Спеціальність: 035 Філологія

Спеціалізація: 035.041 Германські
мови та літератури (переклад включно)

Освітньо-наукова програма:
Мови (англійська й українська)
та комунікація

Гамеза Ірина Олегівна

Керівник – Н. В. Кобченко,
доктор філологічних наук, професор

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____ «____» _____ 2025 р.

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НОВИННИХ ЗАГОЛОВКІВ	8
1.1. Підходи до визначення поняття заголовка	9
1.2. Функції заголовка	11
1.3. Заголовок як іллокутивний акт	14
1.4. Класифікація заголовків за інтенціями автора	16
1.5. Суб'єктивність та об'єктивність у заголовках	19
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. МАРКЕРИ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ТА СУБ'ЄКТИВНОСТІ В ЗАГОЛОВКАХ НОВИН.....	28
2.1. Маркери об'єктивності	30
2.1.1. Авторизація.....	30
2.1.2. Дієслова на позначення мовленнєвої діяльності	36
2.1.3. Номінації учасників подій, джерел інформації та локацій	40
2.2. Маркери суб'єктивності в емотивно-аксіологічних та інформативних заголовках з емотивно-емоційними компонентами	50
2.2.1. Дієслова-маркери інтенцій.....	50
2.2.2. Епістемійна модуляція	52
2.2.3. Лексичні та стилістичні засоби вираження емотивно-аксіологічних інтенцій.....	56
2.2.4. Пресупозиції та імплікатури.....	66
Висновки до розділу 2	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ	88
ДОДАТОК 1.	89

ДОДАТОК 2.	113
ДОДАТОК 3.	114
ДОДАТОК 4.	115

ВСТУП

У сучасному світі новинні онлайн-видання стали надзвичайно популярним джерелом інформації, яке дозволяє людям у будь-якому місці у зручний для них час дізнатися про найбільш важливі події, зокрема політичного та суспільного життя. Перехід від паперових газет до новинних стрічок у браузері смартфона змінив структуру та функції заголовків новин. Якщо наприкінці ХХ ст. Т. ван Дейк та А. Белл описували заголовок як компонент медійного тексту, що репрезентує його головну ідею, готує читача до того, про що йтиметься, то сучасні дослідники констатують, що з високою ймовірністю на прочитання жодного іншого компонента не вистачить часу й уваги. Він стає самостійним джерелом інформації, який формує уявлення читачів про те, що відбувається в світі. Ці ж нові реалії змушують авторів пристосовуватися – знаходити нові формулювання, способи привернення уваги, адже, за словами Й. Блома та К. Гансена, питання «Чому читачі переходять за покликанням у заголовку?» стало найбільш важливим для журналіста.

Зміни привертають увагу лінгвістів, як українських, так і закордонних, які досліджують різні аспекти новинних заголовків: сучасні функції (Д. Дор, Ш. Ісані, Н. Шульська, Р. Зінчук), прагматичні та жанрові особливості (С. Борхманн), стратегії «клікбейту» (К. Скотт, Й. Блом, К. Гансен, Х. Дацишин), реалізацію впливу та імпліцитної інформації (М. Чадюк), структурну організацію (Ф. Монкомбл, Н. Карпенко, Н. Леонова), використання стилістичних засобів (І. Мірошніченко). Зокрема, прагматичні особливості новинних заголовків є темою досить дослідженою (С. Борхманн, Д. Дор, Е. Іфантіду, М. Чадюк). Водночас невичерпним є потенціал для нових праць, оскільки кожна нова суспільно-політична тема знаходить унікальне відображення у заголовках новин, що її репрезентують.

24 лютого 2022 року подією, про яку писав і читав увесь світ, стало повномасштабне вторгнення російських військ в Україну. Для українців – безпосередніх учасників та свідків бойових дій – воно було й залишається не просто темою для новинних заголовків, а моральним та емоційним викликом. Зовсім по-іншому ці події бачили в Сполучених Штатах Америки, де багато хто до 2022 року взагалі не знав, що Україна є незалежною державою, не кажучи про те, що війна з Росією тривала вже вісім років, і в кого російський напад викликав здивування й нерозуміння. Відмінність цих двох перспектив, реалізована в новинних заголовках, робить їхнє порівняння цікавим, особливо в прагматичному аспекті.

Відомі дослідження «американської точки зору» на політично складні події в інших державах, наприклад, стаття А. Куршід про те, як американські медіа зображують Пакістан і Талібан, у якій вона робить висновок, що суперечності та проблеми з найменуваннями зумовлені, з-поміж інших чинників, недостатньою обізнаністю журналістів.

Утім, це дослідження, як і більшість праць уже згаданих мовознавців, засноване на матеріалі однієї мови (у перерахованих випадках – здебільшого української або англійської), і тому порівняння заголовків українських онлайн-новин українською мовою та американських – англійською є відносно не дослідженим аспектом прагматичного аналізу новинних заголовків, що зумовлює **актуальність** роботи.

Метою роботи є порівняти прагматичні особливості заголовків українських та американських онлайн-новин про події російсько-української війни.

Відповідно до мети, визначено такі **завдання**:

- узагальнити погляди мовознавців на тлумачення поняття заголовка та його функції;
- виокремити прагматичні параметри для аналізу заголовків;
- класифікувати заголовки відповідно до їхньої комунікативної мети;

- порівняти мовні засоби в українських та американських заголовках, що сприяють ефекту об'єктивності;
- порівняти мовні засоби, що реалізують суб'єктивні компоненти заголовків.

Об'єктом роботи є заголовки українських та американських онлайн-видань.

Предметом дослідження є мовні засоби лексичного та синтаксичного рівня, які реалізують об'єктивні та суб'єктивні компоненти повідомлення в новинних заголовках.

Матеріалом дослідження стали 300 заголовків з українських та американських онлайн-видань, опубліковані за період з 24 лютого по 31 березня 2022 року, що повідомляють про ті самі події, пов'язані з російсько-українською війною. Початок повномасштабного вторгнення був обраний як період, у який до подій російсько-української війни було прикуто увагу не тільки українських, але й американських медіа, що дозволило зібрати заголовки, які повідомляють про ті самі події, хоча сфокусовані на різних аспектах чи деталях. Заголовки було відібрано з декількох українських (24tv.ua, espreso.tv, eurointegration.com.ua, glavcom.ua, lb.ua, pravda.com.ua, radiosvoboda.org, suspilne.media, ukrinform.ua) та американських (bloomberg.com, edition.cnn.com, foxnews.com, nytimes.com, wsj.com) онлайн-видань, щоб знайти якнайбільше відповідників та зменшити вплив чинника політичного спрямування конкретного видання, зокрема, з-поміж американських. З цією ж метою про деякі події дібрано по декілька українських або декілька американських заголовків, однак порівняння репрезентації події в медіа тієї самої країни не є метою цієї роботи.

Методи дослідження – описовий (узагальнення та систематизація підходів до тлумачення поняття заголовка та його функцій), індуктивний (виокремлення параметрів для аналізу об'єктивності/суб'єктивності репрезентації інформації в заголовку), статистичний (обрахування кількості заголовків у групах згідно з класифікацією та частотності реалізації окремих

параметрів), контент-аналіз (класифікація заголовків), зіставний (порівняння українських та американських заголовків відповідно до параметрів), компонентний аналіз (визначення емотивно-оцінних компонентів у лексемах), аналіз комунікативних інтенцій автора, суб'єктивних компонентів, авторизації, пресупозицій, імплікатур, дискурс-аналіз (аналіз контекстної інформації для тлумачення заголовків).

Наукове значення роботи полягає в дослідженні прагматичних чинників, що посилюють ефект об'єктивності та суб'єктивності в новинному заголовку та визначенні мовних засобів лексичного й синтаксичного рівня, завдяки яким ці чинники можуть бути реалізовані.

Практичним значенням роботи є можливість подальшого дослідження та узагальнення спільних і відмінних тенденцій в українському та американському новинному дискурсі, що потенційно є корисним у міжкультурній комунікації.

Результати дослідження **апробовано** на ІХ Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Мовний простір сучасного світу» (Національний університет «Кієво-Могилянська академія», 30 травня 2025 року), виголошено доповідь «Категорія авторизації в заголовках українських та американських онлайн-новин, присвячених російсько-українській війні».

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (78 позицій), списку джерел фактичного матеріалу та додатків.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ НОВИНИХ ЗАГОЛОВКІВ

Перші дослідження новин середини ХХ століття відбувалися в сфері соціальних наук, а не лінгвістики. Дослідників у Сполучених Штатах Америки, таких як М. Розенблум (1981), цікавили питання цензури, а також роль журналістів та створюваних ними новинних статей на обізнаність виборців у демократичному суспільстві. Також значна кількість праць була присвячена власне роботі журналіста: порадам та критиці від колег (van Dijk, 1988, с. 5–6).

У Європі німецькі дослідники працювали з історичним аспектом новинного дискурсу – розвитком мовних засобів та їхньою стандартизацією. Двоє з них, Г. Фріц та Е. Штраснер (1996), порушували також тему принципів кооперації, хоча «прагматику не було експліцитно згадано» (Claridge, 2010, с. 587). На початку ХХІ століття з'являлися дослідження вже повністю у сфері лінгвістичної прагматики, а також праці, присвячені окремо заголовкам медійних текстів (Д. Дор, Е. Іфантіду).

Поява та становлення популярності комунікації за допомогою мережі Інтернет, а, відповідно, і онлайн-новинних видань зумовила і популярність лінгвістичних досліджень як медійних текстів, так і заголовків. Дослідники зауважують також трансформації, які відбулися у зв'язку з переходом на онлайн-новини, які «розмивають межі між традиційними формами новинного журналізму та публічною комунікацією» (Талавіра, 2023, с. 113). Натомість С. Потапенко (2019) у статті з промовистою назвою «Тексти англomовних новин: руйнування жанрового канону?» робить висновок, що варто говорити швидше про «розвиток та модифікацію» стратегій, аніж «руйнування канону» (Потапенко, 2019, с. 75).

1.1. Підходи до визначення поняття заголовка

Є різні підходи до вивчення заголовка. З-поміж них можна виокремити ті, що засновані на формальних особливостях заголовка, його специфічній синтаксичній структурі та виборі лексичних засобів – характеристиках, притаманних так званій «мові заголовка», яку в англomовній літературі називають «headlines» (І. Мард, Ф. Монкомбл, А. Белл). Описуючи лінгвістичні підходи до дослідження новин, М. Чадюк (2023) зазначає, що одним із них є прагматичний, який передбачає, зокрема, прагматичний аналіз та вивчення жанрових особливостей. Окрім того, засадничим є критичний дискурс-аналіз, у межах якого досліджують те, що в новинних текстах безпосередньо не висловлено (вплив, переконання) (Чадюк, 2023, с. 35–36). Дослідники прагматичних аспектів заголовка зосереджуються на його функціях – заголовка в цілому та окремих елементів, – змістовій взаємодії з рештою новинного тексту, вираженню комунікативної мети (Ш. Ісані, Д. Дор, С. Борхманн).

Д. Ліндеманн (2009), описуючи класичні підходи до визначення основних характеристик заголовка, говорить про інформативність та особливості синтаксичної будови («telegram-like», тобто схожою на мову телеграм) (Lindemann, 1990, с. 46).

Т. ван Дейк (1988) визначає заголовок як категорію новинного дискурсу, яка відповідає таким основним вимогам: передує ліду та основному тексту новинної статті; разом із лідом репрезентує головну тему статті та коротко підсумовує її зміст (van Dijk, 1988, с. 53). Це перегукується з підходом А. Белла (1991), який називає заголовок «тезою тези» (Bell, 1991, с. 148). Т. ван Дейк (1988) же також зауважує, що заголовок може складатися з кількох частин (основний заголовок, надзаголовок та підзаголовок) та не збігатися з частиною тексту, виділеною спеціальними графічними засобами, як от збільшеним або жирним шрифтом (van Dijk, 1988, с. 53).

Ш. Ісані (2011), погоджуючись загалом із підходом Т. ван Дейка (1988), зазначає, однак, що він не бере до уваги потрактування заголовку як автономної

частини тексту. Мовознавиця вважає, що потрібно зважати на дуальну природу заголовка – не тільки інформативну, а й спрямовану на переконання читача прочитати основний текст статті. Отже, у заголовку змагаються три аспекти: інформативність, переконання та загальний принцип економії мовних засобів (Isani, 2011, с. 84).

С. Борхманн (2024) критикує зосередженість інших дослідників та мовно-стилістичних особливостях заголовків, стверджуючи, що це призводить до надмірного узагальнення та не відповідає різноманітності жанрів медійних текстів і підходів до формулювання заголовків у них (Borchmann, 2024, с. 74). Намагаючись розв'язати цю проблему, С. Борхманн обґрунтовує доцільність аналізу заголовка з погляду лінгвістичної прагматики та потрактовує його як іллокутивний акт (Borchmann, 2024, с. 74).

На думку Ю. Рогач (2015), заголовок – «це дотекстовий показник тексту, його своєрідний сигнал» (Рогач, 2015, с. 142). Вона зазначає, що заголовок можна розглядати як автономну структуру, коли аналізують його формальні особливості – синтаксичне оформлення, стилістичні та лексичні засоби, та як структуру, обумовлену текстом, коли йдеться про його змістове наповнення та функційний аспект (Рогач, 2015, с. 141–142).

За Л. Шевченко та Д. Сизоновим (2021) заголовок – «графічно виділена частина медійного тексту, його назва. У заголовку вміщена основна ідея та авторський задум» (Шевченко & Сизонов, 2021, с. 19). На відміну від Т. ван Дейка (1988), вони подають графічне оформлення як одну з ідентифікаційних характеристик.

Вартим уваги є також підхід Н. Леонової (2017), яка виокремлює поняття розгорнутого заголовка, який «як завершене мовне повідомлення має інформативно-сміслову і прагматичну сутність, тому [...] завжди орієнтований на представника широкої читацької аудиторії» (Леонова, 2017, с. 83). На думку дослідниці, розгорнутий заголовок є здебільшого самостійною конструкцією, однак і він не позбавлений подвійності інтерпретації щодо його безпосередньої належності до тексту (Леонова, 2017, с. 81–82).

Варто звернути увагу й на графічне оформлення як одну з характеристик заголовка: хоча Т. ван Дейк (1988) і зауважує, що потрібно розрізняти заголовок як категорію та частину тексту, виокремлену на початку особливим шрифтом (van Dijk, 1988, с. 53), сучасні тенденції якраз сприяють їхній прямій кореляції.

Ще одним аспектом, пов'язаним із сучасними технологіями, є розгляд сукупності заголовків, які переглядає читач, як таких, що створюють його медійну картину світу (Дацишин, 2021, с. 78), оскільки значна кількість людей виробила звичку переглядати стрічки новинних заголовків, аби відчувати себе в курсі актуальних подій (Dykstra, 2019, с. 91).

Дати однозначне визначення заголовка медійного тексту важко, оскільки доводиться брати до уваги такі чинники як динамічність (заголовок газетної статті 1990-х та сучасних онлайн-новинних повідомлень значно відрізняються) та фокус дослідження (синтаксичний, стилістичний, комунікативний, дискурсивний аспекти вимагають відповідних інтерпретацій). Окрім того, дискусійним залишається питання автономії заголовка.

З огляду на те, що ми досліджуємо новинний заголовок в аспекті лінгвістичної прагматики, доцільною є інтерпретація заголовка як автономного компонента новинного тексту, який має окремі характеристики та комунікативну мету, що виходять за межі його зв'язку з основним повідомленням. Варто також зауважити, що встановлення відповідності між інформацією в тексті й заголовку чи оцінка того, наскільки точно заголовок передає головну ідею новинної статті, не є нашою метою.

1.2. Функції заголовка

Стислий виклад та узагальнення інформації, поданої в основному тексті (summary), є однією з класичних функцій заголовка, яку визначають Т. ван Дейк (van Dijk, 1988), А. Белл (Bell, 1991). Дослідники кінця ХХ століття, матеріалами для яких слугували паперові видання, вважали цю функцію основною, до прикладу, Т. ван Дейк (van Dijk, 1988) визначальною

характеристикою категорії заголовка вважає «значення теми чи узагальненого змісту всього тексту» (тут і далі переклад цитат з англійської авторки – Ірина Гамеза) (van Dijk, 1988, с. 27). Це стосується також і тих, хто, як А. Белл (Bell, 1991), аналізує заголовки з уже згаданого «журналістського» погляду.

Не погоджуються з таким потрактуванням ті, хто аналізують заголовки як автономну одиницю, а не частину структури медійного тексту, що стало особливо актуальним із розвитком онлайн-медіа. Як слушно зауважує Х. Дацишин (2021), при перегляді паперової газети читач бачив одразу і заголовки, і текст. У випадку онлайн-медіа, часто читач бачить лише заголовки, а для того, щоб отримати доступ до тексту, потрібно здійснити додаткові дії (перейти на іншу сторінку). Це вимагає мотивації. Відповідно, заголовки створюють, очікуючи, що цілком імовірно він буде єдиним елементом, який побачать (Дацишин, 2021, с. 77). Розміщення заголовка й тексту на одній паперовій сторінці сприяє тому, що їх сприймають як єдине ціле, а реалії онлайн-функціонування навпаки – підсилюють автономію, оскільки автори намагаються реалізувати в них функції, які раніше могли б залишити для основного тексту. Як результат, на перший план виходить інші функції заголовка, зокрема інформативна, рекламна, привернення уваги та впливу.

Інформативна функція заголовка. Н. Шулська та Р. Зінчук (2021) пояснюють цю функцію так: «відображає повністю або частково зміст названого твору чи рубрики» (Шулська & Зінчук, 2021, с. 222). Ш. Ісані (2011) також проводить паралель між інформативністю заголовка та його роллю в репрезентації концентрованого змісту тексту (summary) (Isani, 2011, с. 85). За Х. Дацишин (2021), заголовки, які не відображають основну думку новинної статті, є «частково інформаційними», оскільки читач, не знайомий з основним текстом, отримає спотворену інформацію (Дацишин, 2011, с. 78). Водночас Н. Леонова (2017) стверджує, що інформативність заголовка не залежить від інформативності чи неінформативності власне тексту (Леонова, 2017, с. 85). Це може бути аргументом на користь автономної інформативності заголовка та

доцільності відмежування інформативної функції (заголовок містить певну інформацію) від функції узагальнення змісту новинного тексту.

Функція привернення уваги. Одна з основних функцій новинного заголовка (Д. Дор, Ш. Ісані, Е. Іфантіду). Ш. Ісані (2011), цитуючи А. Гаттані (2005), зазначає, що вона «заохочує людей прочитати повідомлення» (Isani, 2011, с. 84). Оскільки автори онлайн-заголовків ставлять собі за мету отримати якнайбільше переглядів, реалізація цієї функції є надзвичайно актуальною. Для онлайн-новин саме ця функція стала основною, замінивши за пріоритетністю першу функцію, тобто завдання коротко повідомити про основний зміст тексту (Kuiken, et al., 2017, с. 1300). Відповідно, заголовок має бути «досить простим, максимально інформативним і цікавим» (Тонкіх, 2011, с. 208), щоб читач захотів перейти за покликанням на текст. Іноді інформаційна повнота та самостійність заголовка входить у конфлікт з функцією привернення уваги та заохочення читача натиснути на посилання, оскільки заголовок починають сприймати самодостатнім джерелом інформації (Dykstra, 2019, с. 91).

Тісно пов'язаними із функцією привернення уваги є **рекламна та номінативна функції**. Номінативна передбачає, що заголовок є елементом, за яким читач запам'ятовує текст (Рогач, 2015, с. 142). Н. Леонова (2017) також виокремлює **функцію впливу**, яка пов'язана і з інформативною, і з функцією привернення уваги (Леонова, 2017, с. 82–85).

Композиційна функція заголовка. За Ю. Рогач (2015), заголовок «прогнозує поділ тексту на частини» (Рогач, 2015, с. 142). Ця функція актуальна, якщо заголовок потрактовано як компонент тексту, що тісно з ним пов'язаний та узагальнює основний зміст.

Заголовок як «оптимізатор релевантності». Д. Дор (2003) поставив перед собою завдання знайти таке визначення заголовка, яке охоплювало б усі його функції, зокрема інформативну та привернення уваги (Dor, 2003, с. 695–696). Дослідник спирається на теорію релевантності: що більший показник релевантності, то більший обсяг контекстного змісту людина може опрацювати, застосувавши мінімум когнітивних зусиль (Sperber & Wilson, 1996, с. 123–125).

Зокрема, Д. Дор (2003) зазначає: «Ми вважаємо нові припущення релевантними за умови, що вони несуть в собі контекстуальний ефект за розумною когнітивною ціною» (Dor, 2003, с. 701). Науковець пропонує інтерпретувати заголовок як «посередника» між текстом та читачами. Відповідно, заголовки «створюють, щоб оптимізувати релевантність повідомлення для читачів» (Dor, 2003, с. 696). Заголовок вимагає значно менших когнітивних зусиль для інтерпретації через стислість та концентрованість нової інформації; окрім того, читачеві потрібно буде залучати менше припущень та фонових знань для когнітивного опрацювання заголовка порівняно з цілим текстом (Dor, 2003, с. 704–705).

1.3. Заголовок як іллокутивний акт

Як уже було згадано раніше, С. Борхманн (2024) вважає традиційні підходи до аналізу заголовків з погляду їхньої структури чи їхніх функцій досить обмеженими. Дослідження, засновані на структурному аспекті, не пояснюють, на його думку, відмінностей між мовно-стилістичними та синтаксичними засобами в медійних текстах різних жанрів. Функційний підхід бере за основу структурний та відштовхується від встановлення відповідностей між функціями та мовними засобами, використаними для їхньої реалізації, що повертає до попередньої. Комплекс же цих проблем робить аналіз заголовків занадто загальним (Borchmann, 2024, с. 74).

Для того, щоб компенсувати недоліки цих традиційних підходів, С. Борхманн (2024) пропонує аналізувати заголовки з погляду лінгвістичної прагматики, зокрема теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна із подальшими напрацюваннями Дж. Серля. Відповідно, лінгвіст встановлює, що заголовок має іллокутивну силу та потрактовує його як іллокутивний акт. «Невід’ємна характеристика мовленнєвого акту, яку Остін підкреслює за допомогою терміна «іллокуція», полягає в тому, що ми досягаємо певного результату, коли щось говоримо» (Borchmann, 2024, с. 75). За Ф. Бацевичем (2011), «іллокуція —

втілення у висловленні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловленню конкретної спрямованості» (Бацевич, 2011, с. 133).

Також С. Борхманн (2024) розробляє власну модифікацію теорії мовленнєвих актів – теорію іллокутивних субактів, яка, на відміну від класичного підходу, спеціально розрахована на роботу з текстами, а не окремими висловлюваннями. Згідно з теорією іллокутивних субактів, текст можна розглядати і як цілісний акт, і як послідовність актів, які в цьому випадку стають субактами – складниками іллокутивного акту (Borchmann, 2024, с. 76–77). Це, зазначає С. Борхманн (2024), не суперечить теорії Дж. Остіна, адже питання полягає в тому, що саме потрактовувати як одиницю значення. У цьому випадку основним чинником виокремлення одиниці значення є наявність іллокутивної сили, яку має і заголовок, і новинний текст загалом (Borchmann, 2024, с. 77). Лінгвіст бере до уваги й теорію імплікатур П. Грайса, яка доповнює теорію мовленнєвих актів і є корисною для прагматичного аналізу заголовків (Borchmann, 2024, с. 76).

Для прагматичного аналізу заголовків С. Борхманн (2024) використовує парадигму, сфокусовану на чотирьох аспектах, або вимірах: намір (point), зобов'язання (commitment), суб'єктивність (subjectivity) та менеджмент спільного знання (common ground management). Кожний із цих аспектів охоплює декілька параметрів (Borchmann, 2024, с. 83–84):

1. Намір (point): іллокутивний намір (інтенція акту). Основними параметрами для цього аспекту є дієслівний спосіб, використання форм та порядку слів на позначення інтенції автора;

2. Зобов'язання (commitment): стратегії, які обирає автор, щоб підтвердити правдивість повідомлення, зокрема дати читачеві можливість перевірити інформацію, яку він отримав із заголовка. Параметрами є точність, епістемійна модуляція та атрибуція. Точність виражають за допомогою мовних засобів на позначення ймовірності подій; атрибуція передбачає наявність чи відсутність покликання на джерело інформації, поданої в заголовку;

3. Суб'єктивність (subjectivity): ступінь репрезентації емоційного ставлення, оцінки, інтересів, особистості автора. Параметрами є використання дейктичних займенників, згадка про автора, уживання модальних дієслів на позначення норм та цінностей, яких дотримується автор, засоби вираження суб'єктивної оцінки відповідно до стандартів мовленнєвої спільноти, до якої він належить;

4. Менеджмент спільного знання (common ground management): адаптація повідомлення до попередніх уявлень читача. Параметрами є маркована інформаційна структура, наявність пресупозицій та імплікатур (Borchmann, 2024, с. 84–87).

С. Борхманн (2024) аналізує заголовки за принципом маркованості/немаркованості відповідно до кожного із згаданих параметрів і робить висновки щодо особливостей, притаманних різним жанрам медійних текстів (Borchmann, 2024, с. 88).

Цей підхід до аналізу заголовка зосереджений на інтерпретації іллокутивної сили, тобто мети, якої автор прагне досягти, добираючи мовні засоби та змістове наповнення, а також має чіткий набір параметрів, на які можна спиратися. У нашому дослідженні буде розглянуто заголовки лише до одного жанру медійного тексту – статті з повідомленням про новину, і тому виокремлення жанрової специфіки не є релевантним. Утім, параметри для прагматичного аналізу, які визначає С. Борхманн (2024), зокрема, ті, що стосуються вираження суб'єктивності чи правдивості повідомлення, будуть корисними.

1.4. Класифікація заголовків за інтенціями автора

Т. ван Дейк (1988) зауважує, що важливим є «двобічний» аналіз новинного дискурсу – як з погляду авторів, так і з погляду читачів (van Dijk, 1988, с. vii). Незважаючи на очевидну правдивість цього твердження, фокусом цього дослідження є лише «бік автора», а тому визначення комунікативної мети,

або інтенції, автора висловлювання у формі заголовка – іллокутивної сили, яка за ним стоїть – є засадничим. Така класифікація також відповідає концепції аналізу відповідно до аспекту наміру (point) за С. Борхманном (2024).

І. Шуляк та Т. Кондратьєва (2022) у статті «Інтенційний потенціал і тональність англійськомовних новинних заголовків про Україну в контексті медіалінгвістики» поділяють інтенції авторів заголовків на три основні групи: інформативні, спонукальні та емотивно-аксіологічні (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165).

В інформативних заголовках автор ставить за мету донести важливу інформацію до читача, підкреслити її актуальність, надати пояснення. У цій групі дослідниці виокремлюють інтенції інформування (автор має на меті повідомити про певну подію), припущення (подано не тільки фактичну інформацію, але й власне припущення автора), інтенції опису або міркування (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165).

За С. Шабат-Савкою (2013), комунікативна інтенція інформування – це «констатація реального або ірреального факту, передавання мовцем повідомлень про світ, довкілля, явища, події, які, з одного боку, збагатять тезаурус співрозмовника, доповнять новими знаннями адресата мовлення, а з іншого – покажуть комунікативну компетентність адресанта, його ерудицію» (Шабат-Савка, 2013, с. 109). Хоча це визначення стосується загальнономовленневих комунікативних інтенцій, його можна застосувати і до новинних заголовків – у цьому випадку адресантом буде автор, а адресатом – потенційний читач.

Заголовки з інтенціями інформування та опису можна вважати власне інформативними, оскільки вони містять максимум фактичної інформації та мінімум особистості автора. Характерною рисою таких заголовків є наявність деталей: назв організацій, прізвищ, посад, цифр (Дацишин, 2021, с. 78). Для реалізації інтенцій припущення та міркування автор додає елементи аналізу та інтерпретації тієї інформації, яку повідомляє.

Заголовки зі спонукальними інтенціями закликають читачів до дій – від активних до більш пасивних, як-от бажання переконати або закликами до роздумів над прочитаним. До цієї групи належать заголовки з інтенціями заклику, застереження та вимоги (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165), де заклик і вимогу можна розрізнити за параметром інтенсивності (Шабат-Савка, 2013, с. 110), вираженому мовними засобами, зокрема дієсловами.

До емотивно-аксіологічних належать заголовки з інтенціями емоційності («передають емоційний стан мовця та відображають реакції на почуте чи побачене») та інтенціями аксіологічного характеру (автор ставить за мету «сформувати оцінку чи суспільну думку») (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165). Емотивно-аксіологічні інтенції можна розглядати в парадигмі протиставлень позитивного та негативного: відповідно вираження позитивних чи негативних емоцій або оцінок (Шабат-Савка, 2013, с. 112).

Н. Леонова (2017), аналізуючи розгорнуті заголовки, стверджує, що для кожного такого заголовка основною є функція або інформування, або емоційного чи морального впливу, або реклами (Леонова, 2017, с. 85). Ця основна функція прямо залежить від комунікативної мети автора, а також є основною функцією, яка «виходить на передній план», а не єдиною. Залишається простір для того, щоб припустити, що розгорнуті заголовки можуть виконувати декілька функцій, одна з яких буде більш яскраво вираженою. Відповідно, вираження інтенції автора в розгорнутих заголовках не обов'язково обмежені тільки однією групою. Такої думки дотримуються Ю. Рогач (2015), зазначаючи, що «сучасний заголовок наділений смисловою об'ємністю та комунікативно-функціональною багатозначністю» (Рогач, 2015, с. 142) та О. Фадєєва (2017), наголошуючи, що заголовки можуть виконувати інформативну функцію як основну та додаткову оцінну за допомогою окремих компонентів заголовка (Фадєєва, 2017, с. 136).

1.5. Суб'єктивність та об'єктивність у заголовках

Досить важко дати визначення об'єктивності в новинах, коли учені не дійшли згоди, чи існує вона взагалі. «Будь-яка спроба сформулювати визначення – це визнання того, що об'єктивність існує» (Daniel et al., 2023, с. 3). Одні вважають, що завданням журналіста є передавати інформацію настільки об'єктивно та точно, наскільки це можливо. За такої інтерпретації автори новин є лише «провідниками» повідомлень, які вони самі не створюють (Graber, 1980, с. 57–58).

Подібним є визначення об'єктивності як підходу, який використовують журналісти, передаючи інформацію «безособово, точно, незацікавлено та емоційно відсторонено» (Daniel et al., 2023, с. 3). Р. Коен-Алмагор (2008) виокремлює чотири аспекти об'єктивності під час створення новинного тексту: точність, правдивість, справедливість та баланс, моральна нейтральність (Cohen-Almagor, 2008, с. 138).

Із такими визначеннями можна не погодитися, назвавши їх «нереалістичними» (Graber, 1980, с. 58), адже обов'язковою частиною процесу створення новин є особистість журналіста з його «соціальними, освітніми, ідеологічними та культурними цінностями», а також організація, у якій він працює та її культура. (Wilding et al., 2018, с. 23). Особливо, якщо йдеться про новини на політичну тему: «Новинарі працюють в рамках загального політичного контексту своїх суспільств», цей контекст на підсвідомому рівні стає їхньою «системою відліку» (Graber, 1980, с. 60). М. Чадюк (2023) також зазначає, що ані автори, ані створювані ними новини не можуть бути справді нейтральними (Чадюк, 2023, с. 32).

Варто зауважити, що М. Чадюк (2023) розмежовує поняття об'єктивності та достовірності – «формулювання інформації в такий спосіб, щоб вона була сприйнята як (можлива) правда» (Чадюк, 2023, с. 32).

А. Набок (2016) розглядає об'єктивність як лінгвістичну категорію: використання мовних засобів як частини текстової стратегії створює ефект

об'єктивності (Набок, 2016, с. 170). Важливо зауважити, що йдеться саме про ефект об'єктивності у текстовому повідомленні, а не досягнення його повної об'єктивності відповідно до попередніх абстрактно-філософських потрактувань. Л. Шевченко та Д. Сизонов (2021) називають медіатекст «об'єктивно-суб'єктивним» (Шевченко & Сизонов, 2021, с. 44), інкорпоруючи у своє визначення як прагнення новинного тексту до об'єктивності, так і суб'єктивність як його обов'язкову характеристику.

Продовжуючи цей напрямок міркувань, можна створити фреймворк для аналізу прагматичних характеристик новинних заголовків, користуючись шкалою із полюсами «об'єктивність» – «суб'єктивність» (та врахуванням того, що заголовок не може бути повністю об'єктивним, а лише мати певну кількість характеристик, які вказують на різний ступінь ефекту об'єктивності). За основу візьмемо параметри для прагматичного аналізу, якими послуговувався С. Борхманн (2024), виокремивши релевантні та розділивши їх на дві групи: ті, що допомагають авторові досягти ефекту об'єктивності (далі – маркери об'єктивності) та ті, що сприяють вираженню суб'єктивності в заголовку (далі – маркери суб'єктивності). Розглянемо кожний із цих маркерів детальніше.

1. Атрибуція (авторизація) – експліцитно виражене покликання на джерело інформації. В українському мовознавстві для позначення цієї категорії використовують термін авторизація. О. Гніздечко (2005) витлумачує авторизацію як «інтеграційну прагмасемантичну категорію, що відображає [...] комунікативно-прагматичний, метакомунікативний та оцінний компоненти смислу й ідентифікує автора як мовну особистість та суб'єкта пізнання» (Гніздечко, 2005, с. 7). Дослідниця зазначає, що, реагуючи на чуже висловлювання, автор може ввести в свій текст його фрагменти за допомогою цитування або інтерпретувати, тобто «впровадити авторський коментар» (Гніздечко, 2005, с. 8). Онтологічно авторизація заснована на протиставленні «свій» – «чужий» або «авторське» – «цитоване» (Ожоган & Кадочнікова, 2012, с. 102). Хоча здається, що цитування має бути об'єктивним способом передавання інформації, навіть цитування не позбавлене суб'єктивного

елемента, оскільки «факт передавання повідомлення без будь-якого впливу на читача неможливий» (Кучерова, 2008, с.76).

Е. Іфантіду (2008) стверджує, що в заголовках, які містять покликання на джерело, автор обирає пожертвувати принципом економії мовних засобів заради підвищення інформативності (Ifantidou, 2008, с. 701). Покликання на авторитетні джерела інформації також сприяє сприйняттю новини як достовірної (Чадюк, 2023, с. 33).

2. Для підсилення ефекту об'єктивності використовують **«тактику однозначного представлення учасників подій»** (Набок, 2016, с. 171). Для того, щоб особу можна було чітко ідентифікувати, у заголовку, окрім імені та/чи прізвища, можуть зазначити посаду, місце роботи, країну, позначити за статтю, віком, національністю, напр.: *хлопчик, жінка*. Ці ідентифікатори будують так, щоб заголовок становив змістову єдність із текстом: лексеми, ужиті в основному новинного повідомленні повинні корелювати з тими, що в заголовку, і дати змогу читачеві однозначно впізнавати учасників подій, про які йдеться (Набок, 2016, с. 171).

3. **Епістемійна модуляція.** Такий термін використовує С. Борхманн (2024). О. Гніздечко (2005) послуговується терміном *епістемічна модальність*, який дослідниця пояснює як «модальну оцінку вірогідності – співвіднесення автором цих характеристик з дійсністю» (Гніздечко, 2005, с. 9). За М. Беднарек (2006), *епістемологічне позиціонування* дає читачеві змогу відповісти на запитання «На чому засновані знання автора?» «Наскільки автор впевнений у цьому знанні?» (Bednarek, 2006, с. 635). Епістемологічне позиціонування є ширшим поняттям, воно містить принаймні чотири елементи: основу знання, впевненість у знанні (епістемійну модальність), відхилення (чи є те, що описує автор, неочікуваним відповідно до його знань про світ), лімітованість (чи є знання обмеженим) (Bednarek, 2006, с. 637–638).

На рівні мовних засобів ці елементи можуть бути виражені прислівниками або еквівалентами, напр.: *точно, як відомо, загалом, у більшості випадків*; дієсловами, напр.: *знають, вважають*; в англійській мові –

модальними дієсловами *may, must* (Bednarek, 2006, с. 638). Такі дієслова та прислівники часто використовують у заголовках, і вони впливають на сприйняття заголовка як більш чи менш об'єктивного.

Я. Мудрак (2010), цитуючи П. Кіпарськи та К. Кіпарськи (1970), визначає фактивні дієслова як такі, які передбачають «пресупозицію істинності пропозитивного додатка» (Мудрак, 2010, с. 160), тобто вживання такого дієслова означає, що мовець переконаний у правдивості інформації, яку повідомляє. Натомість, якщо використано нефактивне дієслово, то «залежна пропозиція отримує статус припущення, а не істинного факту» (Мудрак, 2010, с. 160). Фактивні та нефактивні епістемійні дієслова можна розглядати не тільки в аспекті правдивості висловлювання, а й в аспекті об'єктивності / суб'єктивності (Chuey et al., 2024, с. 2). Якщо автор ужив фактивне дієслово, напр.: *to know, to understand*, то такий заголовок читачі сприймають як більш об'єктивний, ніж заголовок, у якому використано нефактивні дієслова, напр.: *to believe, to think* (Chuey et al., 2024, с. 3). Отже, нефактивні епістемійні дієслова можуть бути інтерпретовані як маркери суб'єктивності.

4. Іншим маркером, який сприяє ефекту об'єктивності, за А. Набок (2016), є вживання **предикатів** на позначення фізичної діяльності, напр.: *рятувати, голосувати*, розумової, напр.: *вирішувати*, або мовленнєвої, напр.: *відповісти, запропонувати* (Набок, 2016, с. 170–171). Значення певних дієслів на позначення мовленнєвих дій залежать від контексту, окрім того, деякі з них мають додаткові семантичні компоненти, які перетворюють їх на дієслова-маркери інтенцій, що вже не можуть бути інтерпретовані як маркери об'єктивності. М. Лукашук (2021) використовує термін *комунікативні дієслова*, які, на його думку, «передають процес мовлення, чи, як у випадку із перформативними дієсловами, безпосередньо виражають мовленнєвий акт» (Лукашук, 2021, с. 6). До цієї категорії потрапляють і дієслова на позначення мовленнєвої дії, згадані А. Набок (2016), і дієслова-маркери інтенцій.

5. **Маркери інтенцій** використовують для вираження комунікативної мети особи, яку процитовано в заголовку (Schreiber & Kampf, 2022, с. 189). На

лексичному рівні вони можуть бути виражені дієсловами, напр.: *засуджувати*, *звинувачувати*, *попереджати* та іншими, коли вони передують цитаті замість нейтрального дієслова на позначення мовленнєвої дії. З одного боку, маркери інтенцій дозволяють авторіві виступити посередником між джерелом інформації та читачем та «інтерпретувати соціальний світ» (Schreiber & Kampf, 2022, с. 189). З іншого боку, така інтерпретація може бути «приписуванням» джерелам комунікативних інтенцій та нав'язуванням їх читачеві, адже вибір лексеми залежить від сприйняття та намірів автора, а читач підсвідомо реєструє цю інтерпретацію ще до того, як прочитає власне цитату. Через це маркери інтенцій «розмивають межу» між інформативністю та оцінкою (Schreiber & Kampf, 2022, с. 189), додаючи до основної інформативної інтенції оцінний компонент.

6. Пресупозиції та імплікатури. М. Чадюк (2021) зазначає, що визначення пресупозиції, одностайно прийнятого мовознавцями, немає, а розрізнення певних типів пресупозицій та імплікатур також є дискусійним питанням (Чадюк, 2021, с. 113–114). За визначенням Ф. Бацевича (2012), у вузькому значенні терміна пресупозиція – це «імпліцитний компонент смислу повідомлення (висловлення, мовленнєвого акту), який повинен бути істинним, щоб повідомлення (висловлення) в цілому не сприймалось як семантично аномальне або недоречне у певному контексті» (Бацевич, 2012, с. 6). Мовознавець також виокремлює семантичні пресупозиції, за яких неістинність семантичного компонента повідомлення робить висловлювання недоречним у певній ситуації, та прагматичні пресупозиції, «пов'язані із суб'єктивним чинником міжособистісного спілкування» (Бацевич, 2012, с. 7). М. Чадюк (2019) потрактує пресупозиції як «класичний приклад конвенційно зумовленої інформації» (Чадюк, 2019, с. 37). Неконвенційна ж імпліцитна інформація пов'язана з принципом кооперації П. Грайса: імплікатура виникає внаслідок його порушення (Чадюк, 2019, с. 37).

І. Мірошніченко (2015) зауважує, що пресупозиції та імплікатури є засобом стиснення інформації в заголовках, оскільки «за рахунок імплікування

компонентів, які здаються учасникам мовленнєвого акту легкими для відтворення зі змісту експліцитних компонентів, смислова і змістова структура тексту розширюється, у той час як формальна зменшується» (Мірошниченко, 2015, с. 88). Таке стиснення, однак, додає повідомленню суб'єктивності, адже створює неоднозначність змісту, та й «легкий для відтворення» – поняття суб'єктивне (залежить від фонових знань окремого читача).

На думку С. Борхманна (2024), заголовок завжди містить імплікатуру, оскільки за своєю природою є покликанням на основний текст новини, якого читач на момент взаємодії із заголовком іще не бачив (Borchmann, 2024, с. 87).

А. Дикстра (2019) зазначає, що в заголовках на політичну тематику часто використовують образні конструкції, побудовані на власних назвах, зокрема іменах політиків (Dykstra, 2019, с. 93–94). Дослідник називає такий прийом найменуванням/описом: автор заголовка дає оцінку подіям чи виражає своє ставлення до них за допомогою метафори, основою якої є ім'я відомої особи (Dykstra, 2019, с. 93–94). Імпліцитний зміст також може бути закладений у певні структури, наприклад, у заголовок, який складається з двох частин, що протиставлені одна одній за змістом та поєднані відповідним сполучником (Dykstra, 2019, с. 94).

Як результат, такі заголовки містять пресупозиції, оскільки передбачається, що читач має достатньо фонових знань для коректної інтерпретації та ці знання відповідають авторським, що зі свого боку створює простір для «нав'язування». Пресупозиції можуть бути побудовані так, щоб читач або підсвідомо погодився з автором чи підтвердив свою інтерпретацію, або зацікавився основним текстом, прагнучи знайти в ньому додаткові пояснення.

Поява конверсаційної імплікатури говорить про порушення принципу кооперації П. Грайса (Grice, 1975, с. 45–46): кількості, якщо інформації недостатньо для повного потрактування заголовка (як правило, метою є заохотити до прочитання основного тексту) або способу, коли йдеться про свідому маніпуляцію – неоднозначність задля викривлення інформації.

Заголовок може здатися настільки заплутаним, що читач знову ж таки подивиться статтю (привернення уваги досягнуто), чи його буде введено в оману – також цілком імовірний намір автора. Отже, пресупозиції та імплікатури є маркерами суб'єктивності.

7. Мовні засоби для вираження оцінки та емоційного ставлення.

I. Шуляк та Т. Кондратьєва (2022) виокремлюють 1) лексеми з оцінними чи емоційними семантичними компонентами, зокрема прикметники з негативною конотацією; 2) гіперболи; 3) питальні речення, якими автор звертає увагу читача на проблему або заохочує поміркувати над можливими шляхами її розв'язання; 4) риторичні запитання, які «підвищують емоційний тон повідомлюваного»; 5) перформативи, що виражають ставлення автора до повідомлення (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165–166). На думку Р. Савчук (2018) «використовуючи в сучасному публіцистичному дискурсі тропеїчні моделі замість прямих номінацій, автор спроектовує думку читача в заданому напрямку, робить спробу «нав'язати» свою систему оцінок і поглядів» (Савчук, 2018, с. 253). До таких моделей дослідниця зараховує заголовки-метафори, персоніфікації, епітетні конструкції, перифрази, лексичні та контекстуальні антоніми (Савчук, 2018, с. 253–254). Такі мовні засоби та конструкції є яскравим маркером суб'єктивності.

8. Лексеми на позначення війни Росії проти України. Оскільки матеріалом дослідження є заголовки онлайн-новин про початок повномасштабного вторгнення Росії до України 2022 року, актуальним залишається питання лексем на позначення війни. Оскільки йдеться і про лексику з емоційним забарвленням, а також вираження ставлення до події, цю категорію можна розглядати разом із маркерами об'єктивності / суб'єктивності.

Загальноживаною опорною лексемою є *війна*, яка триває з 2014 року. Термін *вторгнення* описує напад російських військ на територію України; *збройна агресія* є ширшим поняттям, яке описує воєнні дії Росії проти України; *повномасштабне вторгнення* – етап війни, який розпочався 24 лютого 2022 року (Царьова, 2022, с. 805–806). Ці лексеми, ужиті у відповідному контексті, є

нейтральними та відображають реальність. До нейтральних можна зарахувати і *конфлікт*.

Згідно з дослідженням О. Кирилюк (2019), до асоціативно-семантичного мікрополя «ворожі війська» входило чотири асоціативно-семантичні групи: сполуки з компонентом, що вказував на участь Росії в бойових діях на Донбасі; назви із компонентами «путінський», «кадірівські»; лексеми без прямої вказівки на російську агресію, напр.: *сепаратисти*, *бойовики*, *окупанти*; синекдохічні назви, напр.: *ворог*, *агресор* (Кирилюк, 2019, с. 113–115). Деякі з них втратили актуальність з початком повномасштабного вторгнення, однак інші досі є використовуваними, до прикладу, поняття «збройна агресія Росії» та «держава-окупант», закріплені ще 2018 року (Кирилюк, 2023, с. 363).

Висловлювання за прикладом *ситуація в Україні, події в Україні*, які часто вживають у закордонних новинних повідомленнях є евфемістичними (Зарембо & Фахурдінова, 2020, с. 108–113) та маркують інтенцію автора висловити ставлення до подій. В. Балаж (2024), аналізуючи евфемізми та дисфемізми в прагматичному аспекті, вважає їх «непрямими мовленнєвими актами з протилежною іллокутивною силою, а евфемію (евфемізацію) та дисфемію (дисфемізацію) цілеспрямованими процесами мовленнєвої діяльності» (Балаж, 2024, с. 67). Евфемізм витлумачено як альтернативу неприємному вислову, які використовують, щоб уникнути втрати обличчя (відповідно до концепції ввічливості П. Браун та С. Левінсона). Дисфемізми мають образливі конотації, і, наголошує дослідниця, можуть бути «навмисно обраною стратегією, яка реалізує певні комунікативні інтенції» (Балаж, 2024, с. 69). У сучасних повідомленнях онлайн часто використовують дисфемізми для висловлення зневаги до росіян, російських військових, у тому числі їхньої загибелі (Балаж, 2023, с. 38–39). О. Кирилюк (2019) також зазначає, що коли йдеться про ворогів, використовують дієслова *знищити*, *ліквідувати*, адже лексема *вбити* передбачає співчуття, якого до них немає (Кирилюк, 2019, с. 119).

Варто також зауважити, що одним із параметрів описаного С. Борхманном (2024) аспекту суб'єктивності є вираження авторського ставлення до подій

відповідно до стандартів спільноти, до якої він належить (Borchmann, 2024, с. 86). Використання різних лексем на позначення війни також можна інтерпретувати як вираження таких стандартів – усталене в суспільстві ставлення до подій та погляди на те, як їх доцільно описувати в новинних текстах.

Висновки до розділу 1

Мовознавці вивчають новинні заголовки, використовуючи низку підходів, зокрема, структурний, функційний, прагматичний, дискурсивний, та відповідно до них розробляють різні тлумачення поняття заголовка. Сучасні дослідники обґрунтовують доцільність потрактування заголовка як автономного компонента тексту з огляду на зміни, пов'язані з переходом від паперових новинних видань до онлайн-ових. Змін зазнали й функції заголовків: якщо раніше функцію узагальнення змісту тексту вважали основною, зараз вона поступилася функції привернення уваги.

У прагматичному аспекті заголовки аналізують відповідно до теорії мовленнєвих актів та визначають їхню іллокутивну силу – комунікативну мету автора заголовка. За цим критерієм розроблено класифікацію, яка передбачає поділ заголовків на інформативні, емотивно-аксіологічні та спонукальні.

Для прагматичного аналізу заголовків виокремлюємо параметри – маркери об'єктивності та суб'єктивності. За допомогою таких маркерів можна простежити засоби для створення ефекту об'єктивності повідомлення та реалізації суб'єктивних інтерпретаційних компонентів відповідно до комунікативних інтенцій. Маркерами об'єктивності є авторизація (експліцитне покликання на джерело інформації), однозначне представлення учасників подій, використання дієслів на позначення конкретних дій. А маркерами суб'єктивності є дієслова-маркери інтенцій, засоби вираження епістемічної модуляції, лексеми з емоційно-оцінними конотаціями, пресупозиції, імплікатури.

РОЗДІЛ 2

МАРКЕРИ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ТА СУБ'ЄКТИВНОСТІ В ЗАГОЛОВКАХ НОВИН

Відповідно до описаної в першому розділі класифікації за інтенціями автора І. Шуляк та Т. Кондратьєвої (2022) 300 проаналізованих заголовків українських та американських онлайн-новин було розподілено на інформативні та емотивно-аксіологічні; заголовків, які можна було б зарахувати до третьої групи, визначеної дослідницями, – спонукальних – виявлено не було.

Із 149 заголовків американських онлайн-новин англійською мовою виокремлено 120 інформативних (81%) та 29 емотивно-аксіологічних (19%); з-поміж 151 заголовка українських новин – 115 інформативних (76%) та 36 емотивно-аксіологічних (24%). Емотивно-аксіологічні заголовки становлять більшу частку серед українських, ніж американських, однак різниця є незначною з огляду на співвідношення відсотків та кількості опрацьованих одиниць (див. Додаток 2).

В інформативних заголовках автори повідомляють про події російського повномасштабного вторгнення в Україну, напр.: *OSCE to evacuate all its staff from Ukraine* (edition.cnn.com, 25.02.2022); *ОБСЕ терміново евакуює своїх співробітників з України* (suspilne.media, 24.02.2022). Інформування може бути поєднане з наголошенням на актуальності того, що відбувається, напр.: *ПУТІН ПОЧАВ ВІЙНУ* (pravda.com.ua, 24.02.2022). У цьому заголовку використано графічний спосіб виокремлення його з-поміж інших – не тільки для привернення уваги читача, а й для того, щоб дати йому зрозуміти, що ця подія важливіша за інші, заголовки про які розміщено на тій же сторінці, але не спеціальним шрифтом. Варто також зауважити, що воно додає суб'єктивний емоційний компонент, і через це такий заголовок доречно класифікувати як інформативний з емотивно-аксіологічним компонентом. Серед українських

заголовків є два приклади такого графічного оформлення, і жодного – серед американських заголовків. Також є заголовки з інтенцією міркування, напр.: *Analysis: Russia, in damage control mode, tries to justify the invasion as existential decision* (edition.cnn.com, 24.02.2022). У цьому випадку автор експліцитно зазначає її словом *аналіз* на початку. За С. Борхманном (2024), такі елементи вказують на іллокутивну силу заголовка й, відповідно, на комунікативну мету його автора: «жанр тексту не залежить від характеристик тексту, він залежить лише від того, який жанр указано» (Borchmann, 2024, с. 77–78). Для інформативних заголовків характерна нейтральна лексика, предикати, що вказують на конкретні дії, напр.: *Українські артилеристи завдали удару по командному пункту росіян на Київщині* (pravda.com.ua, 16.03.2022), та інші маркери об'єктивності, зокрема, покликання на джерело інформації, напр.: *Maternity clinic near Kyiv hit by a missile, clinic chief says* (edition.cnn.com, 02.03.2022).

Важливо також зауважити, що серед інформативних заголовків є такі, які мають емотивно-оцінні компоненти, хоча їхньою основною комунікативною метою все ще є інформування (Фадеева, 2017, с. 135), напр.: *Рашисти викрали першого заступника міського голови Енергодара* (glavcom.ua, 20.03.2022) – заголовок містить лексему *рашисти* з вираженою емоційною конотацією, однак основною метою його автора є повідомити про викрадення, а не надати оцінку дій російських військових. Емотивно-оцінні компоненти формують не тільки лексеми з відповідною семантикою, а й інші маркери суб'єктивності, до прикладу, дієслова-маркери інтенцій, пресупозиції, імплікатури.

Порівняно невелику частину становлять емотивно-аксіологічні заголовки, напр.: *Шукають зброю та не чіпають мирних. Як живе зайнятий росіянами Славутич* (suspihne.media, 27.03.2022) – автор ставить за мету сформувати в читача певне враження, оцінку ситуації, презентуючи йому засадничі, на думку автора, елементи, що цю ситуацію характеризують – *шукають зброю, не чіпають мирних*; *Russia-Ukraine war photos, videos show devastation as Putin regime amps up violence in urban areas* (foxnews.com, 02.03.2022) – події

репрезентовано через лексеми з емоційними конотаціями, спрямованими на те, щоб знайти відгук у читача. Однак, навіть у цих заголовків функція інформування не зникає зовсім, а скоріше «відходить на другий план».

Особливості жанрів медійних текстів також можуть пояснити відсутність заголовків із групи, яку І. Шуляк та Т. Кондратьєва називають спонукальною (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165): опрацьований матеріал складається із заголовків новин, основною комунікативною метою яких, відповідно до жанру, є інформування, і не містить заголовків коментарів, авторських колонок чи інших медійних жанрів, для яких спонукальні заголовки були б характерними.

Далі у розділі ми розглянемо конкретні засоби реалізації маркерів об'єктивності в інформативних заголовках (авторизація, однозначна номінація учасників подій та джерел інформації, дієслова мовлення) та маркерів суб'єктивності в інформативних з емотивно-оцінними компонентами та емотивно-аксіологічних заголовках (засоби вираження емотивно-аксіологічних інтенцій, дієслова-маркери інтенцій, пресупозиції, імплікатури), зокрема, з'ясуємо, наскільки однозначно ці маркери належать до категорій об'єктивності / суб'єктивності.

2.1. Маркери об'єктивності

2.1.1. Авторизація

С. Борхманн (2024) дійшов висновку, що заголовки новин були марковані за параметром авторизації досить часто, якщо порівнювати з іншими застосованими ним параметрами; у матеріалі дослідника таких заголовків виявилось 28% (Borchmann, 2024, с. 88). З проаналізованих нами заголовків американських медіа 49 мають покликання на джерела інформації, українських – 51, що в обох випадках також становить близько третини від загальної кількості (див. Додаток 3). Вираження категорії авторизації мають особливості в американських та українських заголовках, які проаналізуємо далі.

Насамперед, важливо зазначити, що заголовки, які повідомляють про висловлювання особи щодо певної події або ставлення до неї тощо, а предикати в них виражені дієсловами на позначення розумової чи мовленнєвої діяльності, ми розглянемо в окремому підрозділі, присвяченому дієсловам на позначення мовленнєвої дії. Розмежуємо їх за структурним принципом: наприклад, у заголовку *NATO allies united in decision not to establish no-fly zone over Ukraine, secretary general says* (edition.cnn.com, 16.03.2022) друга частина складного речення *secretary general says* вказує на джерело інформації, поданої в першій частині. Якщо другу частину вилучити, то основний зміст заголовка залишиться незмінним. В заголовках українською мовою структура речення зазвичай відрізняється, напр.: *У Маріуполі триває авіаобстріл з боку російських окупантів — радник міського голови* (pravda.com.ua, 10.03.2022) — покликання виражене вставленою конструкцією у формі іменникового словосполучення, однак «перевірку вилученням» так само можна застосувати.

А от заголовок *Biden instructs State Department to release up to \$350 million in security assistance to Ukraine* (edition.cnn.com, 26.02.2022) структурно відрізняється: президент Байден (*Biden*) є учасником події, про яку йдеться в повідомленні, а не його джерелом. Так само у випадку *"Emptiness instead of heart": Zelensky calls Russian military pilots unhuman* (edition.cnn.com, 22.03.2022) автор заголовка інформує про те, яку думку висловив президент Зеленський (*Zelensky*), і згадку про нього неможливо прибрати, не спотворивши зміст речення. Серед українських заголовків також є подібні приклади, зокрема: *ООН має дані про масові поховання в Маріуполі, в одному з них 200 тіл* (pravda.com.ua, 25.03.2022). Такі випадки розглянемо в наступному підрозділі.

М. Вінтонів та Т. Вінтонів (2024) розрізняють два способи подання інформації – об'єктивований та авторизований (Вінтонів & Вінтонів, 2024, с. 14–15). Об'єктивований спосіб має «нульові показники авторизації, але вони пов'язані з суб'єктом мовної діяльності і є імпліцитними» (Вінтонів & Вінтонів, 2024, с. 15), напр.: *Біля Києва снаряд влучив у пологовий будинок* (pravda.com.ua, 01.03.2022) – у цьому випадку «суб'єктом мовної діяльності» є автор заголовка,

а авторизація – імпліцитна (зрозуміло, що автор заголовка є автором повідомлення). О. Гніздечко (2005) називає таке вираження авторизації немаркованим (Гніздечко, 2005, с. 10). Заголовки з немаркованою авторизацією, напр.: *Кулеба зустрівся з держсекретарем США на польському кордоні* (pravda.com.ua, 05.03.2022); *TikTok suspends livestreaming and new uploads from Russia* (nytimes.com, 06.03.2022), трапляються частіше серед українських (71 випадок), ніж серед американських (45 випадків) (див. Додаток 3).

Авторизований спосіб репрезентації інформації передбачає експліцитну вказівку на автора повідомлення, яку використовують для «викладення чужої інформації, цитування» (Вінтонів & Вінтонів, 2024, с. 15), що автори заголовків роблять за допомогою характерних синтаксичних структур.

В англійських заголовках використовуваною конструкцією є компонент складного речення, що складається з підмета (особи чи організації, на яку покликаються) та присудка – дієслова *say*, напр.: *Ukrainian delegation arrives at Belarusian border for talks, president's office says* (edition.cnn.com, 28.02.2022). Цей компонент також може бути розміщено на початку речення, напр.: *Kharkiv mayor says 9 civilians killed in Russian rocket attacks Monday* (edition.cnn.com, 28.02.2022). Інший спосіб увести покликання на джерело в заголовок – назвати особу або організацію на початку, відокремивши двокрапкою, напр.: *Ukrainian foreign minister: Putin's nuclear readiness move attempts to put pressure on Ukraine* (edition.cnn.com, 27.02.2022).

В українських заголовках типовими є вставлені конструкції, що вказують на джерело інформації, напр.: *Над Києвом збили ворожий літак, ще один знищено в бою – Залужний* (pravda.com.ua, 07.03.2022) – у кінці речення, відокремлено тире; *ЗМІ: Росія вербує сирійців для війни в Україні — платить 200 доларів* (pravda.com.ua, 07.03.2022) – на початку, відокремлено двокрапкою. Варто зауважити, що дієслово зазвичай не використовують, тобто якщо «категорія авторизації – своєрідна рамка, яка охоплює зміст речення, вказуючи на джерело та спосіб отримання інформації, висловленої мовцем» (Ожоган & Кадочнікова, 2012, с. 104), то в українських заголовках зазначають джерело

інформації, але автори спосіб не вважають достатньо важливим чи корисним для читача.

І в українських, і в американських заголовках покликання на джерело може бути розміщено як на початку, так і в кінці. Принцип «перевернутої піраміди», який застосовують журналісти, пишучи новини, говорить про те, що на початку розміщують найважливіше (Thomson, et al., 2008, с. 213). Хоча його застосовують для формування послідовності описуваних подій, загальна ідея, можливо, пояснює розміщення покликання на джерело на початку заголовка чи в кінці: воно може залежати від того, наскільки важливим автор вважає те, що читач зверне увагу на джерело. Логічно також, що це більш важливо у випадках, коли заголовок складається з цитати, яка втрачає вагу, коли ізольована від свого джерела, напр.: *Ukrainian president: "This night will be very difficult"* (edition.cnn.com, 25.02.2022) – без покликання на українського президента висловлювання про важку ніч буде дуже загальним та незрозумілим.

Експліцитне вираження джерела інформації сприяє тому, що заголовок сприймають як об'єктивний, оскільки воно передбачає, що читач може оцінити надійність джерела та отримати підтвердження того, що журналіст не вигадав події, про які він написав. Однак, так покликання на джерела працюють не завжди, напр.: *Ukrainian forces have repelled another Russian assault on Mykolaiv, officials say* (nytimes.com, 07.03.2022) – у цьому заголовку джерело інформації експліцитно виражене за допомогою типової структури *officials say*, однак якщо проаналізувати глибше, таке покликання виявиться формальністю, що містить дуже мало реального змісту. Читач мало що може дізнатися з покликання, у якому не названо навіть конкретної посади цього чиновника. Серед українських заголовків також можна натрапити на покликання на ЗМІ або джерела, напр.: *ЗМІ: Росія вербує сирійців для війни в Україні — платить 200 доларів* (pravda.com.ua, 07.03.2022); *США можуть заборонити імпорт російської нафти без союзників у Європі – джерела* (pravda.com.ua, 07.03.2022). А. Набок (2014) вважає, що такі покликання «створюють ефект суб'єктивності» (Набок, 2014, с. 42), тобто протилежний тому, якому мали б сприяти покликання на

джерела. К. Калдас-Култард (2008) зазначає, що вводячи в повідомлення непряму мову та мовців, яким вона належить, журналіст «відмежовує себе від відповідальності за те, що він повідомляє» (Caldas-Coulthard, 2008, с. 68). У покликаннях на неназваних чиновників чи невизначені «джерела» також можна прослідкувати інтенцію не повідомити читачеві, хто є власне джерелом інформації, а вказати на те, що ним не є журналіст, який думає, що якраз підсилює таким чином ефект об'єктивності – створює враження, що він лише передає інформацію і не інтерпретує її.

Особливістю американських заголовків є увага до «справедливої репрезентації кожної основної сторони в умовах політичній суперечності», що сприймають як засадничий принцип роботи журналіста (Shudson, 2001, с. 150). Справді, автори заголовків, повідомляючи про події війни в Україні, наголошують, що джерелом інформації є одна зі сторін, напр.: *Ukrainian military says a Russian tank destroyed in western Kyiv* (edition.cnn.com, 26.02.2022); *Ukraine says battle is underway in eastern suburb of Kyiv* (edition.cnn.com, 26.02.2022) (пор. *У центрі Києва стрілянина. На Берестейці знищили колону РФ* (pravda.com.ua, 26.02.2022)). Конструкція *Ukraine says* у цьому контексті – не просто покликання на джерело інформації, вона передбачає імпліцитне значення «інформацію отримано від однієї зі сторін конфлікту, друга потенційно має протилежну думку, а ми нічого підтвердити чи спростувати не можемо».

Окремо варто розглянути цитати. Узагалі, питання про те, чи варто під час аналізу заголовків брати до уваги елементи, позначені як чуже мовлення, не є розв'язаним однозначно. С. Борхманн (2024) їх не аналізує (не тільки прямі цитати, будь-які експліцитно авторизовані фрагменти) (Borchmann, 2024, с. 85), але І. Шуляк та Т. Кондратьєва (2022) визначають комунікативні інтенції заголовків із урахуванням змісту частин, позначених як чуже мовлення (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165–166). Для того, щоб у заголовку з'явилася цитата з промови чи заяви політика, автор має обрати частину тексту, яку він для цього використає. Уже сама природа вибору передбачає чинник суб'єктивності та інтерпретацію (Graber, 1980, с. 58), а тому цитата не є повністю відокремленою

від тієї частини заголовка, яка належить журналісту: що саме винести в заголовок, вирішує автор відповідно до задуму та комунікативної мети.

Наскільки різними можуть бути заголовки, створені за матеріалами однієї й тієї ж промови, бачимо в порівнянні американських та українських заголовків. Наприклад, в американському заголовку про виступ президента України перед Конгресом у березні 2022 року, *Zelensky references Mt. Rushmore, Pearl Harbor and 9/11 in appeal to US Congress* (edition.cnn.com, 16.03.2022), згадано події історії США, на які покликався Володимир Зеленський у своїй промові. Це логічно для заголовка, розрахованого на американську аудиторію, для якої ці події мають особливе суспільне значення (а заголовки інших американських медіа, напр.: *Ukraine's Zelenskyu addresses Congress, invokes 9/11, Pearl Harbor, MLK as he pleads for pivotal aid* (foxnews.com, 16.03.2022), підтверджують, що виокремлення саме цих елементів – тенденція, а не випадкова ідея журналіста CNN). Український же заголовок зовсім інший: *«Росія перетворила небо на джерело смерті» – Зеленський у виступі перед Конгресом США* (radiosvoboda.org, 16.03.2022). Для українців головним є те, що президент Зеленський намагався переконати Конгрес у необхідності «закрити небо» над Україною, тож саме цю частину промови автор виніс у заголовок. Одна промова, різні автори, різні аудиторії – і різні заголовки.

Ще одним аспектом цитування є те, що автори американських заголовків досить часто позначають як цитати короткі фрази чи навіть окремі слова, якщо вони мають емоційну чи оцінну конотацію, щоб наголосити на тому, це оригінальне формулювання, а не їхня інтерпретація, напр.: *Biden will "speak directly" about consequences of aiding Russia in call with Xi* (edition.cnn.com, 18.03.2022); *Russia will not "subdue" the captured city of Slavutych, Ukrainian president warns* (edition.cnn.com, 27.03.2022). Це стосується й «об'єктивного» висвітлення бойових дій, напр.: *Mayor of Velykoburlutska in northeastern Ukraine "captured" by Russian forces, Kharkiv official says* (edition.cnn.com, 17.03.2022).

В одному із заголовків подано цитату, однак не вказано, кому вона могла б належати: *Ukrainian children are in 'imminent danger' amid Russia's invasion*

(foxnews.com, 21.03.2022), що шкодить інформативності, але зазвичай у таких конструкціях джерело експліцитно зазначено.

2.1.2. Дієслова на позначення мовленнєвої діяльності

Автори заголовків часто вживають дієслова на позначення мовленнєвої діяльності: для того, щоб повідомити про виступ чи заяву політичного діяча, увести в речення чуже мовлення, прямо або непрямо цитоване), вербалізувати категорію авторизації. А. Набок (2016) вважає дієслова, що позначають мовленнєву діяльність такими, які сприяють ефекту об'єктивності (Набок, 2016, с. 170–171), однак через їхню різноманітність та потенціал до утворення імпліцитних значень таке твердження видається занадто загальним, що зумовлює потребу розглянути такі дієслова детальніше та розділити їх на групи. Такі дієслова можуть бути частиною конструкцій, що сприяють посиленню ефекту об'єктивності, до прикладу, використані для покликань на джерела інформації, але також і засобами висловлення суб'єктивних інтерпретацій та оцінок автора (дієслова-маркери інтенцій). У цьому підрозділі розглянемо маркери об'єктивності.

В американських заголовках дієсловами, які можна визначити як маркери об'єктивності за А. Набоком (2016), будуть такі, що позначають власне мовленнєві дії суб'єктів повідомлень, але не передають чуже мовлення, напр.: *NOW: Ukraine's Zelensky speaks to members of US Congress as Russian forces inch toward Kyiv* (edition.cnn.com, 16.03.2022); *France's Macron will discuss "exceptional humanitarian operation" for Mariupol with Putin* (edition.cnn.com, 25.03.2022). В українських заголовках також спостерігаємо дієслова цієї групи, тобто ті, що позначають конкретні дії, напр.: *Президент Зеленський звернувся до Конгресу США* (lb.ua, 16.03.2022).

Дієслова ж, які автори заголовків уживають для передавання чужого мовлення, варто розглянути окремо. К. Калдас-Култард (2008), аналізуючи такі дієслова в англійській мові, виокремлює серед них ті, які вона називає іллокутивними (illocutionary reporting verbs). До них належать *to claim* та *to*

allege, і, за словами дослідниці, ці дієслова означають, що журналіст говорить «я повідомляю, що він/вона це сказав/ла, але я експліцитно не підтверджую, що це правда» (Caldas-Coulthard, 2008, с. 76), тобто такі дієслова дозволяють авторові заголовка знову «залишитись осторонь» у спробі досягти ефекту об'єктивності. Зокрема, у заголовку *Ukraine claims another Russian general killed during heavy fighting in southern Ukraine* (edition.cnn.com, 20.03.2022), дієслово *claim* виконує цю функцію: автор повідомляє, що отримав інформацію про загибель російського генерала в боях на півдні України, і наголошує, що сам він не підтверджує правдивості цього повідомлення.

До дієслів нейтральної семантики зараховують *to say* та *to tell* (Caldas-Coulthard, 2008, с. 77), які вважають найбільш поширеними дієсловами для передавання чужого мовлення в англійській мові (Козуб, 2018, с. 80). Відповідно до свого лексичного значення «to express in words; to state as opinion or belief» (Merriam-Webster, n.d.), дієслово *to say* не є маркером інтенції, що посилює ефект об'єктивності – наскільки це можливо, беручи до уваги той факт, що передавання чужого мовлення завжди є певною мірою інтерпретативним (Caldas-Coulthard, 2008, с. 69). В американських заголовках саме це дієслово є найбільш використовуваним, напр.: *Ukrainian foreign minister says he's unsure whether new talks will take place with Russia* (edition.cnn.com, 02.03.2022); *Ukraine says it shot down two Russian airplanes over Kyiv* (nytimes.com, 07.03.2022). Менш поширеним є дієслово *to tell* зі значеннями, зокрема, «to relate in detail, to give information to» (Merriam-Webster, n.d.). Головною відмінністю *to tell* є те, що це дієслово передбачає, здебільшого, експліцитно вказаного в реченні адресата повідомлення, напр.: *Here's what Zelensky told G7 leaders during today's emergency meeting* (edition.cnn.com, 24.03.2022).

У наведених прикладах автори уникають вживати маркер інтенції, який містив би суб'єктивний компонент, констатуючи, що зазначена особа висловила певну думку, і намагаючись не давати їй жодних оцінок – ані щодо намірів мовця, ані щодо правдивості/неправдивості сказаного. Хоча й такий варіант

можна інтерпретувати як маркер ставлення, оскільки не вжито одного з іллокутивних дієслів для передавання чужого мовлення – і ми повертаємося до думки про те, що жодне висловлювання не може бути повністю об'єктивним.

Також можемо виокремити дієслова, які, вказуючи на мовленнєву дію, мають додаткові семантичні компоненти і перебувають «на межі» між нейтральними та маркерами інтенцій: *to announce, to ask, to call for, to react*. Основне лексичне значення дієслова *to announce* визначають як «to make known publicly» (Merriam-Webster, n.d.). М. Лукашук (2021) у семантичній класифікації дієслів мовлення називає такі дієслова модусними, оскільки вони вказують на спосіб мовлення (Лукашук, 2021, с. 7). Окрім того, важливим семантичним компонентом у цьому випадку є публічність цієї мовленнєвої дії. Коли його вживають у заголовках, напр.: *US secretary of state announces \$100M in new security assistance to Ukraine* (edition.cnn.com, 26.03.2022), читач розуміє, що йдеться про публічну подію (зібрання, прес-конференцію тощо), під час якої посадовець, у наведеному прикладі – державний секретар США – зробив заяву, основну думку чи найважливішу частину якої передано в заголовку, оскільки це передбачає семантика дієслова.

Дієслова *to ask, to call for* вказують на спонукальний характер висловлювання особи, про яку йдеться, напр.: *EU foreign policy chief calls for emergency UN Security Council meeting following Russian attack on Ukrainian nuclear power plant* (edition.cnn.com, 04.03.2022); *Ukraine asks Turkey to close the Bosphorus and Dardanelles straits to warships* (nytimes.com, 24.02.2022). Особливістю дієслова *to react* є те, що його основне значення «to exert a reciprocal or counteracting force or influence» (Merriam-Webster, n.d.) не обов'язково передбачає саме мовленнєву дію – це читач може визначити з контексту заголовка, напр.: *Macron reacts to Biden calling Putin a "butcher"* (edition.cnn.com, 27.03.2022), хоча імпліцитність цього компонента значення створює неоднозначність.

Такі дієслова, з одного боку, не є повноцінними маркерами інтенцій, оскільки не приписують намірам мовців оцінних чи емоційних компонентів. З

іншого боку, їм усе ж властивий або елемент суб'єктивної інтерпретації, як у випадку зі спонуканням, яке цілком може бути неправильно витлумачене автором заголовка, або додатковий семантичний компонент, як-от «публічність». Читач не має змоги перевірити його доречність, хоча критерії визначення публічності ситуації є більш об'єктивними порівняно з критеріями розрізнення емоцій мовця.

Цікавим з погляду введення суб'єктивності/об'єктивності є дієслово *to call*, напр.: *Biden calls Putin a 'war criminal,' in his latest verbal escalation against Russia* (nytimes.com, 16.03.2022); *"Emptiness instead of heart": Zelensky calls Russian military pilots unhuman* (edition.cnn.com, 22.03.2022). У першому заголовку за допомогою цього дієслова повідомляють, що президент Байден ужив певні слова, які процитовано; у другому ж його вжито для інтерпретування цитати: на початку наведено дослівну цитату, а дієслово *calls* є частиною конструкції, яка пояснює, як автор заголовка витлумачує слова президента Зеленського.

Іншим випадком на межі маркера об'єктивності та суб'єктивності є пропуск дієслова. Пропуски певних елементів, що не є носіями ключових частин змісту, до прикладу артиклів, прийменників, допоміжних дієслів, є типовою рисою структури заголовків (відомою дослідникам англійської мови як «headlines») (Moncombe, 2018, с. 3–4). Вони не виражають авторських інтерпретацій, але неоднозначність послаблює ефект об'єктивності. У конструкціях, що вербалізують категорію авторизації, дієслова на позначення мовленнєвої дії, можуть бути пропущені, напр.: *Ukraine's Foreign Minister in joint meeting with Sec. Blinken: We will not accept 'Russian ultimatums* (foxnews.com, 05.03.2022).

Дієслова для передавання чужого мовлення в українських заголовках мають свої особливості: ті, що за значенням відповідали б англійським нейтральним, до прикладу, *сказати*, зазвичай не використовують, лише у випадках, коли інтерпретування комунікативної мети недоречне, напр.: *"Наче десь стріляли": що говорять полтавці у чергах та заторах* (suspilne.media,

24.02.2022). У цьому заголовку автор свідомо прагне висловитися узагальнено, а детальніші коментарі залишити для основного тексту; крім того, більш важливим є показати автентичні реакції людей, ніж інтерпретувати їх (урешті-решт, тут не йдеться про слова політиків).

Іншою особливістю українських заголовків, про яку варто згадати, є тенденція пропускати дієслова на позначення мовленнєвої дії: *Зеленський біля будівлі ОП: Я тут, ніякої зброї ми не складемо* (pravda.com.ua, 26.02.2022); *ОПУ на заяві РФ по нейтралітету: Модель може бути лише "українською"* (pravda.com.ua, 16.03.2022). Ф. Монкомбл (2018) зазначає, що пропуски слів у заголовках скорочують його обсяг та спрощують роботу автора, але створюють неоднозначність змісту, яка сповільнює процес когнітивної «обробки» заголовка читачем (Moncombe, 2018, с. 5). Пропуск дієслова дає змогу уникнути суб'єктивного маркера інтенції, проте справді залишає читачеві простір для інтерпретацій і через це потенційно посилює ефект суб'єктивності. Варто зазначити, що хоча Ф. Монкомбл (2018) загалом описує тактику пропуску слів на матеріалі англійської мови як широко використовувану (Moncombe, 2018, с. 5), у випадку з дієсловами мовлення в проаналізованих заголовках пропускання є більш розповсюдженим в українських, ніж в американських.

2.1.3. Номінації учасників подій, джерел інформації та локацій

Коли журналіст створює новинний заголовок, йому часто доводиться використовувати лексеми на позначення осіб та місцевостей, оскільки вони можуть бути засадничими не тільки для створення ефекту об'єктивності повідомлення, а й просто для адекватної реалізації функції інформування.

Уже було згадано, що для «однозначного представлення» учасника подій у медійному тексті потрібні такі елементи, як ім'я, прізвище, посада, країна, яку особа представляє. Ми розглядаємо заголовки на політичну тематику, і йдеться здебільшого про очільників держав, представників урядів та інших посадових осіб; у цьому випадку має значення саме країна, яку ця особа представляє відповідно до своєї посади, а не її національність, яку визначає як один з

елементів А. Набок (2016) (Набок, 2016, с. 171). До того ж, що більшу кількість елементів ужито, то повнішим та об'єктивнішим є представлення (Набок, 2014, с. 39).

В заголовках американських медіа можемо побачити приклади використання усіх чотирьох названих елементів, напр.: *Canadian Prime Minister Justin Trudeau will visit Europe next week for meetings with allies on Ukraine* (edition.cnn.com, 05.03.2022), де згадано ім'я та прізвище – Джастін Трюдо, посада – прем'єр-міністр та країна, яку політик представляє – Канада. У цьому випадку читачеві фактично не залишають простору неправильно інтерпретувати, про кого йдеться в заголовку. Однак, такі представлення крім повноти, характеризує і низька частотність, бо зазвичай використовують або прізвище, або посаду, іноді посаду та країну для того, щоб назвати учасника події, напр.: *Biden to hold call with US allies on Monday to discuss the Ukraine situation* (edition.cnn.com, 28.02.2022) (тільки прізвище); *Secretary of state announces the US will send nearly \$54 million in humanitarian aid to Ukraine* (edition.cnn.com, 27.02.2022) (тільки посада).

Коли на особу покликаються як на джерело інформації, автори американських новинних заголовків мають тенденцію називати посаду або посаду та країну, напр.: *About 600 people believed to have survived Mariupol theater attack, city official says* (edition.cnn.com, 25.03.2022); *Ukraine's Foreign Minister in joint meeting with Sec. Blinken: We will not accept 'Russian ultimatums'* (foxnews.com, 05.03.2022). Країну зазвичай називають тоді, коли йдеться про закордонних політиків (України, Сполученого Королівства, Канади з наведених вище прикладів), а не американських, хоча є винятки, напр.: *US secretary of state says establishment of no-fly zone in Ukraine could lead to "full-fledged war in Europe"* (edition.cnn.com, 04.03.2022); *US secretary of state is "convinced" Moscow will try to overthrow the Ukrainian government* (edition.cnn.com, 25.02.2022). У цих заголовках автор вирішив експліцитно вказати, що йдеться про американського державного секретаря, хоча, як ми бачимо з попередніх прикладів, його можуть називати лише за посадою або посадою та прізвищем без згадки про країну.

Вартими згадати також декілька випадків, у яких вказано країну та прізвище, але не посаду, напр.: *Zelenskyu tells UK's Johnson the next 24 hours will be crucial for Ukraine* (foxnews.com, 27.02.2022) – у цьому заголовку автор назвав президента України тільки за прізвищем, але згадуючи прем'єр-міністра Сполученого Королівства, використав прізвище та назву держави. Можна припустити, автор розраховував, що зі структури речення та контексту читач визначить Володимира Зеленського та Бориса Джонсона як політиків приблизно «одного рівня», і цього буде достатньо для отримання інформації із заголовка.

У статті про номінацію джерел інформації А. Набок (2014) зазначає: «Чим вищий статус політика, тим він відоміший і тим менше одиниць потрібно для його вирізнення з-поміж інших» (Набок, 2014, с. 39). Можемо прослідкувати цей принцип далі на прикладах.

Прізвища використовують рідше, до прикладу, лише в 9 американських заголовках було вжито прізвище на позначення джерела інформації (див. Додаток 4). Серед політичних діячів, президента Зеленського називали тільки на прізвище, напр.: *Ukrainian males aged 18-60 are banned from leaving the country, Zelensky says in new declaration* (edition.cnn.com, 25.02.2022); хоча часом все ж із зазначенням посади чи країни, напр.: *Ukraine's Zelenskyu addresses Congress, invokes 9/11, Pearl Harbor, MLK as he pleads for pivotal aid* (foxnews.com, 16.03.2022). Без вказівки на посаду вживали також прізвища президента Байдена, президента Китаю Сі, напр.: *Biden will "speak directly" about consequences of aiding Russia in call with Xi* (edition.cnn.com, 18.03.2022); російського президента та міністра Лаврова, напр.: *Canadian prime minister announces sanctions on Vladimir Putin* (edition.cnn.com, 26.02.2022); *Lavrov says there is hope for compromise in Ukraine-Russia talks* (edition.cnn.com, 16.03.2022); Генерального Секретаря НАТО Столтенберга, напр.: *No-fly zone over Ukraine not being considered by NATO, Stoltenberg says* (edition.cnn.com, 04.03.2022); віцепрезидентки Камали Гарріс, напр.: *Kamala Harris Embraces Efforts to Investigate Russia for Possible War Crimes in Ukraine* (wsj.com, 10.03.2022).

Лише прізвища вважають достатнім для американських політиків, імовірно добре відомих американській же аудиторії, на яку такі заголовки здебільшого розраховані, а також керівників міжнародних організацій, як Генеральний Секретар НАТО. З українських політиків лише Володимир Зеленський виявився достатньо впізнаваним, щоб не зазначали щоразу його посаду, що також можна пояснити специфікою аудиторії: середньостатистичний американець не надто обізнаний з іменами українських державних службовців, але президент як очільник держави, до того ж на початку повномасштабного вторгнення, був постійно згадуваним у різних медіа.

М. Чадюк (2023) також зауважує, що використання посади «підвищує авторитетність» особи, на яку покликаються, особливо якщо ім'я та прізвище є не надто відомими (Чадюк, 2023, с. 76).

Інтерпретація таких заголовків вимагає від читача певних фонових знань (достатніх, щоб встановити, до прикладу, що особа на прізвище Байден була американським президентом у 2022 році), але автор, використовуючи лише прізвище, скорочує обсяг заголовка. Це стосується і випадків, коли називають лише посаду: вона є важливішим за прізвище складником повідомлення, якщо йдеться про політичні заяви чи дії урядовців, які представляють свою державу, а не висловлюються як приватні особи.

Окрім того, читач природно розраховуватиме, що йдеться, до прикладу, про чинного державного секретаря, а не випадкову людину, яка обіймала цю посаду в випадковий період історії США, і немає потреби експліцитно на це вказувати. На практиці виходить, що в заголовках американських новин прагнення до концентрованого подання інформації в заголовку є більш пріоритетним, ніж повна відповідність «тактиці однозначного представлення».

Осібню варто розглянути випадки, коли для номінації учасників подій або авторизації використовують назви країн у метонімічному значенні «уряд відповідної країни». Топоніми, до яких належать і назви держав, досить часто використовують у метонімічних структурах, які засновані на локальній (зв'язок між місцем об'єкта та об'єктом), темпоральній (між об'єктом та періодом часу),

атрибутивній (між об'єктом та ознакою) та партитивній (синекдоха) метонімії (Зайцева, 2011, с. 309). Модель перейменування «назва країни, столиці» – «уряд цієї країни» В. Зайцева (2011) визначає як таку, що «на межі локальної метонімії та партитивного зв'язку», та розраховану на те, що читач має фонові знання, які дозволяють правильно інтерпретувати частину об'єкта (Зайцева, 2011, с. 311), тобто зрозуміти, що йдеться саме про уряд відповідної держави. У проаналізованих заголовках ця модель є продуктивною, напр.: *Ukraine asks to "urgently" join the European Union* (edition.cnn.com, 28.02.2022); *Russia is blocking Facebook in the country* (edition.cnn.com, 04.03.2022).

Інший тип метонімії в заголовках працює за моделлю «будівля, де розташовано заклад» – «співробітники закладу» (Зайцева, 2011, с. 310), напр.: *Biden says Putin "cannot remain in power," but White House says it's not call for regime change* (edition.cnn.com, 26.03.2022) – у цьому заголовку Білий дім означає «представник адміністрації президента США», який прокоментував висловлювання президента Байдена. Також можна виокремити заголовки, у яких назву структури вжито замість імені конкретного її представника, напр.: *Ukrainian delegation arrives at Belarusian border for talks, president's office says* (edition.cnn.com, 28.02.2022).

А. Набок (2014) зазначає, що використання такої метонімії негативно впливає на сприйняття заголовка як об'єктивного (Набок, 2014, с. 43). Дійсно, використання назви держави, хоч і дозволяє економити мовні засоби, створює невизначеність, яку читач може потенційно некоректно інтерпретувати. Модель працює на загальноприйнятості того, що назва держави відповідає саме її урядові, але виникає проблема: чи однаково читач і автор тлумачать поняття «уряд» і чи є взагалі уряд монолітним суб'єктом, який міг здійснити вказану дію чи зробити заяву? У деяких випадках так, в інших виявляється, що це не зовсім відповідає реальному стану справ. Якщо ми розглянемо український заголовок про прохання України приєднатися до Європейського Союзу *Україну треба негайно приєднати до ЄС за спецпроцедурою – Зеленський* (pravda.com.ua, 28.02.2022), то матимемо інше враження про авторство цього

прохання, оскільки президент і уряд не є тотожними поняттями, незалежно від того, погоджувався уряд із заявою президента чи ні. Не будемо заглиблюватися в питання точного репрезентації фактів у заголовку, адже це не є метою дослідження, але цей приклад наведено для ілюстрації того, що називання уряду держави через уживання назви цієї держави не є ефективним способом однозначної номінації.

Також варто звернути увагу на випадки, коли суб'єктами в заголовках не є політики: тоді ідентифікують за характером професійної діяльності, напр.: *Ukrainian tennis star will not compete against Russian or Belarussians until tennis organizations make changes* (edition.cnn.com, 01.03.2022); *"This is just yet another day in Kyiv," CNN reporter says after explosions heard* (edition.cnn.com, 14.03.2022). У другому випадку використання такого позначення є виправданим: ім'я та прізвище можна вказати в основному тексті, не витрачаючи обмежений обсяг заголовка, оскільки для читача не є критичним, про якого саме журналіста йдеться. Особу також можуть назвати на ім'я та прізвище, напр.: *SpaceX Starlink satellite internet service activated in Ukraine, says Elon Musk* (edition.cnn.com, 28.02.2022), що загалом також відповідає принципіві «упізнаваності імені» в аудиторії, у цьому випадку американців, яким відоме ім'я Ілона Маска, але українську спортсменку Світоліну ефективніше назвати «відомою українською тенісисткою».

Для позначень місць подій в Україні автори американських заголовків використовують топоніми та описові словосполучення. Власне топонімами, знайденими в заголовках, є *Київ, Харків, Львів, Херсон, Маріуполь, Запоріжжя*, напр.: *Russian convoy could be enough manpower to 'circle' Kyiv* (foxnews.com, 28.02.2022); *Ukraine denies that Kherson has fallen* (edition.cnn.com, 02.03.2022); *Zaporizhzhia nuclear power plant staff say radiation levels look normal* (edition.cnn.com, 05.03.2022); *Ukrainian authorities postpone civilian evacuations from Mariupol, accusing Russia of breaching agreed pause in hostilities* (edition.cnn.com, 05.03.2022). До цього списку входять столиця України, великі міста, як-от Львів та Харків, а також міста, у яких відбувалися події, активно

висвітлювані в медіа в лютому-березні 2022 року – Запоріжжя, Херсон, Маріуполь.

Цікавим випадком є використання назви Великобурлуцької селищної громади в заголовку *Mayor of Velykoburlutska in northeastern Ukraine "captured" by Russian forces, Kharkiv official says* (edition.cnn.com, 17.03.2022). Автор ужив транслітеровану форму прикметника жіночого роду, але без родової назви «селищна громада» чи будь-якої вказівки на тип населеного пункту, назву якого американський читач імовірно прочитав уперше в житті, ігноруючи малу інформативність цього елемента з огляду на витрачені мовні ресурси. Окрім того, вказано, що цей населений пункт розташований на північному сході України, а джерелом інформації у заголовку є неназвана посадова особа з Харкова, але пов'язати Харків і північно-східну України читач зможе, лише якщо володіє відповідними фоновими знаннями – достатньо глибокими для типового представника цільової аудиторії. Даючи визначення комунікативній інтенції інформування, С. Шабат-Савка (2013) згадує такий аспект як «показати ерудицію» адресанта (Шабат-Савка, 2013, с. 109), і можливо, назву селищної громади в цьому прикладі вжито саме з цією метою. Більш типовими є описові позначення невеликих міст, напр.: *Mayor of town south of Kyiv speaks of heavy fighting in streets* (edition.cnn.com, 25.02.2022). У деяких випадках міста описово називають відповідно до кількості населення в масштабі України, напр.: *Ukraine's third-largest city is on edge as Russian forces inch closer* (edition.cnn.com, 02.03.2022), де така характеристика видалася авторові більш інформативною для потенційного читача, ніж назва міста. Описові характеристики можуть нашаровуватися одна на одну, створюючи цілі послідовності, напр.: *Ukrainian deputy mayor of home to Europe's largest nuclear plant abducted by Russian occupying force* (foxnews.com, 21.03.2022) – ідеться про мера Енергодара, якого ідентифіковано через опис міста як місцезнаходження атомної станції, яку також не названо, а визначено як «найбільшу європейську атомну станцію». У такий спосіб читач отримує інформацію про контекст, у який він може ввести

повідомлення про викрадення, навіть якщо йому нічого не відомо про те, що таке Енергодар.

В українських новинних заголовках значно частішими є використання прізвищ для номінації учасників подій або авторизації, напр.: *Українська делегація прибула на кордон для переговорів з РФ: у складі – Резніков і Подоляк* (pravda.com.ua, 28.02.2022); *Наразі невідомо, коли будуть нові переговори з РФ – Кулеба* (pravda.com.ua, 02.03.2022); *Зеленський – Джонсону: Наступні 24 години будуть вирішальними для України* (pravda.com.ua, 28.02.2022). Для номінації джерела інформації прізвища вжито в 28 випадках (див. Додаток 4). Варто наголосити на тому, що йдеться про прізвища як українських, напр.: *У Маріуполі ідуть бої за Азовсталь — Денисенко* (suspihne.media, 19.03.2022), так і закордонних політичних діячів чи посадовців, і не тільки президентів чи очільників міжнародних організацій, напр.: *Безпльотна зона над Україною може призвести до повномасштабної війни в Європі – Блінкен* (pravda.com.ua, 04.03.2022). Для порівняння, автор відповідного американського заголовка – *US secretary of state says establishment of no-fly zone in Ukraine could lead to "full-fledged war in Europe"* (edition.cnn.com, 04.03.2022) – використав назву посади, а не прізвище державного секретаря, але автор українського оцінив прізвище як достатньо інформативне. Відповідно, від української аудиторії очікують, що вони впізнаватимуть американських політиків (не тільки американського президента), а також українських урядовців, наприклад, міністра закордонних справ Кулебу чи радника міністра внутрішніх справ Денисенка з наведених вище прикладів. А от американського державного секретаря для американських же читачів називають за посадою.

В українських заголовках використовують і назви посад або організацій, напр.: *Стан справ в Україні досяг такого становища, якого Китай не хотів би бачити, – член Політбюро КПК* (lb.ua, 15.03.2022); *До Ірпеня не можна буде повернутися щонайменше місяць – мер* (pravda.com.ua, 30.03.2022); іноді – назву посади та прізвище, напр.: *"Маріуполь — це друге Алеппо" — глава МЗС*

Франції Жан-Ів Ле Дріан (suspilne.media, 28.03.2022), однак переважають окремо або прізвища, або посади.

Особливістю таких заголовків є часом недотримання «однозначного представлення», але з розрахунком на контекст – інформацію з самого заголовка, а не фонові знання: у заголовку *Росіяни обстрілюють Ізюм за відмову пропустити їх до Харкова, – голова ОВА* (espreso.tv, 11.03.2022) згадано Харків, і тому під *головою ОВА* читач може розуміти «голову Харківської військової адміністрації», автор у такий же спосіб дотримується принципу економії мовних засобів. Однак трапляються випадки, коли таке покликання на джерело все ж не дає достатньо інформації, щоб однозначно встановити, про кого йдеться. У заголовку *Війна Росії з Україною "не йде на користь" Китаю – посол* (pravda.com.ua, 17.03.2022) джерело ідентифіковано за назвою посади – *посол*, однак в основному повідомленні згадано аж три держави, що створює проблему, коли читач намагається встановити, про посла якої держави все ж йдеться. З одного боку, це спонукає прочитати статтю, сподіваючись, що вона містить додаткові роз'яснення, а з другого – порушує принцип кооперації П. Грайса (Grice, 1975, с. 45–46), адже надано недостатньо інформації.

Метонімія за моделлю «назва держави – «назва уряду» є досить поширеною, зокрема, щодо назв інших держав, напр.: *США розширює санкції проти поплічників Путіна* (pravda.com.ua, 26.02.2022); *Франція підтримала відключення Росії від SWIFT* (pravda.com.ua, 26.02.2022). Щодо Сполучених Штатів, можна простежити декілька випадків використання метонімічного *США* у заголовках про події чи висловлювання, які в американських новинах описували із зазначенням конкретних посадових осіб чи органів управління, напр.: *Biden administration announces sanctions against more Russian officials* (edition.cnn.com, 26.02.2022) – у цьому заголовку йдеться про ті ж санкції, які в українському було атрибутовано до «США»; заголовок про Францію та відключення від SWIFT – *Zelensky says France's Macron supports the removal of Russia from SWIFT global banking system* (edition.cnn.com, 26.02.2022). Ще одним прикладом є український заголовок *США можуть заборонити імпорт*

російської нафти без союзників у Європі – джерела (pravda.com.ua, 07.03.2022) та американський відповідник *Congress moves to bar Russian energy imports and end favorable trade relations* (nytimes.com, 07.03.2022), у якому конкретно згадано Конгрес.

З одного боку, використання метонімії в українських заголовках так само призводить до неоднозначності та ймовірності неправильних інтерпретацій, але з іншого – в контексті українських медіа, розрахованих насамперед на українську аудиторію, воно може бути більш виправданим. Розглянуті заголовки були створені в перші тижні повномасштабного вторгнення, а тоді українцям було важливо одразу бачити, які держави підтримують нашу боротьбу, а не витратити час на аналіз посад і прізвищ політиків (які читач все ж міг, як правило, прочитати в основному тексті), коли більш нагальними були новини про військові події в Україні. Для американців же більш цікавими й актуальними є подробиці політичного життя їхньої країни, зокрема, який орган влади яку позицію має щодо російського вторгнення.

Менш частотними є метоніміїні утворення за моделлю «будівля, де розташовано заклад» – «співробітники закладу», напр.: *У Кремлі вирішили «зрівняти із землею» Маріуполь – Верещук* (radiosvoboda.org, 17.03.2022). У конструкціях для вираження авторизації вживають також назви установ замість того, щоб назвати конкретну особу, напр.: *ОПУ на заяві РФ по нейтралітету: Модель може бути лише "українською"* (pravda.com.ua, 16.03.2022).

Для позначення місця подій автори українських заголовків зазвичай вживають власне топоніми, навіть якщо йдеться про відносно невеликі населені пункти (для таких, щоправда, часто зазначають область), напр.: *За Васильків на Київщині тривають важкі бої* (pravda.com.ua, 25.02.2022). Інколи називають лише область, до прикладу, повертаючись до уже згаданого викрадення голови Великобурлуцької селищної громади, можемо розглянути заголовок з «Української Правди»: *Росіяни викрали голову громади на Харківщині* (pravda.com.ua, 17.03.2022), у якому не вказано, голову якої саме громади було викрадено, зате названо тип населеного пункту, що допомагає потенційному

читачеві зробити висновки про характер події, можливо, більш ефективно, ніж окремий топонім (а навіть від українця нелогічно очікувати фонових знань, які дозволять упізнати будь-яке село, розташоване на території країни).

Загалом, українські заголовки містять більше власних назв, як топонімів, так і прізвище осіб, що є учасниками події або джерелом інформації, яку використано в заголовку, однак підхід до того, коли використовують прізвища, а коли – назви посад, є менш системним, ніж в авторів американських заголовків, які надають перевагу назвам посад із деякими винятками – у випадках, якщо прізвище вважають широко впізнаваним.

2.2. Маркери суб'єктивності в емотивно-аксіологічних та інформативних заголовках з емотивно-емоційними компонентами

2.2.1. Дієслова-маркери інтенцій

Сучасним журналістам доводиться знаходити баланс між прагненням до об'єктивної репрезентації новин та все більш поширеною недовірою аудиторії до політиків і відповідно, їхнім бажанням прочитати коментар щодо висловлювань цих політиків (Schreiber, 2025, с. 1). Засобами, які допомагають у цьому авторам заголовків, є дієслова-маркери інтенцій: вони вводять у речення висловлювання, що належить джерелу інформації, а не авторові заголовка, й водночас дозволяють останньому стисло інтерпретувати комунікативну мету, що стоїть за цією прямою чи непрямою цитатою. Інтерпретація «передбачає виявлення прихованого змісту чужого висловлення, зміщення фокусу актуалізації складників описуваної ситуації» (Ожоган & Кадочнікова, 2012, с. 103), і як результат, додає висловлюванню суб'єктивності.

М. Лукашук (2021) називає дієслова, які зараховують до маркерів інтенцій, релятивними: вони «пояснюють, яким чином відбувається мовленнєвий акт» (Лукашук, 2021, с. 7). Часто вони додають до інформативного за своєю основною метою заголовка оцінний компонент, напр.: *French President says he's ready to broker a ceasefire, accuses Putin of "duplicity"* (edition.cnn.com,

25.02.2022). У цьому заголовку поруч із використаним для авторизації нейтральним дієсловом *says* вжито також *accuses*, за допомогою якого автор інтерпретує висловлювання французького президента як звинувачення відповідно до свого суб'єктивного розуміння, і оскільки повної цитати в заголовку не надано, перевірити правильність такої інтерпретації читач не має можливості. Те саме стосується дієслів *to deny*, напр.: *Ukraine denies that Kherson has fallen* (edition.cnn.com, 02.03.2022); *to pledge*, напр.: *"We are all here" Zelensky pledges to defend Ukraine in Facebook video from streets of Kyiv* (edition.cnn.com, 26.03.2022); *to plead*, напр.: *Ukraine's Zelensky addresses Congress, invokes 9/11, Pearl Harbor, MLK as he pleads for pivotal aid* (foxnews.com, 16.03.2022). Значенням дієслова *to plead*, яке найбільше відповідає контексту останнього заголовка, буде «to entreat or appeal earnestly» (Merriam-Webster, n.d.), яке, окрім інтерпретації комунікативної мети висловлювання, містить також інтерпретацію його емоційної конотації, що може бути як передбаченою мовцем, так і помилково витлумаченою журналістом.

Маркери інтенцій із суб'єктивною інтерпретацією автора в українських заголовках трапляються часто, напр.: *Канада накладає санкції на Путіна та Лукашенка і вимагає відключення РФ від SWIFT* (pravda.com.ua, 26.02.2022); *Макрон зателефонував Путіну й вимагав припинити війну в Україні* (pravda.com.ua, 24.02.2022), де «вимагати» не є об'єктивною характеристикою мовленнєвого акту, а витлумаченням автора заголовка, яке він «нав'язує» читачеві. Ефект «нав'язування» в цих випадках посилений тим, що автор не наводить цитат, які дозволили б читачеві самостійно визначити комунікативну мету та порівняти її з тією, що вказана журналістом.

Іншим дієсловом цього типу є *обіцяти*, напр.: *Війська РФ знищили "Мрію": Укроборонпром обіцяє відновити за кошт окупанта* (pravda.com.ua, 27.02.2022); *США обіцяє ще більше зброї та санкцій – Кулеба* (pravda.com.ua, 01.03.2022). Другий приклад вирізняється тим, що в ньому нашаровано аж дві інтерпретації: заяву представника уряду США визначено як «обіцянку» з

покликанням на слова міністра закордонних справ України (але не позначено як цитату), і взагалі важко сказати, чи то автор заголовка вважає заяву «обіцянкою», чи міністр Кулеба.

2.2.2. Епістемійна модуляція

Одним із чинників, що перешкоджає створенню об'єктивних новинних текстів та заголовків, є вимога сучасних онлайн-медіа до швидкого реагування на події та постійних оновлень. Журналіст має «збалансовувати» те, як він вказує на правдивість інформації, щоб досягти максимально можливого ефекту об'єктивності. Водночас йому доводиться залишати простір для «виправдання» на випадок, якщо через поспіх новину буде передано помилково (Ekström, et al., 2021, с. 179). Ми вже розглянули авторизацію як спосіб не тільки посилити ефект об'єктивності, а й «зняти відповідальність» за повідомлення, яке може виявитися неправдивим. Іншим способом є використання засобів епістемійної модуляції, які дозволяють як зробити повідомлення більш суб'єктивним, так і допомогти авторові заголовка наголосити на суб'єктивності, якої він не може уникнути.

Серед засобів реалізації епістемійної модуляції в новинних текстах вирізняють дієслівну модальність, епістемійні дисклеймери, авторизація та зменшення обсягу інформації, заявленої як відомої. Епістемійні дисклеймери – це фрази, що експліцитно вказують на невпевненість автора в правдивості повідомлення або неможливість її перевірити. Вони характерні для новинних текстів, що передбачають більший обсяг, але не для заголовків. Зменшення обсягу інформації, заявленої як відомої, пояснюють на прикладі повідомлення про пожежу: замість того, щоб написати в новині, що сталася пожежа, журналіст сформулює заголовок на кшталт «надійшов сигнал про пожежну небезпеку». Таке речення можна спокійно опублікувати незалежно від того, чи дійсно пожежа була, чи ні (Ekström, et al., 2021, с. 180).

Зауважимо, що О. Гніздечко (2005) також наголошує на взаємозв'язку між категоріями авторизації та епістемійної модуляції. Вона виокремлює

комунікативні, ментальні та предикати сприйняття, які реалізують «модальну оцінку вірогідності» і зазначає, що такі дієслова використовують і для авторизації (Гніздечко, 2005, с. 9–10).

В заголовках американських новин використовують дієслівну модальність для того, аби показати невпевненість у правдивості повідомлюваного, напр.: *Russian convoy could be enough manpower to 'circle' Kyiv* (foxnews.com, 28.02.2022); *Audio emerges appearing to be of Ukrainian fighters defending island from Russian warship* (edition.cnn.com, 25.02.2022), хоча таких випадків небагато порівняно з кількістю прикладів експліцитного покликання на джерело інформації. У заголовку *US secretary of state says establishment of no-fly zone in Ukraine could lead to "full-fledged war in Europe"* (edition.cnn.com, 04.03.2022) автор ужив водночас і покликання на джерело, і модальне дієслово *could* у частині, яку не позначено як цитату, що залишає незрозумілим, чи невпевненість атрибуувати до автора заголовка, чи до державного секретаря як оригінальне джерело цього повідомлення.

Іншим епістемічним засобом є прикметники на позначення різних ступенів імовірності, які також наголошують на невпевненості автора в достовірності певних фактів, напр.: *Kamala Harris Embraces Efforts to Investigate Russia for Possible War Crimes in Ukraine* (wsj.com, 10.03.2022). «Військові злочини» – це специфічний термін, значення й інтерпретації якого виходять за межі мовознавства у сферу політики й права, тому як американські політичні діячі, так і журналісти використовують його обережно, обираючи такі формулювання, що дозволять «зняти відповідальність». Іншим словом, яке вживають у таких випадках, є *alleged*, напр.: *UN backs inquiry into alleged Russian violations in Ukraine* (edition.cnn.com, 04.03.2022), похідне від дієслова *to allege*, яке, як уже було згадано, є засобом експліцитного вираження відмови автора підтверджувати чи спростовувати інформацію (Caldas-Coulthard, 2008, с. 76).

Також використовують дієслова, які О. Гніздечко (2005) визначає як «дієслова сприйняття» (Гніздечко, 2005, с. 9), напр.: *Gunfire heard in Kyiv*

(edition.cnn.com, 25.02.2022); *"This is just yet another day in Kyiv," CNN reporter says after explosions heard* (edition.cnn.com, 14.03.2022), що також можна інтерпретувати як «зменшення обсягу інформації, заявленої як відомої». Автор заголовка повідомляє, що було чути вибухи чи постріли в Києві, а чи дійсно таке відбувалося, залишається окремим питанням, відповідь на яке, можливо, буде в наступному заголовку. В іншому заголовку вжито дієслово *to believe*, за О. Гніздечко (2005) класифіковане як дієслово думки (Гніздечко, 2005, с. 9): *About 600 people believed to have survived Mariupol theater attack, city official says* (edition.cnn.com, 25.03.2022). У цьому випадку воно передбачає, що «інформація посадовця щодо кількості тих, хто пережив обстріл театру в Маріуполі найбільш точною, яку він міг отримати, однак потенційно може бути помилковою».

Схожу функцію виконують покликання на фото- чи відеоматеріали з використанням дієслова *to show*, напр.: *"Children" was spelled out on two sides of Mariupol theater before bombing, satellite images show* (edition.cnn.com, 16.03.2022) – такий підхід водночас і підсилює ефект об'єктивності (автор заголовка зазначає, що має фотографії, які підтверджують інформацію), і «знімає відповідальність», оскільки заявлено, що йдеться про опис знімків, не більше й не менше.

Цікавою особливістю американських заголовків є епістемійні дієслова, позначені як цитати в реченнях, що передають чуже мовлення, напр.: *US secretary of state is "convinced" Moscow will try to overthrow the Ukrainian government* (edition.cnn.com, 25.02.2022). Автор наголошує на тому, що слово «переконаний» є не його суб'єктивною інтерпретацією, а дослівним відтворенням лексеми, яку обрав державний секретар. Маркуючи такі компоненти як цитовані, автор змушує їх виконувати протилежну функцію – стати засобом уникнення суб'єктивності.

В українських заголовках епістемійні модулятори використовують значно рідше. Є кілька заголовків, у яких ужито модальне дієслово, напр.: *США можуть заборонити імпорт російської нафти без союзників у Європі* –

джерела (pravda.com.ua, 07.03.2022), хоча важко визначити, чи ця модальність належить авторів заголовка, оскільки є покликання на неконкретизоване «джерело»; *Безпальотна зона над Україною може призвести до повномасштабної війни в Європі – Блінкен* (pravda.com.ua, 04.03.2022) – так само неоднозначний щодо того, чи висловити невпевненість було наміром автора.

Де американські журналісти обережно обрамлювали російські злочини як «можливі», українські подають інформацію як беззаперечні факти, напр.: *Правозахисний орган ООН проголосував за розслідування злочинів РФ в Україні* (pravda.com.ua, 04.03.2022); *Віцепрезидентка США підтримала заклик до розслідування воєнних злочинів Росії* (eurointegration.com.ua, 10.03.2022). В американському заголовку *Zaporizhzhia nuclear power plant staff say radiation levels look normal* (edition.cnn.com, 05.03.2022), хоч із покликанням на персонал атомної станції, рівень радіації «виглядає» нормальним; в українському *Радіаційний фон на Запоріжжі перебуває в нормі — ОДА* (suspihne.media, 05.03.2022), з покликанням, щоправда, на обласну адміністрацію, радіація *перебуває в нормі*. Що з цього відповідало реальному стану справ, треба говорити окремо та в іншому дослідженні, однак ці приклади ілюструють загальну тенденцію: автори американських заголовків схильні наголошувати на тому, що інформація може бути неточною або взагалі недостовірною; українські журналісти скоріше подають інформацію як факт, хоча об'єктивно вона навряд чи є більш точною чи достовірною. Окремим випадком є формулювання, що стосуються воєнних дій, у тому числі кваліфікації дій Росії як «військових злочинів»: українські журналісти та їхня українська аудиторія бачать реальність на власні очі, тому висловлюють і готові сприймати це як факт, для американських же авторів новин – це складне політичне питання, і формулювання вони добирають відповідні.

В українських заголовках також вдалося знайти випадки використання нефактивних дієслів, напр.: *США вважають, що Росія планує скинути і замінити керівництво України* (pravda.com.ua, 24.02.2022), яких немає серед

американських заголовків: замість конструкцій із фактивними чи нефактивними епістемійними дієсловами вживають конструкції, що експлікують авторизацію. В українських же заголовках також зазвичай або покликаються на джерело, або подають інформацію як загальне твердження.

2.2.3. Лексичні та стилістичні засоби вираження емотивно-аксіологічних інтенцій

Заголовки, як за класифікацією І. Шуляк та Т. Кондратьєвої (2022) можна визначити як емотивно-аксіологічні (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165) в проаналізованій вибірці становлять меншість, але дозволяють розглянути на їхньому прикладі, які маркери суб'єктивності допомагають авторам у реалізації комунікативних інтенцій оцінки й вираження емоційного ставлення до подій чи осіб, та як вони працюють. Частина цих маркерів також є важливим складником інформативних заголовків, що мають компоненти оцінки або емоційного вираження.

2.2.3.1. Прикметники

Прикметники можуть бути використані для того, що передати враження про події, описати їх та привернути увагу читача, якому буде легше задіяти уяву, коли він інтерпретуватиме інформацію, отриману із заголовка. Такі прикметники не мають яскраво виражених емотивних чи оцінних конотацій, однак створюють певні образи, напр.: *Kyiv goes quiet and dark as the city's mayor orders an overnight curfew* (edition.cnn.com, 25.02.2022). У цьому заголовку *quiet, dark* дозволяють авторові змалювати для читача картину того, як виглядає Київ під час комендантської години, що «оживляє» другу, інформативну частину заголовка та додає до неї контексту. Опис є, звичайно, суб'єктивним та дещо абстрактним: навіть під час комендантської години вночі можна почути звуки, а оскільки йдеться про 25 лютого 2022 року, російські війська не були схильні дотримуватися тиші. Головною ідеєю, однак, було імпліцитно вказати на те, що жителі міста сховалися в квартирах, не ходять вулицями, не їздять

автомобілями, скрізь повимикали світло, і це вплинуло на загальну атмосферу. Американський читач, який імовірно нічого не знає про комендантську годину з власного досвіду, з такого заголовка зможе отримати певне уявлення, і, цілком можливо, це буде набагато ефективнішим, аніж перелік обмежень, які передбачає режим комендантської години. Цікаво порівняти з українським заголовком: *У Києві запровадили комендантську годину. Що вона передбачає* (suspiľne.media, 24.02.2022). Українці могли відчувати атмосферу й без новинних заголовків, а от інформативне повідомлення про запровадження комендантської години є доречним.

У заголовку *Mayor of town south of Kyiv speaks of heavy fighting in streets* (CNN, 25.02.2022) та відповідному українському *За Васильків на Київщині тривають важкі бої* (pravda.com.ua, 25.02.2022) бої описано як «важкі», що загалом не є об'єктивною характеристикою, адже поняття важкості бою залежить як від ситуації, так і від індивідуального сприйняття мовця, а тому додає до інформативного за інтенцією заголовка елемент суб'єктивності. Принцип економії мовних засобів робить таке формулювання виправданим: детальний опис характеристик ситуації навряд чи можна було б умістити в одне слово, яке в цьому випадку передає основну ідею. Цей прикметник використовували й в інших заголовках, напр.: *Ukraine claims another Russian general killed during heavy fighting in southern Ukraine* (edition.cnn.com, 20.03.2022). До цієї ж категорії належать прикметники ***extensive, violent, massive*** напр.: *Video shows extensive destruction in deserted Irpin* (edition.cnn.com, 30.03.2022); *Ukraine conflict: Violent explosions near Kyiv after Putin declares 'special military operation'* (foxnews.com, 23.02.2022); *Massive smoke plumes seen at Kharkiv market after Russian shelling, mayor says* (edition.cnn.com, 17.03.2022), оскільки відповідність їхнього значення реальній ситуації – питання суб'єктивної інтерпретації автора.

Прикметник *pivotal* у заголовку *Ukraine's Zelenskyu addresses Congress, invokes 9/11, Pearl Harbor, MLK as he pleads for pivotal aid* (foxnews.com, 16.03.2022) додає до інформативної частини повідомлення оцінний компонент,

оскільки його значення «*vitally important*» (Merriam-Webster, n.d.) передбачає, що автор визначив допомогу як надзвичайно важливу, а не просто важливу на основі суб'єктивної інтерпретації подій. Крім того, прикметник із додатковою конотацією ефективніше привертає увагу читача.

І. Шуляк та Т. Кондратьєва (2022) виокремлюють з мовностилістичних засобів, які дозволяють авторові реалізувати емотивно-аксіологічні інтенції, прикметники з емотивно-оцінною семантикою, що мають негативну конотацію (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 165). Фіксуємо такі прикметники на позначення ставлення до бойових дій в американських заголовках, напр.: *Russia's brutal attack on Mariupol is "ripped from the Syria playbook," analyst says* (edition.cnn.com, 18.03.2022); *CNN reports from the grisly aftermath of a fierce fight between Russian and Ukrainian forces* (edition.cnn.com, 28.02.2022); *PHOTOS: Ukraine crisis - horrifying aftermath paints terrifying reality of fifth day as war rages on* (foxnews.com, 28.02.2022). Прикметники *grisly* (значення «*inspiring horror or intense fear*»), *horrifying* (похідне від *to horrify*: «*to cause to feel horror*»), *terrifying* («*causing terror or apprehension*») (Merriam-Webster, n.d.) виражають різні відтінки емоції страху; прикметник *fierce* (оскільки означуваним словом є *fight*, доречними варіантами значення будуть «*marked by unrestrained zeal or vehemence, furiously active or determined*») (Merriam-Webster, n.d.) характеризує інтенсивність бойових дій. Ці прикметники передають емоційне ставлення автора заголовка до подій, про які він пише, а також реалізують його прагнення сформувати таке ж ставлення в читача, на що також вказує низка синонімів в одному заголовку – наголошення на тому, що «ситуація жахлива» є основним повідомленням, яке автор хоче донести до читача.

2.2.3.2. Іменники

Емоційне ставлення чи оцінка подій також може бути виражена за допомогою іменників з відповідними конотаціями, напр.: *Russia-Ukraine war: Photos show devastation of attacks as invasion reaches eighth day* (foxnews.com, 03.03.2022); *Russia's Shifting War Plan Threatens More Suffering for Eastern*

Ukraine (wsj.com, 26.03.2022). У цих заголовках лексеми *devastation* та *suffering* ужито, щоб створити емоційний шар змісту, із яким читач міг би взаємодіяти і який міг би потенційно вплинути на його ставлення до подій. У заголовку *Ворог посилив повітряний терор - 6 ракет по Львову, але мінусує 1 літак - ПС ЗСУ* (pravda.com.ua, 27.03.2022) словосполученням *повітряний терор* автор висловлює негативне емоційне ставлення до російських авіаударів.

Засоби номінації в заголовках з емотивно-аксіологічними комунікативними інтенціями відрізняються. Автори таких заголовків прагнуть змалювати читачеві емоційно насичену картину, у якій фактичні деталі на кшталт прізвища є зайвими, напр.: *On the ground: Woman sheltering in subway station expresses uncertainty and disbelief* (edition.cnn.com, 24.02.2022). Про яку саме жінку йдеться, не є важливим – читач має сфокусуватися на ситуації, у якій вона знаходиться та її емоціях. Схожим є заголовок *Ukrainian-American couple stuck in Kyiv with newborn baby: It's 'light against darkness'* (foxnews.com, 21.03.2022), у якому також наголошують на найважливіших елементах – тому, що це українсько-американське подружжя й тому, що в них є немовля, щоб викликати співпереживання, а повідомляти їхні імена та прізвища не вважають за потрібне. З одного боку, автор обирає мовні засоби відповідно до комунікативної мети (основу якої складає не інформування) та структурних особливостей заголовка; з іншого боку, маємо визнати проблему: що менше даних для однозначної ідентифікації осіб, про яких ідеться в новині, то більше простору для дезінформації та маніпуляцій.

В українських емотивно-аксіологічних заголовках використовують назви осіб за місцем проживання, напр.: *"Я дуже вірю в наше військо". Що думають франківці про війну, яку розпочала Росія* (suspilne.media, 24.02.2022), оскільки в умовах війни важливою характеристикою є регіон, у якому проживають: він дозволяє читачеві пов'язати оцінки й емоції, висловлені героями новини, зі своїми знаннями про ситуацію у відповідній місцевості.

Важливою категорією є іменники, які вживають для позначення війни, воєнних подій, російських військових та представників російського уряду,

оскільки як американські, так і українські заголовки мають певні особливості. Українці є безпосередніми учасниками подій, і це відображено в тому, як автори новин висвітлюють їх в онлайн-медіа. Американські журналісти позиціонують себе як «сторонніх спостерігачів», що прагнуть об'єктивності, але також висловлюють суб'єктивні оцінки з огляду на свої фонові знання та цінності.

Розглядаючи слова, якими називають росіян та російських військових в українських текстах, В. Балаж (2023) зазначає, що з метою приниження або висміювання використовують дисфемізми (Балаж, 2023, с. 39). З них у заголовках можемо знайти слово *рашисти*, напр.: *Рашисти викрали першого заступника міського голови Енергодара* (glavcom.ua, 20.03.2022); зневага відчувається також у деяких позначеннях російських урядовців, напр.: *Австралія ввела персональні санкції проти Путіна і Ко* (pravda.com.ua, 28.02.2022); *США розширює санкції проти поплічників Путіна* (pravda.com.ua, 26.02.2022). Такі назви помітно контрастують із нейтральними американськими, напр.: *Australian financial sanctions, travel bans against Putin and other Russian officials come into effect* (edition.cnn.com, 28.02.2022).

Утім, найчастотнішими словами на позначення російських військових є **окупанти**, напр.: *На Львівщині було чути вибухи, окупанти випустили 8 ракет* (espresso.tv, 13.03.2022); *У Маріуполі триває авіаобстріл з боку російських окупантів — радник міського голови* (pravda.com.ua, 10.03.2022); *Російські окупанти за добу 49 разів обстріляли Харків* (pravda.com.ua, 17.03.2022); **росіяни**, напр.: *Росіяни намагаються зруйнувати ТЕЦ-6, в Києві лунають вибухи* (pravda.com.ua, 26.02.2022); *Росіяни обстрілюють Ізюм за відмову пропустити їх до Харкова, – голова ОВА* (espresso.tv, 11.03.2022); **вороги**, напр.: *Ворог зазнає втрат, але не полишає спроб захопити Київ – свіжий звіт ЗСУ* (pravda.com.ua, 28.02.2022); *Ворог захопив ЧАЕС* (pravda.com.ua, 24.02.2022).

Заголовки, що стали матеріалом для аналізу, було створено в перші тижні повномасштабного вторгнення, що може пояснити, чому відносно нейтральні позначення російських військових переважають. Дисфемізми, цілий ряд яких наведено в статті В. Балаж (2023), потребували часу на те, щоб сформуватися й

увійти в активний ужиток в онлайн-медіа. В. Балаж (2023) також зазначає, що більшість таких утворень є неологізмами (Балаж, 2023, с. 39). Як можна побачити з розглянутих заголовків, на березень 2022 року навіть ті, що вже були створені, до прикладу, *рашисти*, ще не були широко використовуваними. Чинником може бути й те, що йдеться про заголовки саме новинних повідомлень, а не коментарів, блогів, статей з аналізами експертів, для яких яскраві та емоційно забарвлені назви є більш характерними – і це відповідає загальній тенденції переважання інформативних заголовків над емотивно-аксіологічними. Окрім того, якщо розглянути слова *росіяни*, *вороги*, *окупанти*, то варто звернути увагу на закладену в них семантику «чужий, ворожий» (безпосередньо основну у випадку зі словом *вороги*), і логічно припустити, що їхнє використання є одним із засобів висловлення оцінки, у цьому випадку – наголошення на тому, що цих людей сприймають як ворогів і чужинців.

Для американських заголовків природним буде використання нейтральної лексики на позначення російських військових, напр.: *Ukraine's third-largest city is on edge as Russian forces inch closer* (edition.cnn.com, 02.03.2022); *Mayor of Velykoburlutska in northeastern Ukraine "captured" by Russian forces, Kharkiv official says* (edition.cnn.com, 17.03.2022). Проте, серед іменників, які автори американських заголовків використовують на позначення як війни взагалі, так і окремих воєнних дій, трапляються евфемізми, а також слова, які можна інтерпретувати як засоби вираження оцінки.

В американських заголовках досить часто називають війну війною, а російське вторгнення в лютому 2022 року – вторгненням, напр.: *Ukrainian children are in 'imminent danger' amid Russia's invasion* (foxnews.com, 21.03.2022); *Russia-Ukraine war photos, videos show devastation as Putin regime amps up violence in urban areas* (foxnews.com, 02.03.2022). У другому з цих заголовків уже, щоправда, помітно проблему – формулювання, що відповідають наративу про «війну Путіна», у якій «звичайні росіяни» не винні, напр.: *Putin bombing of Kharkiv draws World War II comparisons* (foxnews.com, 28.02.2022) – в атаках на Харків брали участь російські військові, які також несуть за них

відповідальність, але автор заголовка фразою *Putin bombing* висловлює свою позицію з цього питання; *Putin's war has triggered an exodus out of Russia — but the escape options are shrinking* (edition.cnn.com, 30.03.2022) – так само йдеться не про «війну Росії», а «війну Путіна». Також трапляються лексеми *attack*, *conflict*, напр.: *Ukraine conflict: Violent explosions near Kyiv after Putin declares 'special military operation'* (foxnews.com, 23.02.2022).

Крім того, є приклад заголовка, у якому війну названо «українською ситуацією»: *Biden to hold call with US allies on Monday to discuss the Ukraine situation* (edition.cnn.com, 28.02.2022). Так, можна сказати, що йшлося про широкий спектр питань, міжнародний, фінансовий аспекти тощо, однак Росію взагалі не згадано, і читач, особливо такий, що не надто обізнаний із подіями за межами США, цілком може зробити висновок, що Україна є головним чинником у виникненні цієї «ситуації». Хоча метою автора цього заголовка було проінформувати про дзвінок президента Байдена до представників союзних держав, формулювання *the Ukraine situation* додало суб'єктивний компонент авторської інтерпретації, що вчергове підтверджує думку про те, наскільки важко зберегти інформативний заголовок об'єктивним.

Вартим також уваги прикладом є заголовок *The world hasn't witnessed a move like this "since World War II," senior US defense official says* (edition.cnn.com, 24.02.2022), у якому повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого названо *a move like this* подія невизначеного характеру, яку порівнюють із подіями Другої світової війни. Окрім використання тактики дейктичного покликання на подальший текст (forward-reference), що саме по собі утворює шар суб'єктивності, автор цього заголовка висловлює думку з покликанням на представника американського уряду. Можна зробити припущення, що така інтерпретація вторгнення належить цьому урядовцеві, а автор лише передає його слова, хоча позиція лапок робить це припущення суперечливим (пор. *Ukraine conflict: Violent explosions near Kyiv after Putin declares 'special military operation'* (foxnews.com, 23.02.2022), де лапки чітко вказують, що визначення належить Путіну). Автор не коментує й не уточнює це формулювання (імовірно

прагне залишити пояснення для основного тексту), тому можна припустити й те, що погоджується із ним.

У заголовку *Ukrainian authorities postpone civilian evacuations from Mariupol, accusing Russia of breaching agreed pause in hostilities* (edition.cnn.com, 05.03.2022) на позначення бойових дій як евфемізм ужито іменник *hostilities*.

2.2.3.3. Дієслова

Засобами вираження емоційного ставлення та оцінки можуть бути дієслова, зокрема, на позначення бойових дій. В українських заголовках досить уживаним є дієслово *бомбити*, напр.: *Ситуація на Київщині. Армія РФ бомбить Білу Церкву і Бородянку та не дає "зелений коридор"* (suspihne.media, 02.03.2022); *Лавров підтвердив, що Росія свідомо розбомбила будинок пологового у Маріуполі* (suspihne.media, 10.03.2022). У цих заголовках його вжито не стільки на позначення типу озброєння та способу його використання (значення відповідно до словника – «атакуючи з повітря, скидати бомби на кого-, що-небудь») (СУМ-20. Том 1, 2010, с. 594), скільки для наголошення на інтенсивності атак; крім того, у розглянутому контексті дієслово виражає негативне ставлення автора.

Варто також розглянути дієслова, які використовують як дисфемізми на позначення смерті, коли йдеться про російських військових, які вторглися в Україну, напр.: *Ще один генерал: ЗСУ знищили командувача 49-ї армії РФ – радник Єрмака* (pravda.com.ua, 25.03.2022) – «бути знищеним», ужите щодо людини, має зневажливу конотацію.

В американських заголовках маємо приклади дієслова з семантикою інтенсивності, напр.: *Battle rages for control of huge steel plant in Mariupol* (edition.cnn.com, 19.03.2022); дієслів, які вказують на збільшення інтенсивності чи прискорення, однак мають також компонент суб'єктивної оцінки, напр.: *Russia Ramps Up Ukraine Attacks in Effort to Seize Key Port City* (wsj.com, 10.03.2022) – у значенні дієслова *to ramp up* «to speed up, expand, or increase

especially quickly or at a constant rate» (Merriam-Webster, n.d.) суб'єктивним є компонент «especially».

2.2.3.4. Метафори

Для того, щоб виразити емоційне ставлення чи викликати його в читача, автори заголовків використовують метафори, напр.: *Скалічене дитинство: як Охматдит рятує маленьких українців під час війни* (ukrinform.ua, 26.03.2022) – ефект підсилює те, що образний компонент *скалічене дитинство* розміщено на початку заголовка, де він імовірно приверне увагу (Мірошниченко, 2020, с. 84); *Летить у прірву. Курс російського рубля обвалився ще до початку офіційних торгів* (suspilne.media, 28.02.2022); *Склад боєприпасів РФ "підрихтували" майстри ландшафт-дизайну з української артилерії* (pravda.com.ua, 16.03.2022) – хоча читач і дізнається з заголовка, що було знищено склад російських боєприпасів, метафоричне оформлення дозволяє авторові висловити зневагу до російських військових та схвалення дій українських артилеристів. Окрім того, такі образні висловлювання відволікають читача від повідомлень про смерті й руйнування та дають змогу зосередитися хоч на чомусь позитивному.

В американських заголовках теж трапляються метафори, напр.: *After explosions throughout the night, Kyiv sees a quiet lull* (edition.cnn.com, 26.02.2022).

2.2.3.5. Стилiстичні засоби на рівні речення

Засобом вираження інтенцій, за І. Шуляк і Т. Кондратьєвою (2022), можуть бути риторичні запитання (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 166). Такі заголовки функціують як непрямі мовленнєві акти, мовне вираження яких не відповідає справжній іллокутивній силі (Searle, 1957, с. 59), оскільки метою автора є не поставити запитання, а наголосити на певній інформації, «посилити враження» (Шуляк & Кондратьєва, 2022, с. 166), напр.: *Where have chemical weapons been used, and are they really a red line for the West?* (edition.cnn.com, 25.03.2022); *Чи буде дефолт Росії та чи вигідно Китаю допомагати Кремлю*

(suspilne.media, 17.03.2022). Ці заголовки можна класифікувати як емотивно-аксіологічні з інтенцією вплинути на формування думки, уявлень читача про описані явища та події.

У заголовку *Путін розповідав росіянам на межі дефолту про "єдність" у курті за 1,5 млн рублів* (pravda.com.ua, 18.03.2022) використано антитезу, протиставлення «бідні росіяни» та «багатий Путін», яка увиразнює інтенцію автора висловити негативну оцінку промови Путіна, висміяти її, оскільки «поєднання протилежностей також уточнюють та увиразнюють мовленнєві устремління автора» (Мірошниченко, 2020, с. 86).

З метою висміювання використав персоніфікацію автор заголовка *Супер'яхта Абрамовича втекла від санкцій у Бодрум: її блокували юні українські яхтсмени* (eurointegration.com.ua, 21.03.2022). «Утекти» може жива істота, що здатна керувати своїми діями, а вжите щодо яхти, дієслово викликає усмішку – і допомагає висловити оцінку зусиль Абрамовича задля уникнення санкцій як марних (пор. *Abramovich Yachts Moved to Turkey as Chelsea Sale Heats Up* (bloomberg.com, 21.03.2022) – інформативний заголовок).

Як було зазначено раніше, доцільність аналізу тих частин заголовків, що оформлені як чуже мовлення, залишається дискусійною. Утім, зважаючи на те, що вже фактом вибору автор інтерпретує цитату та подає цю суб'єктивну інтерпретацію читачеві, можемо розглянути цитати та їхні елементи як один із засобів вираження оцінної чи емотивної інтенції, напр.: *"Наче десь стріляли": що говорять полтавці у чергах та заторах* (suspilne.media, 24.02.2022); *"Я дуже вірю в наше військо". Що думають франківці про війну, яку розпочала Росія* (suspilne.media, 24.02.2022) – з усіх інтерв'ю журналісти обрали саме ці дві фрази, імовірно, тому, що вони найбільше відповідають меті їхніх заголовків – сформуванню в читача певне враження про настрої жителів різних регіонів у перший день повномасштабного вторгнення. У заголовку *Президент відповів Путіну: Обстріляні діти – теж неонацисти?* (pravda.com.ua, 25.02.2022) використано цитату зі словами *неонацисти* та *обстріляні діти*, які викликають емоційну реакцію (пор. *Zelensky accuses Russia of attacking "kindergartens and*

civilian infrastructure" (edition.cnn.com, 25.02.2022) – інформативний американський заголовок). Також прикладами використання цитати задля емоційної реакції є заголовки *"Вбитих роздавлювали танками": в Ірпені загинули до 300 цивільних – мер* (pravda.com.ua, 30.03.2022) – автор не просто повідомляє про кількість загиблих в Ірпені, а наголошує на жахливості трагедії; *"I'm homeless, I have nothing, but the dogs are saved": Fleeing home with more than 20 pets in tow* (edition.cnn.com, 17.03.2022) – сформульовано так, щоб викликати в читача співчуття.

2.2.4. Пресупозиції та імплікатури

2.2.4.1. Пресупозиції

Для аналізу пресупозицій у висловлюваннях виокремлюють елементи – маркери пресупозицій. Такими маркерами можуть бути різні конструкції: слова (дієслова, прикметники, частки), члени речення, до прикладу, обставини, підрядні частини складного речення, щодо класифікації та характеристик яких учені не мають єдиного погляду (Чадюк, 2021, с. 114). Для заголовків, характерною рисою яких є економія мовних засобів, найбільш актуальними є такі маркери пресупозицій, як дієслова та частки.

Для аналізу дієслів, що є маркерами пресупозицій в заголовках, скористаємося класифікацією М. Чадюк (2021), яка поділяє їх на маркери фактивних та лексичних пресупозицій: до фактивних належать власне фактиви, до лексичних – нефактиви, ітеративи, імплікативні, фазові дієслова, дієслова зміни стану та інші (Чадюк, 2021, с. 115–118).

Про фактивні дієслова було згадано в підрозділі, присвяченому епістемійним модуляціям, і прикладів їхнього вживання майже немає ні серед американських, ні серед українських заголовках; єдиним, досить специфічним випадком є друге речення із заголовка *Lviv was rocked by powerful explosions Saturday. Here's what we know* (edition.cnn.com, 27.03.2022), у якому фактивне дієслово знання *to know* працює на тактику, відому як «forward-reference» (Blom

& Hansen, 2015, с. 87). Дейктичний компонент *here* вказує на те, про що йтиметься в тексті далі (у цьому прикладі – в основному тексті новини), тобто щоб зрозуміти, що саме відомо про події у Львові, потрібно читати новину, а в заголовку вміщено лише натяк; таку тактику часто використовують для того, щоб спонукати читача перейти на сторінку з основним повідомленням (Blom & Hansen, 2015, с. 87). Ця тактика покликання на подальший текст – домінантна характеристика цього прикладу, але це все ж не зовсім те, що передбачає фактивна пресупозиція.

Більш поширеними є дієслова-маркери лексичних пресупозицій. У заголовку *За Васильків на Київщині тривають важкі бої* (pravda.com.ua, 26.02.2022) дієслово *тривають* передбачає, що бої розпочалися певний проміжок часу тому й зараз продовжуються, і може бути інтерпретоване як фазове. Ще декілька заголовків містять дієслівні конструкції, що вказують на продовження дій, які були здійснені раніше чи відбуваються не вперше, напр.: *Ворог зазнає втрат, але не полишає спроб захопити Київ – свіжий звіт ЗСУ* (pravda.com.ua, 28.02.2022); *Ворог вночі продовжив прориватися в столицю, але не зміг* (pravda.com.ua, 28.02.2022). В американському заголовку *PHOTOS: Ukraine crisis - horrifying aftermath paints terrifying reality of fifth day as war rages on* (foxnews.com, 28.02.2022) фразове дієслово *rages on* також передбачає, що дія продовжується, але в цьому випадку читач має додатковий контекст у самому заголовку: згадано, що це п'ятий день війни в Україні.

Прикладом іншої семантики є заголовок *Congress moves to bar Russian energy imports and end favorable trade relations* (nytimes.com, 07.03.2022), у якому з використання дієслова *end* впливає, що сприятливі торговельні відносини існували раніше (і існують зараз, оскільки Конгрес лише збирається прийняти рішення, що може їх зупинити), схожий випадок – дієслово *призупинити* в заголовку *Disney призупинив показ своїх фільмів у Росії* (pravda.com.ua, 01.03.2022). Префікс *при-* надає дієслову додатковий семантичний компонент, який вказує на можливість відновлення/тимчасовість припинення дії. Для заголовка така семантико-прагматична наповнюваність

одного слова є надзвичайно корисною, оскільки дозволяє вмістити більше інформації в менший обсяг тексту. Окрім того, цей приклад підтверджує думку М. Чадюк (2019) про зв'язок між семантикою дієслова та потенціалом утворення пресупозицій (Чадюк, 2019, с. 39).

Серед інших прикладів дієслів-маркерів пресупозицій цієї групи – *to suspend*, напр.: *NHL suspends all business relations in Russia* (edition.cnn.com, 01.03.2022); *to renew*, напр.: *The third round of Ukraine-Russia talks renew the prospect of humanitarian corridors* (nytimes.com, 07.03.2022).

У заголовках виявлено також дієслова – маркери пресупозицій «на позначення дій, що, як відомо з пресупозиції, є реакцією на іншу дію/подію/обставину» (Чадюк, 2021, с. 118), напр.: *"Русский корабль, иди на х.й!"*: захисники Зміїного відповіли ворогові (pravda.com.ua, 24.02.2022); *Президент відповів Путіну: Обстріляні діти – теж неонацисти?* (pravda.com.ua, 25.02.2022). Для повного розуміння наведених у заголовках висловлювань читач має володіти знаннями про висловлювання попередні, відповіді на які наводять автори заголовків. Трапляються, однак, і випадки, коли контекст реакції експліковано, напр.: *Macron reacts to Biden calling Putin a "butcher"* (edition.cnn.com, 27.03.2022); *"Історія повторюється": Зеленський та Кулеба відреагували на обстріл телевежі й Бабиного Яру в Києві* (suspilne.media, 01.03.2022). Дієслово *вибити* із заголовка *У Миколаєві вибили окупантів з аеропорту — Віталій Кім* (suspilne.media, 07.03.2022) також передбачає реакцію на попередню дію, оскільки вибити окупантів з аеропорту можна лише після того, як вони там з'являться.

Також можемо прослідкувати пресупозиції групи «хтось інший запропонував ідею» як позитивного, так і негативного спрямування (Чадюк, 2021, с. 118), напр.: *Лавров підтвердив, що Росія свідомо розбомбила будинок пологового у Маріуполі* (suspilne.media, 10.03.2022); *Віцепрезидентка США підтримала заклик до розслідування воєнних злочинів Росії* (eurointegration.com.ua, 10.03.2022); *Україна не відмовлялася від переговорів, але Росія висуває ультиматуми — радник глави ОП* (suspilne.media, 26.02.2022); *Тор*

official rejects "neutrality" model for Ukraine without security guarantees (edition.cnn.com, 16.03.2022).

Маркерами пресупозицій також можуть бути частки – за М. Слободян (2018), «дискурсивні слова, що формують структуру дискурсу, виражають ставлення адресанта до адресата або до ситуації, що описується, презумпції мовця, його наміру, емоції», які можуть формувати семантичні та прагматичні пресупозиції (Слободян, 2018, с. 170). Такий маркер є в українському заголовку, напр.: *ОПУ на заяві РФ по нейтралітету: Модель може бути лише "українською"* (pravda.com.ua, 16.03.2022) – частка *лише* передбачає, що жодна інша модель прийнятною не є, але інші моделі існують. У заголовку *Чехія теж відмовилася грати з Росією у відборі на ЧС-2022 з футболу* (pravda.com.ua, 27.02.2022) частка *теж* означає, що були й інші країни, які відмовилися грати з Росією. В американському заголовку вони вказані: *Czech Republic joins Poland and Sweden in refusing to play Russia in 2022 World Cup qualifiers* (edition.cnn.com, 27.02.2022).

Маркерами пресупозицій є також деякі прикметники та прислівники, напр.: *США виділять Україні додаткові \$100 млн на посилення цивільної безпеки* (pravda.com.ua, 26.03.2022) – *додаткові* означає, що гроші виділяють не вперше. Таку ж пресупозицію, хоча й утворену за допомогою іншого прикметника, містить відповідний американський заголовок: *US secretary of state announces \$100M in new security assistance to Ukraine* (edition.cnn.com, 26.03.2022). Також прикметник *latest* у заголовку *Biden calls Putin a 'war criminal,' in his latest verbal escalation against Russia* (nytimes.com, 16.03.2022) передбачає існування низки попередніх випадків «вербальної ескалації». Прикметник *єдиний* у заголовку *Росія єдина ветувала резолюцію Радбезу ООН про зупинку вторгнення в Україну* (pravda.com.ua, 26.02.2022) означає, що в голосуванні брали участь інші країни і вони не резолюцію підтримали, а також наголошує на винятковості такої дії (пор. *Russia blocks UN Security Council resolution condemning invasion of Ukraine* (edition.cnn.com, 26.02.2022)). Виокремити також можна порядкові прикметники, напр.: *Перші станції*

супутникового інтернету StarLink прибули до України – Федоров (pravda.com.ua, 28.02.2022) (передбачають, що пізніше прибудуть і інші станції); Розпочався третій раунд переговорів України та РФ (pravda.com.ua, 07.03.2022) (раніше вже відбулися два раунди переговорів); Байден з другої спроби назвав Путіна військовим злочинцем (suspilne.media, 16.03.2022) (була невдала перша спроба).

У заголовку *Ще один генерал: ЗСУ знищили командувача 49-ї армії РФ – радник Єрмака* (pravda.com.ua, 24.03.2022) ще один передбачає, що раніше Збройні Сили вже ліквідували російських генералів; *США обіцяє ще більше зброї та санкцій – Кулеба* (pravda.com.ua, 01.03.2022) – США раніше вже надавали зброю та накладали санкції. Іншими прикладами прислівників, що утворює аналогічний імпліцитний зміст є **знову** в заголовку *Житомир знову зазнав удару з повітря* (suspilne.media, 04.03.2022); **укоптре**, напр.: *Київ: окупанти вкоптре хаотично обстріляли житлові квартали* (lb.ua, 16.03.2022). В американських заголовках такий імпліцитний зміст може створювати прикметник **another**, напр.: *Ukrainian forces have repelled another Russian assault on Mykolaiv, officials say* (nytimes.com, 07.03.2022); прислівник **more**, напр.: *Ukrainian foreign minister says US offering more support to resist Russia* (edition.cnn.com, 01.03.2022).

Пресупозиції також можуть бути реалізовані за допомогою синтаксичних компонентів речення або особливостей побудови речення в цілому (Чадюк, 2019, с. 40–41). Маркерами пресупозицій у заголовках є обставини, напр.: *Евакуація мирного населення з Маріуполя та Волновахи переноситься через російські обстріли* (suspilne.media, 05.03.2022) – в обставину причини *через російські обстріли* закладено ідею про те, що російські обстріли відбулися, як правдиву. Цікаво, що автор відповідного американського заголовка сформулював речення так, щоб уникнути цієї пресупозиції: *Ukrainian authorities postpone civilian evacuations from Mariupol, accusing Russia of breaching agreed pause in hostilities* (edition.cnn.com, 05.03.2022). З цього заголовка випливає, що українська сторона заявила про порушення росіянами домовленостей, але чи

дійсно це порушення відбулося, автор стверджувати не береться. Ефект «відсторонення» посилює той факт, що *breaching pause in hostilities* є помітно абстрактнішим описом дії, аніж *обстріл*. Іншим прикладом заголовка з такою пресупозицією є *Путін готує блокаду Криму через масову втечу росіян* (24tv.ua, 23.03.2022), з якого випливає, що «росіяни масово втікають з Криму».

Пресупозицію часом формує і сама конструкція речення, напр.: *Бомби вагою 500 кг: яку зброю ніс збитий над Черніговом Су-34 та які пошкодження завдав при падінні* (suspilne.media, 05.03.2022) – з формулювання цього заголовка випливає, що твердження «під Черніговом збито Су-34, який зазнав пошкоджень при падінні» є правдивим; *Макрон не погодився з Байденом, який назвав Путіна "м'ясником"* (pravda.com.ua, 27.03.2022) – підрядна частина складного речення передбачає, що «Байден назвав Путіна «м'ясником». Аналогічні конструкції бачимо й в американських заголовках, напр.: *Where have chemical weapons been used, and are they really a red line for the West?* (edition.cnn.com, 25.03.2022). У першу частину речення закладено, що твердження «хімічну зброю було використано» правдиве.

2.2.4.2. Імплікатури

У заголовках фіксуємо також конвенційні імплікатури. Прикладом моделі, А. Дикстра (2019) описує в статті (дві змістових частини, поєднані протиставним сполучником) (Dykstra, 2019, с. 94), є заголовок *Putin tries to justify war on Ukraine at Moscow rally, but TV glitch cuts off broadcast* (edition.cnn.com, 19.03.2022). Будова речення натякає, що автор бачить між подіями з першої та другої частин символічний зв'язок, але який саме, із заголовка можна лише припускати. Автор розраховує, що читача зацікавить ця ідея і він натисне на покликання, щоб переглянути повний текст та все-таки з'ясувати, що малося на увазі. В іншому прикладі, *Putin's war has triggered an exodus out of Russia — but the escape options are shrinking* (edition.cnn.com, 30.03.2022), протиставлення побудоване не тільки за допомогою сполучника, але й контрасту, створеному словами *exodus* (значення: a mass departure) та *to*

shrink (to become smaller or more compacted) (Merriam-Webster, n.d.). Можна порізноmu інтерпретувати, чи є, на думку автора, зв'язок між війною та зменшенням кількості шляхів утечі для росіян і який він, але встановити однозначно із заголовка досить проблематично.

У заголовок "*Маріуполь — це друге Алеппо*" — глава МЗС Франції Жан-Ів Ле Дріан (suspilne.media, 28.03.2022) автор виніс цитату французького міністра закордонних справ, значення якої важко однозначно інтерпретувати навіть за умови, що читач має достатньо фонових знань про події в Маріуполі та Алеппо, щоб витлумачити зіставлення, побудоване на метонімії моделі «назва географічного об'єкта» – «подія, що відбулася в цьому місці» (Зайцева, 2011, с. 310). Важко встановити, який саме аспект подій було взято за основну характеристику для порівняння, до того ж, відбулося нашарування інтерпретувань – оригінальної думки французького міністра та ідеї, яку вкладав автор у заголовок, коли вводив у нього саме цю цитату. Автор же американського заголовка про цю ж заяву вкладає в нього трохи інший зміст, однак більш однозначний: *French foreign minister says there will be "collective guilt" if nothing is done to help Mariupol* (edition.cnn.com, 27.03.2022).

Відповідність нової інформації уже наявним загальноприйнятим фоновим знанням про світ є одним із основних чинників, що впливають на сприйняття читачем повідомлення, отриманого із заголовка, як достовірного (Moeschler, 2023, с. 154). Пресупозиції та імплікатури можуть бути інтерпретовані саме на основі фонових знань: якщо читач обізнаний із попередніми та дотичними подіями, він одержить повну інформацію, встановить необхідні асоціативні зв'язки з іншими одиницями інформації та оцінить потенційну достовірність. Проте, у випадках, коли фонових знань недостатньо, читач отримає інформацію з пропусками, які не зможе заповнити і які потенційно можуть призвести до неправильного тлумачення всього повідомлення. З одного боку, пресупозиції та імплікатури дозволяють авторам економити мовні засоби та можливо, привертати увагу до попередніх публікацій (якщо йдеться про стрічку новин,

можна уявити читача, який, не зрозумівши частини заголовка, прогортає сторінку вниз, щоб поглянути, чи раніше опубліковані заголовки не допоможуть йому); з іншого – заголовки виходять суб'єктивними, складними для опрацювання.

З огляду на це, цікавим є те, що деякі заголовки американських новин складаються з двох частин: перша повідомляє про нову подію, а друга описує контекст, зокрема, через згадки про події, уже згадані раніше в інших новинних публікаціях, напр.: *NOW: Ukraine's Zelensky speaks to members of US Congress as Russian forces inch toward Kyiv* (edition.cnn.com, 16.03.2022) – про просування російських військ уже повідомляли, для читача, якому про це не відомо, друга частина речення – цінний додатковий контекст до новини про промову Володимира Зеленського перед Конгресом.

Висновки до розділу 2

Маркери об'єктивності (авторизація, однозначна номінація учасників та місць подій, дієслова на позначення мовленнєвої діяльності) є характерними як для українських, так і для американських заголовків. Частотність використання експліцитного покликання на джерело інформації приблизно однакова, однак особливістю українських заголовків порівняно з американськими є пропуск дієслова мовленнєвої дії в таких конструкціях, зокрема у випадках, коли автори американських заголовків уживають дієслово *say*. Різниця в засобах номінації учасників і місць подій зумовлена орієнтуванням авторів на цільову аудиторію: вони використовують власні назви чи описові конструкції відповідно до очікуваних фонових знань їхніх читачів.

Маркери суб'єктивності (дієслова-маркери інтенцій, епістемійна модуляція, засоби вираження емоційних та оцінних інтенцій, пресупозиції, імплікатури) також фіксуємо в обох групах заголовків. Дієслова-маркери інтенцій, засоби епістемійної модуляції, пресупозиції та імплікатури часто виражають суб'єктивні компоненти в заголовках, які за основною

комунікативною інтенцією є інформативними. Окрім того, засоби епістемійної модуляції, особливо в американських заголовках, можуть бути використані для свідомого маркування частин повідомлення як суб'єктивних, допомагаючи читачу відрізнити їх від об'єктивної інформації.

З-поміж засобів вираження емоційних та оцінних інтенцій часто використовують прикметники з метою передати ставлення автора та викликати емоції в читача. Особливістю українських заголовків є вживання емоційно забарвлених слів на позначення сторін конфлікту, американських – використання евфемізмів.

ВИСНОВКИ

Згідно із сучасними підходами, заголовок потрактовують як автономний компонент новинного тексту, із яким він пов'язаний змістом і функціями, однак має специфічну структуру, зокрема у випадку розгорнутого заголовка. Також заголовок може бути інтерпретований як мовленнєвий акт, оскільки він має іллокутивну силу. Залежно від основної комунікативної мети автора, заголовки можуть бути класифіковані як інформативні, емотивно-аксіологічні та спонукальні. З-поміж функцій заголовка мовознавці виокремлюють інформативну, функцію узагальнення змісту основного тексту (яку можуть інтерпретувати як тотожну першій), функцію привернення уваги, впливу, а також номінативну, рекламну, композиційну функції.

Для аналізу прагматичних особливостей заголовків можна розробити систему маркерів об'єктивності та суб'єктивності. Маркери об'єктивності сприяють тому, що читач сприймає подану в заголовку інформацію як репрезентовану об'єктивно. Маркери суб'єктивності вказують на авторську інтерпретацію, зокрема вираження оцінки або емоційного ставлення до повідомлення. Маркерами об'єктивності є експліцитна авторизація (покликання на джерело інформації), однозначні номінації учасників та місць подій, нейтральні дієслова на позначення мовленнєвої діяльності та дієслова, що вказують на конкретні дії. До маркерів суб'єктивності належать дієслова-маркери інтенцій, лексеми з емотивно-оцінними компонентами та стилістичні засоби для вираження емотивно-аксіологічних інтенцій, засоби вираження епістемічної модуляції, пресупозиції, імплікатури.

Із проаналізованих американських заголовків 81% становлять інформативні, 19% – емотивно-аксіологічні; з-поміж українських – 76% інформативних, 24% – емотивно-аксіологічних (див. Додаток 2). Спонукальних заголовків не виявлено. Усупереч зробленому перед початком дослідження

припущенню, про те, серед українських заголовків емотивно-аксіологічних буде більше, ніж серед американських, різниця між відповідними частками виявилася незначною, лише 6%, хоча й дійсно на користь українських заголовків. Інформативні заголовки значно переважають, що пов'язано насамперед з тим, що для аналізу було відібрано заголовки новинних повідомлень, основним завданням яких є повідомляти факти, а не оцінювати, робити припущення чи закликати читачів до дій. Окрім того, навіть для українських медіа на початку повномасштабного вторгнення було важливо саме оперативно повідомляти про те, що відбувається, не відволікаючись на емоції чи оцінки. Утім, значна кількість інформативних заголовків містить емотивно-оцінні компоненти як додатковий шар змісту.

Маркером об'єктивності, характерним і для американських, і для українських заголовків є експліцитно виражена категорія авторизації – наявність покликання на джерело інформації. З погляду структури, вони зазвичай розміщені на початку чи в кінці заголовка та складаються з номінації джерела повідомлюваного й дієслова, що вказує на мовленнєву дію. Типова структура допомагає читачеві орієнтуватися в компонентах заголовка і розуміти, якого типу інформації очікувати від кожного з них.

В американських заголовках зазвичай використовують нейтральне дієслово на позначення мовленнєвої дії *say*, якщо це компонент покликання, оскільки це дає змогу уникнути невизначеності чи суб'єктивного компонента. Прагнення до об'єктивності є одним із засадничих журналістських принципів, а покликання на джерело інформації – важливим засобом його реалізації, тому автори американських заголовків жертвують потенційною економією мовних засобів на користь об'єктивності. Для українських же заголовків характерним є пропуск дієслова: автори акцентують на джерелі повідомлення, а невизначеність, яка утворюється через пропуск, не вважають проблемою.

Не менш важливим для авторів американських заголовків є наголошення на тому, що інформацію отримано від однієї зі сторін, якщо йдеться про політично суперечливе повідомлення – повідомлення, яке американські

журналісти вважають політично суперечливим, як-от результати бойових дій на території України. Прагнення до об'єктивності та відокремлення себе як автора заголовка від повідомлення часом призводять до того, що утворюються відтінки суб'єктивного змісту: небажання сприймати інформацію від українського уряду як достовірну вже стає висловленням позиції та оцінки.

Автори американських заголовків також значну увагу приділяють цитуванню: ті висловлювання, які в українських заголовках зазвичай просто переказані із покликанням на джерело, в американських заголовках частково, а то й повністю подано цитатами в лапках. Зокрема, маркують слова чи фрази, які можуть бути інтерпретовані як маркери суб'єктивності, але насправді належать джерелу, мовлення якого передають у заголовку (дієслова-маркери інтенцій, лексеми з оцінною конотацією).

Відмінності між цільовою аудиторією американських та українських заголовків виявляються в тому, як автори використовують власні назви для номінації учасників та місць подій, а також джерел інформації. Автори українських заголовків передбачають, що їхні читачі можуть впізнати імена не лише українського президента та представників уряду, а й імена президентів інших впливових держав, очільників міжнародних організацій. Тенденцією для американських заголовків є не використовувати імена навіть тоді, коли йдеться про американських посадовців (за винятком президента), хоча в них більш уважні до конкретних інститутів влади, відповідальних за певні заяви чи рішення, які в українських заголовках можуть бути метонімічно позначені як *США*. Цілком можливо, американські журналісти вважають своїх читачів такими, які не надто уважно слідкують за політичними подіями, і тому називати учасників подій за посадами буде більш універсально зрозумілим. Щодо українських діячів, зрозуміло, що вони (за винятком, знову ж таки, президента) є в США не надто відомими.

Маркери суб'єктивності досить часто трапляються в українських та американських заголовках. Для українських заголовків характерною є емоційно забарвлена лексика на позначення бойових дій, їхніх наслідків та російських

військових, хоча більшості поширених сьогодні дисфемізмів, напр.: *русня, орки*, у проаналізованих заголовках ще не було, оскільки йдеться про початок повномасштабного вторгнення, коли процес їхнього творення тільки починався – і окремі елементи (як-от слово *рашисти*) уже можна спостерігати. Українські автори використовують на позначення російських військових лексику, яка експлікує те, що їх сприймають як ворогів та загарбників, напр.: *ворог, окупанти*. Це контрастує з американськими заголовками та їхніми нейтрально-об'єктивними репрезентаціями сторін конфлікту, як і самого конфлікту й бойових дій, на позначення яких є евфемістичні «нейтральні» заміники слів «війна» чи «обстріли», напр.: *Ukraine situation, hostilities*. І в українських, і в американських заголовках важливими засобами реалізації емотивно-аксіологічних інтенцій є прикметники, напр.: *важкий, terrifying, violent*, які допомагають авторам описати емоційний стан людей або змалювати ситуацію так, щоб вона викликала емоційну реакцію в читача, що також працює способом привернення уваги до заголовка.

Інші маркери суб'єктивності – дієслова-маркери інтенцій, пресупозиції, імплікатури – є в обох групах заголовків. Дієслова-маркери інтенцій, напр.: *вимагати, обіцяти, accuse, plead*, хоч і додають суб'єктивності, дозволяють авторам допомогти своїм читачам з інтерпретаціями подій чи заяв політиків, коли це потрібно. Пресупозиції та імплікатури утворюються через прагнення авторів економити мовні засоби (компоненти все ще є в заголовках, але лише імпліцитно) та залишати певні елементи неоднозначними, щоб у читача виникло бажання натиснути на покликання й переглянути основний текст, однак такі заголовки часом важко однозначно інтерпретувати без прочитання новини. Пресупозиції читач зазвичай може інтерпретувати, якщо у нього достатньо фонових знань про попередні та пов'язані події, а також про загальну політичну ситуацію в світі. Це часом створює враження, що заголовки розраховані на тих, хто щодня гортає стрічку новин й хоча б частково запам'ятовує їхній зміст – тоді з пресупозиціями не виникатиме проблем, адже потрібний контекст майже завжди є в попередніх заголовках.

Перспективи цього дослідження вбачаємо в удосконаленні класифікації заголовків за комунікативною інтенцією автора, а також в аналізі спільних та відмінних рис українських та американських заголовків з урахуванням чинника політичного спрямування кожного окремого новинного видання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балаж, В. О. (2023). Прагмалінгвістичний аспект дослідження евфемізмів і дисфемізмів (на матеріалі українських новинних телеграм-каналів). *Збірник наукових праць «Нова філологія»*, 89, 35–42. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2023-89-5>
2. Балаж, В. О. (2024). Евфемізми й дисфемізми в контексті лінгвістичної прагматики (на матеріалі текстів сучасної української літератури). *Мовознавство*, 5, 66–75. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-338-2024-5-004>
3. Бацевич, Ф. С. (2011). *Вступ до лінгвістичної прагматики*. Академія.
4. Бацевич, Ф. С. (2012). Імплицитна інформація у висловленнях і дискурсивні слова (на матеріалі часток української мови). *Мовознавство*, 5, 3–12.
5. Вінтонів, М. О., & Вінтонів, Т. М. (2024). Функційні вияви авторизації в українських ЗМК. *Закарпатські філологічні студії*, 34(1), 13–17. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.2>
6. Гніздечко, О. М. (2005). *Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англомовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів)* [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Київський національний лінгвістичний університет.
7. Дацишин, Х. (2021). Сучасний заголовок новин в українських Інтернет-ЗМІ: між клікбейтом та інформативністю. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2(2), 76–82.
8. Зайцева, В. В. (2011). Антропоніми й топоніми як складники метонімічних перейменувань. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 7, 306–314.

9. Зарембо, К., & Фахурдінова, М. (2020). Україна як обставина: дискурсивний аналіз називання та обрамлення російсько-українського конфлікту в німецьких науково-аналітичних колах. У В. Кулик (Ред.), *Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях* (с. 99–127). ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.
10. Кирилюк, О. Л. (2019). Особливості мікрополя «ворожі війська» у структурі асоціативно-семантичного поля «Ворог» (на матеріалі дискурсу російсько-української інформаційної війни). *Studia linguistica*, 15, 106–124. <https://doi.org/10.17721/StudLing2019.15.106-124>
11. Кирилюк, О. Л. (2023). *Дискурс інформаційної війни: лінгвокогнітивний та психолінгвістичний аспекти* [Рукопис дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук]. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
12. Козуб, Л. (2018). Лексико-стилістичні засоби передачі чужого мовлення в електронних засобах масової інформації. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 20(1), 78–81. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/20.167377>
13. Кучерова, О. О. (2008). Оповідна структура новинного дискурсу: основні характеристики та принципи побудови (на матеріалі британських загальнонаціональних щоденних газетних новин). *Наукові записки НаУКМА: Філологічні науки*, 85, 75–77.
14. Леонова, Н. В. (2017). *Синтаксис малих жанрових форм інформації сучасної української мови* [Рукопис дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.
15. Лукашук, М. В. (2021). *Функціонування дієслів мовлення у сучасній англійській мові (на матеріалі британського національного корпусу)* [Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук]. Львівський національний університет імені Івана Франка.

16. Мірошниченко, І. Г. (2015). Пресупозиції та імплікатури як засоби стиснення тексту в українському мас-медійному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*, 21(2), 85–89.
17. Мірошниченко, І. Г. (2020). Прагматичні особливості стилістичних фігур у стислих текстах українського мас-медійного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*, 13(1), 83–87.
18. Мудрак, Я. В. (2010). Семантика речень із фактивними предикатами знання. *Studia-linguistica*, 4, 160–166.
19. Набок, А. І. (2014). Формування ефектів об'єктивності й суб'єктивності у англomовних інтернет-новинах: номінація джерел інформації. *Мовні і концептуальні картини світу*, 47(2), 37–45.
20. Набок, А. І. (2016). Вербалізація ефекту об'єктивності в текстах англomовних Інтернет-новин: тактики однозначності та параметризації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 25(1), 170–172.
21. Ожоган, В. М., & Кадочнікова, О. П. (2012). Категорія авторизації в складних реченнях із пояснювальними відношеннями: семантичні та формальні особливості. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Мовознавство)*, 137, 102–104.
22. Потапенко, С. І. (2019). Тексти англomовних новин: руйнування жанрового канону? *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 70, 64–77. <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.70.9757>
23. Рогач, Ю. І. (2015). Структурно-прагматичні особливості мови газет. *Актуальні питання іноземної філології*, 3, 139–145.
24. Русанівський В. М., Озерова, Н. Г., Шевченко, Л. Л., et al. (2010). *Словник української мови: У 20 т. Т. 1. А-Б*. Наукова думка.
25. Савчук, Р. (2018). Лінгвістичні засоби експлікації прагматичного значення у заголовках сучасних ЗМІ (за матеріалами регіональних інтернет-видань). *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, 43, 252–261.

26. Слободян, М. (2018). Частка як елемент формування пресупозиції в тексті. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 6, 167–172.
27. Талавіра, Н. М. (2023). Еволюція новинного дискурсу: від глашатаїв до блогерів. *Закарпатські філологічні студії*, 30, 110–115. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.20>
28. Тонкіх, І. Ю. (2011). Специфіка подання новин в українських Інтернет-ЗМІ. *Психолінгвістика*, 8, 205–210.
29. Фадєєва, О. В. (2017). Функції та засоби прагматизації новинних заголовків. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 27(2), 135–139.
30. Царьова, І. В. (2022). Російсько-українська війна (2014–2022): слова, які набули нових значень. У *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects* (с. 804–811). Publishing House «Baltija Publishing».
31. Чадюк, М. О. (2019). Засоби втілення імпліцитної інформації в новинних заголовках. *Наукові записки НаУКМА. Мовознавство*, 2, 36–43.
32. Чадюк, М. О. (2021). Типи дієслів-маркерів пресупозицій. *Лінгвістичні студії*, 41, 113–122. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2021.41.11>
33. Чадюк, М. О. (2023). *Дискурсивні стратегії легітимації та делегітимації в новинних текстах* [Рукопис дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії]. Національний університет «Києво-Могилянська академія».
34. Шабат-Савка, С. Т. (2013). Категорія комунікативної інтенції: типологічні вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*, 1, 104–114.
35. Шевченко, Л., & Сизонов, Д. (2021). *Теорія медіалінгвістики*. ВПЦ «Київський університет».
36. Шульська Н. М., & Зінчук, Р. С. (2021). Комунікативно-функційний потенціал заголовків у мові сучасних медіа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(71), 220–225.

37. Шуляк І. М., & Кондратьєва Т. Б. (2022). Інтенційний потенціал і тональність англійськомовних новинних заголовків про Україну в контексті медіалінгвістики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 56, 163–169. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.56.36>
38. Bednarek, M. (2006). Epistemological positioning and evidentiality in English news discourse: A text-driven approach. *Text & Talk*, 26(6), 635–660. <https://doi.org/0.1515/TEXT.2006.027>
39. Bell, A. (1991). *The language of news media*. Blackwell.
40. Blom, J. M., & Hansen, K. R. (2015). Click bait: Forward-reference as lure in online news headlines. *Journal of Pragmatics*, 76, 87–100. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.11.010>
41. Borchmann, S. (2024). Headlines as illocutionary subacts: The genre-specificity of headlines. *Journal of Pragmatics*, 220, 73–99. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2023.12.007>
42. Caldas-Coulthard, C. R. (2008). Reporting speech in narrative discourse: stylistic and ideological implications. *Ilha do Desterro*, 67–82.
43. Chuey, A., Luo, Y., & Markman, E. M. (2024). Epistemic language in news headlines shapes readers' perceptions of objectivity. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 121(20), e2314091121. <https://doi.org/10.1073/pnas.2314091121>
44. Claridge, C. (2010). News discourse. In A. Jucker, & I. Taavitsainen (Eds.), *Handbook of Pragmatics: Historical Pragmatics* (pp. 587–620). Mouton de Gruyter.
45. Cohen-Almagor, R. (2008). The Limits of Objective Reporting. *Journal of Language and Politics*, 7(1), 138–157.
46. Daniel B., Gabriel T. N., & Shemenenge Y. A. (2023). Objectivity: Why it is important and how it can be realised in media practice. *African Journal of Social Sciences and Humanities Research* 6(5), 1–15. <https://doi.org/10.52589/AJSSHR-NVCHCSWJ>
47. Dor, D. (2003). On newspaper headlines as relevance optimizers. *Journal of Pragmatics*, 35(5), 695–721. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00134-0](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00134-0)

48. Dykstra, A. (2019). Critical reading of online news commentary headlines: Stylistic and pragmatic aspects. *Topics in Linguistics*, 20(2), 90–105. <https://doi.org/10.2478/topling-2019-0011>
49. Ekström, M., Ramsälv, A., & Westlund, O. (2021). The Epistemologies of Breaking News. *Journalism Studies*, 22(2), 174–192. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2020.1831398>.
50. Graber, D. A. (1980). *Mass media and American politics*. Congressional Quarterly Press.
51. Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. In P. Cole, & J. L. Morgan. (Eds.), *Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts* (pp. 41–58). New York: Academic Press.
52. Ifantidou, E. (2009). Newspaper headlines and relevance: Ad hoc concepts in ad hoc contexts. *Journal of Pragmatics*, 41, 699–720. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2008.10.016>
53. Isani, S. (2011). Of headlines & headline: Towards distinctive linguistic and pragmatic genericity. *ASp*, 60, 81–102. <https://doi.org/10.4000/asp.2523>
54. Kuiken, J., Schuth, A., Spitters, M., & Marx, M. (2017). Effective Headlines of Newspaper Articles in a Digital Environment. *Digital Journalism*, 5(10), 1300–1314. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1279978>
55. Lindemann, B. (1990). Notes and discussion. Cheap thrills we live by: some notes on the poetics of tabloid headlines. *Journal of Literary Semantics*, 19(1), 46–59. <https://doi.org/10.1515/jlse.1990.19.1.46>
56. Merriam-Webster. (n.d.). *Announce*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/announce>
57. Merriam-Webster. (n.d.). *Exodus*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/exodus>
58. Merriam-Webster. (n.d.). *Fierce*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fierce>
59. Merriam-Webster. (n.d.). *Grisly*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/grisly>

60. Merriam-Webster. (n.d.). *Horriifying*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/horriifying>
61. Merriam-Webster. (n.d.). *Pivotal*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pivotal>
62. Merriam-Webster. (n.d.). *Plead*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/plead>
63. Merriam-Webster. (n.d.). *Ramp*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ramp>
64. Merriam-Webster. (n.d.). *React*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/react>
65. Merriam-Webster. (n.d.). *Say*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/say>
66. Merriam-Webster. (n.d.). *Shrink*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/shrink>
67. Merriam-Webster. (n.d.). *Tell*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/tell>
68. Merriam-Webster. (n.d.). *Terrifying*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Retrieved May 10, 2025, from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/terrifying>
69. Moeschler, J. (2023). What makes inferences reliable? The unpredictable relationship between pragmatic inference and truth. *Journal of Pragmatics*, 218, 153–164. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2023.10.010>
70. Moncomble, F. (2018). The deviant syntax of headlines and its role in the pragmatics of headlines. *E-rea – Revue électronique d'études sur le monde anglophone*, 15(2). <https://doi.org/10.4000/erea.6124>
71. Schreiber, M. (2025). “More Than Just Talking Parrots”: Journalists Perspective on the Journalistic Voice in Reporting Political Utterances. *Journalism Practice*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/17512786.2025.2466071>

72. Schreiber, M., & Kampf, Z. (2022). The interpretive mediation of social worlds: Intention markers in news headlines. *Journal of Pragmatics*, 193, 189–200. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2022.03.021>
73. Searle J. R. (1975). Indirect speech acts. *Syntax and semantics*, 3, 59–82.
74. Shudson, M. (2001). The objectivity norm in American journalism. *Journalism*, 2(2), 149–170.
75. Sperber, D., & Wilson, D. (1995). *Relevance. Communication and cognition* (2nd ed.). Blackwell.
76. Thomson, E. A., White, P. R. R., & Kitley, P. (2008) “Objectivity” and “hard news” reporting across cultures. *Journalism Studies*, 9(2), 212–228.
77. van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*. Lawrence Erlbaum Associates.
78. Wilding, D., Fray, P., Molitorisz, S., & McKewon, E. (2018). *The Impact of Digital Platforms on News and Journalistic Content*. University of Technology Sydney.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

1. 24tv.ua
2. espreso.tv
3. eurointegration.com.ua
4. glavcom.ua
5. lb.ua
6. pravda.com.ua
7. radiosvoboda.org
8. suspilne.media
9. ukrinform.ua
10. bloomberg.com
11. edition.cnn.com
12. foxnews.com
13. nytimes.com
14. wsj.com

ДОДАТОК 1. ПРОАНАЛІЗОВАНІ НОВИННІ ЗАГОЛОВКИ

1. Ukraine conflict: Violent explosions near Kyiv after Putin declares 'special military operation' (foxnews.com, 23.02.2022)

Russia invades Ukraine in largest European attack since WWII (foxnews.com, 24.02.2022)

The world hasn't witnessed a move like this "since World War II," senior US defense official says (edition.cnn.com, 24.02.2022)

ПУТІН ПОЧАВ ВІЙНУ (pravda.com.ua, 24.02.2022)

Путін оголосив війну Україні. Президент РФ підтримав звернення "Л/ДНР" про введення військ (suspihne.media, 24.02.2022)

2. Ukrainian males aged 18-60 are banned from leaving the country, Zelensky says in new declaration (edition.cnn.com, 25.02.2022)

Воєнний стан: українські чоловіки 18-60 років не можуть виїхати за межі країни (pravda.com.ua, 24.02.2022)

В Україні запроваджується обмеження на виїзд чоловіків за кордон (suspihne.media, 24.02.2022)

3. Russian troops seize Chernobyl nuclear power plant, Ukrainian official says (edition.cnn.com, 24.02.2022)

Ворог захопив ЧАЕС (pravda.com.ua, 24.02.2022)

4. Analysis: Russia, in damage control mode, tries to justify the invasion as existential decision (edition.cnn.com, 24.02.2022)

Путін назвав війну проти України "вимушеною мірою" (pravda.com.ua, 24.02.2022)

5. US secretary of state is "convinced" Moscow will try to overthrow the Ukrainian government (edition.cnn.com, 25.02.2022)

США вважають, що Росія планує скинути і замінити керівництво України (pravda.com.ua, 24.02.2022)

6. OSCE to evacuate all its staff from Ukraine (edition.cnn.com, 25.02.2022)

ОБСЄ терміново евакуює своїх співробітників з України (suspihne.media, 24.02.2022)

7. Audio emerges appearing to be of Ukrainian fighters defending island from Russian warship (edition.cnn.com, 25.02.2022)

"Русский корабль, иди на х.й!": захисники Зміїного відповіли ворогові (pravda.com.ua, 24.02.2022)

8. Kyiv goes quiet and dark as the city's mayor orders an overnight curfew (edition.cnn.com, 25.02.2022)

У Києві запровадили комендантську годину. Що вона передбачає (suspihne.media, 24.02.2022)

9. French President says he's ready to broker a ceasefire, accuses Putin of "duplicity" (edition.cnn.com, 25.02.2022)

Макрон зателефонував Путіну й вимагав припинити війну в Україні (pravda.com.ua, 24.02.2022)

10. Ukraine asks Turkey to close the Bosphorus and Dardanelles straits to warships (nytimes.com, 24.02.2022)

Україна просить Туреччину закрити для Росії протоки Дарданелли (pravda.com.ua, 24.02.2022)

11. On the ground: Woman sheltering in subway station expresses uncertainty and disbelief (edition.cnn.com, 24.02.2022)

На вулицях спокійно, біля банкоматів черги. Що відбувається в Чернівцях (suspilne.media, 24.02.2022)

"Наче десь стріляли": що говорять полтавці у чергах та заторах (suspilne.media, 24.02.2022)

"Я дуже вірю в наше військо". Що думають франківці про війну, яку розпочала Росія (suspilne.media, 24.02.2022)

12. Zelensky accuses Russia of attacking "kindergartens and civilian infrastructure" (edition.cnn.com, 25.02.2022)

Президент відповів Путіну: Обстріляні діти – теж неонацисти? (pravda.com.ua, 25.02.2022)

13. Ukrainian president: "This night will be very difficult" (edition.cnn.com, 25.02.2022)

Зеленський: Цієї ночі Росія піде на штурм, вирішується доля України (pravda.com.ua, 25.02.2022)

14. "We are all here" Zelensky pledges to defend Ukraine in Facebook video from streets of Kyiv (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Зеленський біля будівлі ОП: Я тут, ніякої зброї ми не складемо (pravda.com.ua, 26.02.2022)

15. Mayor of town south of Kyiv speaks of heavy fighting in streets (edition.cnn.com, 26.02.2022)

За Васильків на Київщині тривають важкі бої (pravda.com.ua, 26.02.2022)

16. Gunfire heard in Kyiv (edition.cnn.com, 26.02.2022)

У центрі Києва стрілянина. На Берестейці знищили колону РФ (pravda.com.ua, 26.02.2022)

17. Ukraine says battle is underway in eastern suburb of Kyiv (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Loud explosions and flashes in the sky over Kyiv (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Ukrainian military says a Russian tank destroyed in western Kyiv (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Росіяни намагаються зруйнувати ТЕЦ-6, в Києві лунають вибухи (pravda.com.ua, 26.02.2022)

Боротьба за Київ: що відбувається у столиці 26 лютого (24tv.ua, 26.02.2022)

18. After explosions throughout the night, Kyiv sees a quiet lull (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Станом на ранок у Києві поранено 35 людей, двоє з них – діти (pravda.com.ua, 26.02.2022)

19. Canadian prime minister announces sanctions on Vladimir Putin (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Канада накладає санкції на Путіна та Лукашенка і вимагає відключення РФ від SWIFT (pravda.com.ua, 26.02.2022)

20. Biden administration announces sanctions against more Russian officials (edition.cnn.com, 26.02.2022)

США розширює санкції проти поплічників Путіна (pravda.com.ua, 26.02.2022)

21. Zelensky says France's Macron supports the removal of Russia from SWIFT global banking system (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Франція підтримала відключення Росії від SWIFT (pravda.com.ua, 26.02.2022)

22. Russia blocks UN Security Council resolution condemning invasion of Ukraine (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Росія єдина ветоувала резолюцію Радбезу ООН про зупинку вторгнення в Україну (pravda.com.ua, 26.02.2022)

23. Ukraine says it is ready to talk about a ceasefire and peace (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Україна не відмовлялася від переговорів, але Росія висуває ультиматуми — радник глави ОП (suspilne.media, 26.02.2022)

24. Australia to send missiles to Ukraine as part of \$50 million support package (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Австралія надасть Україні летальне озброєння (suspilne.media, 26.02.2022)

25. Biden instructs State Department to release up to \$350 million in security assistance to Ukraine (edition.cnn.com, 26.02.2022)

Блінкен погодив негайну виплату Україні 350 млн доларів на армію (pravda.com.ua, 26.02.2022)

26. Czech Republic joins Poland and Sweden in refusing to play Russia in 2022 World Cup qualifiers (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Чехія теж відмовилася грати з Росією у відборі на ЧС-2022 з футболу (pravda.com.ua, 27.02.2022)

27. Putin orders deterrence forces — which includes nuclear arms — to be put on high alert (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Путін доручив перевести сили стримування РФ в особливий режим. Що це означає (suspilne.media, 27.02.2022)

НА ПОРОЗІ 3-Ї СВІТОВОЇ: ПУТІН ПЕРЕВОДИТЬ ЯДЕРНІ ВІЙСЬКА В РЕЖИМ ГОТОВНОСТІ (pravda.com.ua, 27.02.2022)

28. Ukrainian foreign minister: Putin's nuclear readiness move attempts to put pressure on Ukraine (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Кулеба про ядерну погрозу Путіна: Це буде катастрофа для світу, але нас не зламає (pravda.com.ua, 27.02.2022)

29. Secretary of state announces the US will send nearly \$54 million in humanitarian aid to Ukraine (edition.cnn.com, 27.02.2022)

США виділили \$54 млн на гуманітарну допомогу Україні (pravda.com.ua, 27.02.2022)

30. Ukrainian delegation agrees to meet with Russians at Belarus border, according to President Zelensky's office (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Росія заявляє, що Україна погодилася на переговори на кордоні з Білоруссю. Джерела підтверджують (pravda.com.ua, 27.02.2022)

31. Turkish foreign minister: Turkey recognizes the Russian invasion to Ukraine as "war" (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Туреччина вперше відкрито назвала напад РФ на Україну війною (pravda.com.ua, 27.02.2022)

32. Ukraine files lawsuit against Russia at The Hague (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Україна подала позов проти Росії до Гааги – Зеленський (pravda.com.ua, 27.02.2022)

33. "No Russian troops" in Kyiv, mayor says (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Російських військ у Києві немає, триває боротьба з диверсантами – Кличко (pravda.com.ua, 27.02.2022)

34. Ukrainian forces destroy Russian column at the edge of Kyiv (edition.cnn.com, 27.02.2022)

Українські захисники знешкодили колону V (pravda.com.ua, 27.02.2022)

35. UN Security Council calls rare Emergency Special session in the General Assembly (foxnews.com, 27.02.2022)

Радбез ООН планує скликати спеціальну сесію Генасамблеї через Україну (suspilne.media, 27.02.2022)

36. Largest aircraft in the world destroyed at Ukrainian air base (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Війська РФ знищили "Мрію": Укроборонпром обіцяє відновити за кошт окупанта (pravda.com.ua, 27.02.2022)

37. Zelenskyu tells UK's Johnson the next 24 hours will be crucial for Ukraine (foxnews.com, 27.02.2022)

Зеленський - Джонсону: Наступні 24 години будуть вирішальними для України (pravda.com.ua, 28.02.2022)

38. SpaceX Starlink satellite internet service activated in Ukraine, says Elon Musk (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Перші станції супутникового інтернету StarLink прибули до України – Федоров (pravda.com.ua, 28.02.2022)

39. Kharkiv mayor says 9 civilians killed in Russian rocket attacks Monday (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Від обстрілу Росією Харкова 9 людей загинули та 37 поранені – мер (pravda.com.ua, 28.02.2022)

40. Google Maps suspends live traffic layer in Ukraine (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Задля безпеки: Google Maps обмежує деякі функції в Україні (pravda.com.ua, 28.02.2022)

41. Australian financial sanctions, travel bans against Putin and other Russian officials come into effect (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Австралія ввела персональні санкції проти Путіна і Ко (pravda.com.ua, 28.02.2022)

42. Biden to hold call with US allies on Monday to discuss the Ukraine situation (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Байден обговорить із союзниками ситуацію в Україні (pravda.com.ua, 28.02.2022)

43. European Commission president says EU wants Ukraine to join bloc (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Ми хочемо, щоб Україна була у ЄС – президентка Єврокомісії (pravda.com.ua, 28.02.2022)

44. The Russian ruble has plunged in value as sanctions impact banking systems (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Летить у прірву. Курс російського рубля обвалився ще до початку офіційних торгів (suspihne.media, 28.02.2022)

45. Ukrainian delegation arrives at Belarusian border for talks, president's office says (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Українська делегація прибула на кордон для переговорів з РФ: у складі - Резніков і Подоляк (pravda.com.ua, 28.02.2022)

46. Ukraine asks to "urgently" join the European Union (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Україну треба негайно приєднати до ЄС за спецпроцедурою – Зеленський (pravda.com.ua, 28.02.2022)

47. CNN reports from the grisly aftermath of a fierce fight between Russian and Ukrainian forces (edition.cnn.com, 28.02.2022)

Ворог зазнає втрат, але не полишає спроб захопити Київ – свіжий звіт ЗСУ (pravda.com.ua, 28.02.2022)

48. Russian convoy could be enough manpower to ‘circle’ Kyiv (foxnews.com, 28.02.2022)

Ворог вночі продовжив прориватися в столицю, але не зміг (pravda.com.ua, 28.02.2022)

49. PHOTOS: Ukraine crisis - horrifying aftermath paints terrifying reality of fifth day as war rages on (foxnews.com, 28.02.2022)

На Донеччині окупанти обстрілювали щонайменше 9 населених пунктів — Кириленко (suspihne.media, 28.02.2022)

50. Putin bombing of Kharkhiv draws World War II comparisons (foxnews.com, 28.02.2022)

По Харкову вдарили з системи залпового вогню "Град": є загиблі та поранені (pravda.com.ua, 28.02.2022)

51. Snake Island defenders who defied Russian warship captured alive, not killed: Ukraine Navy (foxnews.com, 28.02.2022)

Прикордонники з острова Зміїний живі. Вони у полоні (suspihne.media, 28.02.2022)

52. Ukrainian foreign minister says US offering more support to resist Russia (edition.cnn.com, 01.03.2022)

США обіцяє ще більше зброї та санкцій – Кулеба (pravda.com.ua, 01.03.2022)

53. Disney will stop releasing films in Russia (edition.cnn.com, 01.03.2022)

Disney призупинив показ своїх фільмів у Росії (pravda.com.ua, 01.03.2022)

54. NHL suspends all business relations in Russia (edition.cnn.com, 01.03.2022)

Національна хокейна ліга розірвала відносини з бізнес-партнерами в РФ (pravda.com.ua, 01.03.2022)

55. UN official: There are 520,000 refugees from Ukraine in neighboring countries (edition.cnn.com, 01.03.2022)

ООН: Понад 500 тисяч українців стали біженцями після нападу РФ (pravda.com.ua, 01.03.2022)

56. Ukrainian tennis star will not compete against Russian or Belarussians until tennis organizations make changes (edition.cnn.com, 01.03.2022)

Світоліна відмовилася грати проти спортсменок — представниць Росії чи Білорусі (pravda.com.ua, 01.03.2022)

57. Airstrikes on Kyiv hit a Holocaust memorial, Ukrainian official says (edition.cnn.com, 02.03.2022)

"Історія повторюється": Зеленський та Кулеба відреагували на обстріл телевежі й Бабиного Яру в Києві (suspihne.media, 01.03.2022)

58. European Parliament recommends giving Ukraine EU candidate status (edition.cnn.com, 02.03.2022)

Європарламент рекомендував надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС (pravda.com.ua, 01.03.2022)

59. Maternity clinic near Kyiv hit by a missile, clinic chief says (edition.cnn.com, 02.03.2022)

Біля Києва снаряд влучив у пологовий будинок (pravda.com.ua, 01.03.2022)

60. Ukraine's third-largest city is on edge as Russian forces inch closer (edition.cnn.com, 02.03.2022)

Системи сповіщення, оснащення тероборони та постачання продуктів. Яка ситуація в Одесі під час війни (suspihne.media, 02.03.2022)

61. Ukraine denies that Kherson has fallen (edition.cnn.com, 02.03.2022)

"Ми всі в дуже складній ситуації. Ми все ще Україна", – Херсонський міський голова (suspihne.media, 02.03.2022)

62. Ukrainian foreign minister says he's unsure whether new talks will take place with Russia (edition.cnn.com, 02.03.2022)

Наразі невідомо, коли будуть нові переговори з РФ – Кулеба (pravda.com.ua, 02.03.2022)

63. Russia-Ukraine war photos, videos show devastation as Putin regime amps up violence in urban areas (foxnews.com, 02.03.2022)

Russia-Ukraine war: Photos show devastation of attacks as invasion reaches eighth day (foxnews.com, 03.03.2022)

Ситуація на Київщині. Армія РФ бомбить Білу Церкву і Бородянку та не дає "зелений коридор" (suspihne.media, 02.03.2022)

64. No-fly zone over Ukraine not being considered by NATO, Stoltenberg says (edition.cnn.com, 04.03.2022)

НАТО не погоджується забезпечити безпольотну зону над Україною (pravda.com.ua, 04.03.2022)

65. EU foreign policy chief calls for emergency UN Security Council meeting following Russian attack on Ukrainian nuclear power plant (edition.cnn.com, 04.03.2022)

Головний дипломат ЄС просить про екстрене засідання Радбезу ООН через обстріл ЗАЕС (pravda.com.ua, 04.03.2022)

66. US secretary of state says establishment of no-fly zone in Ukraine could lead to "full-fledged war in Europe" (edition.cnn.com, 04.03.2022)

Безпальотна зона над Україною може призвести до повномасштабної війни в Європі – Блінкен (pravda.com.ua, 04.03.2022)

67. Russia is blocking Facebook in the country (edition.cnn.com, 04.03.2022)

У РФ вирішили заблокувати Facebook (pravda.com.ua, 04.03.2022)

68. School destroyed by Russian rocket in Zhytomyr (edition.cnn.com, 04.03.2022)

Житомир знову зазнав удару з повітря (suspihne.media, 04.03.2022)

69. UN backs inquiry into alleged Russian violations in Ukraine (edition.cnn.com, 04.03.2022)

Правозахисний орган ООН проголосував за розслідування злочинів РФ в Україні (pravda.com.ua, 04.03.2022)

70. Microsoft halts sales and services in Russia (edition.cnn.com, 04.03.2022)

Microsoft зупиняє всі продажі в РФ (pravda.com.ua, 04.03.2022)

71. Canadian Prime Minister Justin Trudeau will visit Europe next week for meetings with allies on Ukraine (edition.cnn.com, 05.03.2022)

Трюдо їде до Європи, щоб обговорити протидію РФ (pravda.com.ua, 05.03.2022)

72. Ukraine's Foreign Minister in joint meeting with Sec. Blinken: We will not accept 'Russian ultimatums (foxnews.com, 05.03.2022)

Кулеба зустрівся з держсекретарем США на польському кордоні (pravda.com.ua, 05.03.2022)

73. Zaporizhzhia nuclear power plant staff say radiation levels look normal (edition.cnn.com, 05.03.2022)

Радіаційний фон на Запоріжжі перебуває в нормі — ОДА (suspilne.media, 05.03.2022)

74. Ukrainian authorities postpone civilian evacuations from Mariupol, accusing Russia of breaching agreed pause in hostilities (edition.cnn.com, 05.03.2022)

Евакуація мирного населення з Маріуполя та Волновахи переноситься через російські обстріли (suspilne.media, 05.03.2022)

Росіяни порушили домовленості про "зелений коридор" з Маріуполя, евакуація переноситься (pravda.com.ua, 05.03.2022)

75. Russian plane shot down on outskirts of northern Ukrainian city of Chernihiv, Ukrainian officials say (edition.cnn.com, 05.03.2022)

Бомби вагою 500 кг: яку зброю ніс збитий над Черніговом Су-34 та які пошкодження завдав при падінні (suspilne.media, 05.03.2022)

76. TikTok suspends livestreaming and new uploads from Russia (nytimes.com, 06.03.2022)

Соцмережа TikTok зупиняє роботу в Росії (radiosvoboda.org, 06.03.2022)

77. The third round of Ukraine-Russia talks renew the prospect of humanitarian corridors (nytimes.com, 07.03.2022)

Розпочався третій раунд переговорів України та РФ (pravda.com.ua, 07.03.2022)

78. Ukraine says it shot down two Russian airplanes over Kyiv (nytimes.com, 07.03.2022)

Над Києвом збили ворожий літак, ще один знищено в бою – Залужний (pravda.com.ua, 07.03.2022)

79. Russia wants to recruit Syrian fighters to help it in Ukraine, the Pentagon says (nytimes.com, 07.03.2022)

ЗМІ: Росія вербує сирійців для війни в Україні — платить 200 доларів (pravda.com.ua, 07.03.2022)

80. Congress moves to bar Russian energy imports and end favorable trade relations (nytimes.com, 07.03.2022)

США можуть заборонити імпорт російської нафти без союзників у Європі – джерела (pravda.com.ua, 07.03.2022)

81. Ukrainian forces have repelled another Russian assault on Mykolaiv, officials say (nytimes.com, 07.03.2022)

У Миколаєві вибили окупантів з аеропорту — Віталій Кім (suspihne.media, 07.03.2022)

82. Biden says "Ukraine will never be a victory for Putin" (edition.cnn.com, 08.03.2022)

Путін не зможе перемогти Україну – Байден (espreso.tv, 08.03.2022)

83. Russia Ramps Up Ukraine Attacks in Effort to Seize Key Port City (wsj.com, 10.03.2022)

Лавров підтвердив, що Росія свідомо розбомбила будинок пологового у Маріуполі (suspihne.media, 10.03.2022)

У Маріуполі триває авіаобстріл з боку російських окупантів — радник міського голови (pravda.com.ua, 10.03.2022)

84. Kamala Harris Embraces Efforts to Investigate Russia for Possible War Crimes in Ukraine (wsj.com, 10.03.2022)

Віцепрезидентка США підтримала заклик до розслідування воєнних злочинів Росії (eurointegration.com.ua, 10.03.2022)

85. Evacuation corridors across Ukraine get limited results on Friday (edition.cnn.com, 11.03.2022)

Росіяни обстрілюють Ізюм за відмову пропустити їх до Харкова, – голова ОВА (espresso.tv, 11.03.2022)

86. Poland takes in millions of Ukrainians, struggles to meet their needs (foxnews.com, 12.03.2022)

Українців закликають не залишатися у прикордонних воєводствах Польщі (pravda.com.ua, 12.03.2022)

87. Airstrikes near Lviv come as Russian forces expand west (edition.cnn.com, 13.03.2022)

Russian airstrikes hit military base near Lviv (edition.cnn.com, 13.03.2022)

На Львівщині було чути вибухи, окупанти випустили 8 ракет (espresso.tv, 13.03.2022)

88. "This is just yet another day in Kyiv," CNN reporter says after explosions heard (edition.cnn.com, 14.03.2022)

Уламки російської ракети впали на Куренівку в Києві, є постраждалі (espresso.tv, 14.03.2022)

89. Ukraine's Zelensky to Press Congress for More Military Gear (wsj.com, 15.03.2022)

Володимир Зеленський виступить 16 березня перед Конгресом США (radiosvoboda.org, 15.03.2022)

90. China Tries to Shift Attention as U.S. Presses It on Ukraine (wsj.com, 15.03.2022)

Стан справ в Україні досяг такого становища, якого Китай не хотів би бачити, – член Політбюро КПК (lb.ua, 15.03.2022)

91. World Court Orders Russia to Suspend Military Action in Ukraine (wsj.com, 16.03.2022)

Міжнародний суд ООН в Гаазі зобов'язав Росію негайно призупинити воєнні дії в Україні (pravda.com.ua, 16.03.2022)

92. Ukraine Mounts Counteroffensive to Drive Russians Back From Kyiv, Key Cities (wsj.com, 16.03.2022)

Склад боєприпасів РФ "підрихтували" майстри ландшафт-дизайну з української артилерії (pravda.com.ua, 16.03.2022)

Українські артилеристи завдали удару по командному пункту росіян на Київщині (pravda.com.ua, 16.03.2022)

93. At least 2 people injured in shelling of Kyiv residential building, emergency services say (edition.cnn.com, 16.03.2022)

Київ: окупанти вкотре хаотично обстріляли житлові квартали (lb.ua, 16.03.2022)

94. Top official rejects "neutrality" model for Ukraine without security guarantees (edition.cnn.com, 16.03.2022)

ОПУ на заяви РФ по нейтралітету: Модель може бути лише "українською" (pravda.com.ua, 16.03.2022)

95. Lavrov says there is hope for compromise in Ukraine-Russia talks (edition.cnn.com, 16.03.2022)

Лавров про переговори: Є певна надія на компроміс (pravda.com.ua, 16.03.2022)

96. NOW: Ukraine's Zelensky speaks to members of US Congress as Russian forces inch toward Kyiv (edition.cnn.com, 16.03.2022)

Президент Зеленський звернувся до Конгресу США (lb.ua, 16.03.2022)

97. Zelensky references Mt. Rushmore, Pearl Harbor and 9/11 in appeal to US Congress (edition.cnn.com, 16.03.2022)

Ukraine's Zelensky Invokes 9/11, Pearl Harbor in Plea to Lawmakers for More Weapons (wsj.com, 16.03.2022)

Ukraine's Zelensky addresses Congress, invokes 9/11, Pearl Harbor, MLK as he pleads for pivotal aid (foxnews.com, 16.03.2022)

«Росія перетворила небо на джерело смерті» – Зеленський у виступі перед Конгресом США (radiosvoboda.org, 16.03.2022)

98. NATO allies united in decision not to establish no-fly zone over Ukraine, secretary general says (edition.cnn.com, 16.03.2022)

Члени НАТО єдині щодо небезпеки "закривати небо" над Україною — Столтенберг (suspihne.media, 16.03.2022)

99. Biden calls Putin a 'war criminal,' in his latest verbal escalation against Russia (nytimes.com, 16.03.2022)

Biden condemns Putin as a 'war criminal,' Russia responds (foxnews.com, 16.03.2022)

Байден з другої спроби назвав Путіна військовим злочинцем (suspihne.media, 16.03.2022)

100. "Children" was spelled out on two sides of Mariupol theater before bombing, satellite images show (edition.cnn.com, 16.03.2022)

Біля театру в Маріуполі були написи "Діти" для пілотів авіації (pravda.com.ua, 16.03.2022)

101. Mayor of Velykoburlutska in northeastern Ukraine "captured" by Russian forces, Kharkiv official says (edition.cnn.com, 17.03.2022)

Росіяни викрали голову громади на Харківщині (pravda.com.ua, 17.03.2022)

102. Thick smoke over Kharkiv after shelling hits giant market (edition.cnn.com, 17.03.2022)

Massive smoke plumes seen at Kharkiv market after Russian shelling, mayor says (edition.cnn.com, 17.03.2022)

Російські окупанти за добу 49 разів обстріляли Харків (pravda.com.ua, 17.03.2022)

103. "I'm homeless, I have nothing, but the dogs are saved": Fleeing home with more than 20 pets in tow (edition.cnn.com, 17.03.2022)

"Гітлер номер два. Тільки через 80 років". Розповіді людей, які були вимушені виїхати з Київщини (suspilne.media, 17.03.2022)

104. Russia's brutal attack on Mariupol is "ripped from the Syria playbook," analyst says (edition.cnn.com, 18.03.2022)

У Кремлі вирішили «зрівняти із землею» Маріуполь – Верещук (radiosvoboda.org, 17.03.2022)

105. China is quietly making life harder for Russia in these 4 ways (edition.cnn.com, 18.03.2022)

Війна Росії з Україною "не йде на користь" Китаю – посол (pravda.com.ua, 17.03.2022)

Чи буде дефолт Росії та чи вигідно Китаю допомагати Кремлю (suspilne.media, 17.03.2022)

106. Biden will "speak directly" about consequences of aiding Russia in call with Xi (edition.cnn.com, 18.03.2022)

Білий дім розповів, як Байден попередив лідера Китаю щодо Росії (pravda.com.ua, 18.03.2022)

107. Battle rages for control of huge steel plant in Mariupol (edition.cnn.com, 19.03.2022)

У Маріуполі ідуть бої за Азовсталь — Денисенко (suspilne.media, 19.03.2022)

108. Putin tries to justify war on Ukraine at Moscow rally, but TV glitch cuts off broadcast (edition.cnn.com, 19.03.2022)

Путін розповідав росіянам на межі дефолту про "єдність" у куртці за 1,5 млн рублів (pravda.com.ua, 18.03.2022)

109. Ukraine claims another Russian general killed during heavy fighting in southern Ukraine (edition.cnn.com, 20.03.2022)

Міноборони порахувало знищених російських командирів – зведення (pravda.com.ua, 20.03.2022)

110. Mother shields baby daughter from shelling, prevents her being harmed, Ukrainian hospital says (edition.cnn.com, 20.03.2022)

Скалічене дитинство: як Охматдит рятує маленьких українців під час війни (ukrinform.ua, 26.03.2022)

111. Ukrainian children are in 'imminent danger' amid Russia's invasion (foxnews.com, 21.03.2022)

Від початку війни РФ вбила 115 дітей, поранила – понад 148 (pravda.com.ua, 21.03.2022)

112. Abramovich Yachts Moved to Turkey as Chelsea Sale Heats Up (bloomberg.com, 21.03.2022)

Супер'яхта Абрамовича втекла від санкцій у Бодрум: її блокували юні українські яхтсмени (eurointegration.com.ua, 21.03.2022)

113. Ukrainian deputy mayor of home to Europe's largest nuclear plant abducted by Russian occupying force (foxnews.com, 21.03.2022)

Рашисти викрали першого заступника міського голови Енергодара (glavcom.ua, 20.03.2022)

114. Ukrainian-American couple stuck in Kyiv with newborn baby: It's 'light against darkness' (foxnews.com, 21.03.2022)

"Ми постійно отримуємо подарунки". Розповідь дніпрянки, яка з дітьми евакуювалася до Словаччини (suspilne.media, 21.03.2022)

115. President Zelenskyy accuses Russia of war crimes (foxnews.com, 21.03.2022)

Зеленський: Щоденно Росія використовує заборонену зброю (pravda.com.ua, 21.03.2022)

116. "Emptiness instead of heart": Zelensky calls Russian military pilots unhuman (edition.cnn.com, 22.03.2022)

Зеленський: ЗСУ назбивали вже стільки літаків РФ... Що у їхніх пілотів замість розуму? Пустота? (pravda.com.ua, 22.03.2022)

117. Here's what Zelensky told G7 leaders during today's emergency meeting (edition.cnn.com, 24.03.2022)

Зеленський запропонував G7 три напрямки дій у зв'язку з війною в Україні (eurointegration.com.ua, 24.03.2022)

118. UN says it has "increasing information" corroborating existence of mass graves in Mariupol (edition.cnn.com, 25.03.2022)

ООН має дані про масові поховання в Маріуполі, в одному з них 200 тіл (pravda.com.ua, 25.03.2022)

119. France's Macron will discuss "exceptional humanitarian operation" for Mariupol with Putin (edition.cnn.com, 25.03.2022)

Франція готує "гуманітарну операцію" для евакуації Маріуполя з Туреччиною і Грецією (pravda.com.ua, 25.03.2022)

120. About 600 people believed to have survived Mariupol theater attack, city official says (edition.cnn.com, 25.03.2022)

Mariupol authorities estimate that 300 people were killed in Russian strike on theater (edition.cnn.com, 25.03.2022)

Під завалами маріупольського драматичного театру загинули близько 300 людей (suspilne.media, 25.03.2022)

121. Ukrainian army says Russian general has been killed in Kherson fighting (edition.cnn.com, 25.03.2022)

Ще один генерал: ЗСУ знищили командувача 49-ї армії РФ – радник Єрмака (pravda.com.ua, 25.03.2022)

122. Where have chemical weapons been used, and are they really a red line for the West? (edition.cnn.com, 25.03.2022)

US national security adviser clarifies Biden answer on responding to potential Russian chemical weapon attack (edition.cnn.com, 25.03.2022)

Байден: ми відповімо, якщо Путін застосує хімічну зброю (pravda.com.ua, 24.03.2022)

123. Biden Says Russian President Vladimir Putin 'Cannot Remain in Power' (wsj.com, 26.03.2022)

Путін не може лишитися при владі – Байден (pravda.com.ua, 26.03.2022)

124. Russia's Shifting War Plan Threatens More Suffering for Eastern Ukraine (wsj.com, 26.03.2022)

На Донеччині російські військові не припиняють обстріли по всій лінії розмежування — Кириленко (suspihne.media, 26.03.2022)

125. US secretary of state announces \$100M in new security assistance to Ukraine (edition.cnn.com, 26.03.2022)

США виділять Україні додаткові \$100 млн на посилення цивільної безпеки (pravda.com.ua, 26.03.2022)

126. Biden says Putin "cannot remain in power," but White House says it's not call for regime change (edition.cnn.com, 26.03.2022)

Байден не мав на увазі повалення Путіна – Білий дім (pravda.com.ua, 26.03.2022)

127. US president tells Russian people you are "not our enemy" (edition.cnn.com, 26.03.2022)

Байден заявив, що не вірить у підтримку війни з боку звичайних росіян (pravda.com.ua, 26.03.2022)

128. Biden sends warning to Putin: Don't "even think" about moving on NATO territory (edition.cnn.com, 26.03.2022)

Байден Путіну: «Навіть не думайте про те, щоб ступити на один дюйм території НАТО» (lb.ua, 26.03.2022)

129. Russia will not "subdue" the captured city of Slavutych, Ukrainian president warns (edition.cnn.com, 27.03.2022)

Шукають зброю та не чіпають мирних. Як живе зайнятий росіянами Славутич (suspilne.media, 27.03.2022)

130. French foreign minister says there will be "collective guilt" if nothing is done to help Mariupol (edition.cnn.com, 27.03.2022)

"Маріуполь — це друге Алеппо" — глава МЗС Франції Жан-Ів Ле Дріан (suspilne.media, 28.03.2022)

131. Macron reacts to Biden calling Putin a "butcher" (edition.cnn.com, 27.03.2022)

Макрон не погодився з Байденом, який назвав Путіна "м'ясником" (pravda.com.ua, 27.03.2022)

132. Lviv was rocked by powerful explosions Saturday. Here's what we know (edition.cnn.com, 27.03.2022)

Ворог посилив повітряний терор - 6 ракет по Львову, але мінусує 1 літак - ПС ЗСУ (pravda.com.ua, 27.03.2022)

133. At least 12 dead in Russian strike on government building in Mykolaiv, Ukrainian State Emergency Services says (edition.cnn.com, 29.03.2022)

У Миколаєві збройні сили РФ під час обстрілу поцілили у будівлю обласної ради (suspilne.media, 29.03.2022)

134. Video shows extensive destruction in deserted Irpin (edition.cnn.com, 30.03.2022)

"Вбитих роздавлювали танками": в Ірпені загинули до 300 цивільних – мер (pravda.com.ua, 30.03.2022)

До Ірпеня не можна буде повернутися щонайменше місяць – мер
(pravda.com.ua, 30.03.2022)

135. Ukraine insists Russia must withdraw completely before signing peace agreement (foxnews.com, 30.03.2022)

Арахамія: Переговори не заважають військовим, але перемоги використовуємо
(pravda.com.ua, 30.03.2022)

136. Video appears to show Ukrainian gains near northern city of Chernihiv
(edition.cnn.com, 31.03.2022)

На Чернігівщині за добу захисники пошкодили та знищили 13 одиниць
російської техніки (susplne.media, 30.03.2022)

137. Putin's war has triggered an exodus out of Russia — but the escape options are
shrinking (edition.cnn.com, 30.03.2022)

Путін готує блокаду Криму через масову втечу росіян (24tv.ua, 23.03.2022)

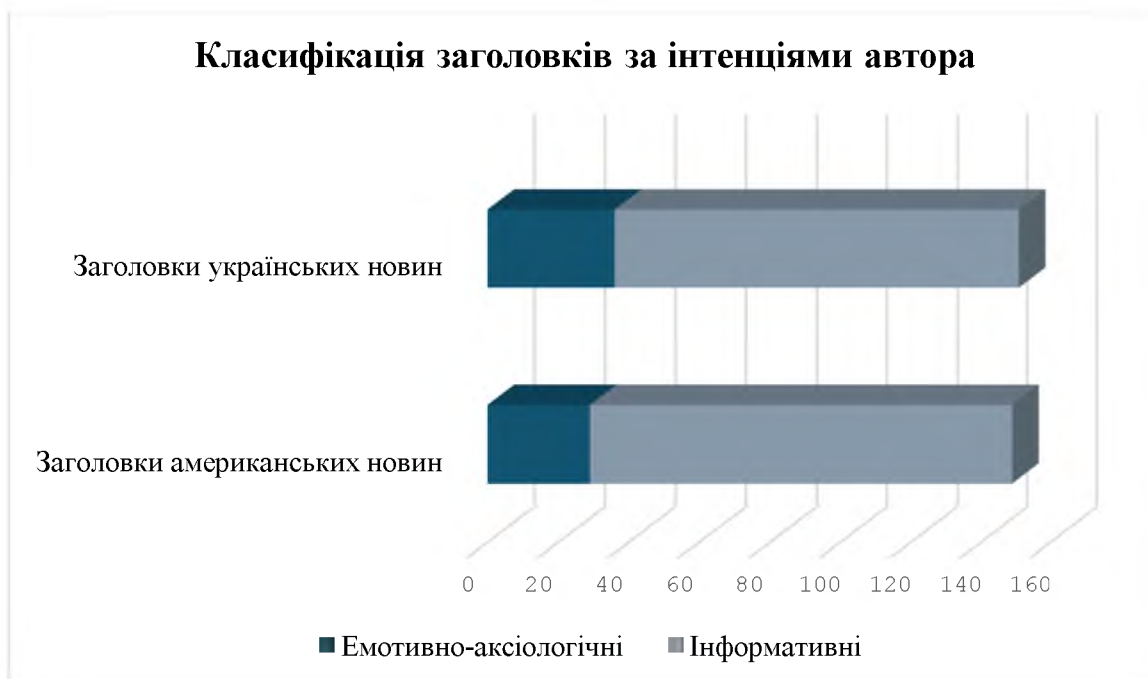
138. Ukraine officials reach agreement with Russia on evacuation corridor for
Mariupol (edition.cnn.com, 31.03.2022)

Росіяни кажуть, що дозволили гумкоридор у Маріуполь на 31 березня
(pravda.com.ua, 31.03.2022)

Росія підтвердила готовність відкрити гумкоридор до Маріуполя, – Верещук
(lb.ua, 31.03.2022)

ДОДАТОК 2.

ДІАГРАМА: КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА ІНТЕНЦІЯМИ АВТОРА

ДОДАТОК 3.
ДІАГРАМА: АВТОРИЗАЦІЯ

ДОДАТОК 4.
ДІАГРАМА: АВТОРИЗАЦІЯ (НОМІНАЦІЯ ДЖЕРЕЛА)

